

په راز کې راز

د حسن او عشق د حقيقي لوبې يو افسانوي اظهار

ليکوال: اجمل خټک

ژباړن: جاويد آفتاب

Ketabton.com

په راز کې راز (ناول)

د حسن او عشق د حقيقي لوبې يو افسانوي اظهار

ليکوال: اجمل خټک

ژباړن: جاوید آفتاب

د کتاب نوم :	په راز کې راز (ناول)
ليکوال:	اجمل خټک
ژباړن:	جاوید آفتاب
بیا کتنه:	څېړندوی حمایت الله ښاد
پښتۍ ډیزاین:	څېړندوی احسان الحق کبیر
کتاب ډیزاین:	ژباړن
چاپ کال:	۱۴۰۱ل/۲۰۲۳م.
چاپ شمېر:	۱۰۰۰ ټوکه

د ژباړن اړیکې: +93-766-504-293 | javedaftab124@gmail.com

د کتاب د هر ډول خپراوي حقوق یوازې له ژباړن سره خوندي دي.

پته: سمون کتابپلورنځی، مینه یار مارکېټ، درېیمې ناحیې ته نږدې، میرویس میدان
(کوټې سنگي)، کابل - افغانستان.

اړیکشمېرې: ۰۷۸۱۳۶۲۶۰۰ / ۰۷۴۹۴۲۲۰۰۵

دالی

آزادي غوښتونکي قيدي «علي وزير»،

خپل همراز ملگري «محمد اکبر نيازي»

او

د اجمل خټک ټولو فکري لارويانو ته!

آفتاب

«په راز کې راز»

يوه پېژندنه

اجمل خټک دا ناول په سوچي قفقاز (کوه قاف) کې، چې د شوروي اتحاد تور سمندرگي په غاړه يو تفريحي ځای دی، هغه وخت ليکلی و، کله چې هلته په روغتون کې تر درملنې لاندې و. دا ناول د ۱۹۷۴م، د جولای په لومړۍ ورځ بشپړ شوی و، په دې ناول کې هغه د خپلې خاورې او هېوادوالو د عطر خوشبويي ورگډه کړې ده. د سبک له مخې يې په دې کې د پښتو، پښتونولۍ د ننگ او غيرت انځور او شعور په وړاندې کولو سره دا زبات کړې، چې هغه پر خپله خاوره بې ساری مين انسان و.

اجمل خټک د پښتو نظم انقلابي شاعر و، هغه چې د پښتنو ذوق او غږ په کومو انقلابي چغو سره خپاند او بيدار ساتلی و، نن هم د هغه په ځواک کې کمی نه ليدل کېږي. حقایقو ته شعري مجاهدې ورکونکي دغه ستر شاعر د سرحدونو او پولو له وېش پرته پښتانه د ملي يووالي او ملي آزادۍ له ابدې پيغام سره آشنا کړل، يقيناً چې له خوشحال خان خټک وروسته د اجمل خټک غږ داسې دی، چې په نړۍ واله کچه د پښتنو د استازۍ حق لري، چې د هغه په شاليد د هغه خوځنده سياسي شخصيت او د هجرتونو هغه خوندونه پراته دي، چې هغه يې ټول عمر احساسوي. عملي سياست ته د هغه ورگډېدل او ذاتي رښتينولۍ سره تړون هغه له هر ډول وېرې او ډار بې نيازه ساتلی او همدې نه ډار او آزاد طبعۍ د هغه په شاعرۍ کې ابدیت پیدا کړی دی. همدا لامل دی چې د هغه شعري ټولگې د پښتو شاعرۍ شهکار ثابت شوي دي، خو هغه خپل دا سفر تر شاعرۍ پورې محدود نه دی ساتلی او نه يې ځان تر يوې ژبې پورې تړلی

دی، بلکې د پښتو ژبې او ادب تر څنگ یې په اردو ژبه کې هم قلم چلولی دی او له شاعرۍ سره - سره د نثر پر پولو هم اوبنتی دی. دا بېله خبره ده چې دلته د هغه ټول ځانگړی لیکنی انداز ساتل شوی، که نه؟ په کوم چې د هغه خبره په ادبي نړۍ کې مشهوره وه. په هر صورت د ده په اړه به دا ویل مبالغه نه وي، چې په اردو کې به د ده قلمي ځواک له هغو خوبو او کمال څخه په څه کې کم وي. د دوی دغه اردو ناول هم د قبایلي باورونو او عنعنوي دودونو پر بنسټ یوه کیسه ده، چې د هغې توکي او برخې د پښتنو په قومي تاریخ کې ځای - ځای په نوبت سره لیدل کېږي. اجمل خټک د خپل شاوخوا چاپیریال په تناظر کې په دې کیسه کې په نړۍ واله کچه د فعالو غاصبو ځواکونو شوم پلانونه او توطیې رسوا کړي دي، د ناول چاپیریال هم ساده او پر تکلف دی؛ ځکه چې د هغه د لیکلو دوره هم پخوانۍ ده؛ نو د نوي دور او زمانې پر پیمانې اندازه کول به یې هم معقول نه وي، په هر صورت د دې مطلب دا نه دی چې زه د ناول لیکوال ته په رعایتي ډول د نومرو او برأت ورکولو کوښښ کوم، بلکې مقصد مې دا دی چې د لیکلو وخت له پامه غورځول او پر هغه کره کتنه کول غلط فهمي را منځته کوي.

د ناول چاپیریال د ښکېلاکي ځواکونو د شومو توطیو موخې او اجنداوې په ډېره ښه بڼه روښانوي؛ خو له ناڅرگندو او اظهاره گډوډ لفظونو او احساساتو سره، د ناول پر ژبه د ناول د چاپیریال په څېر د پښتنو د لهجو، مرگونو او باورونو غالب اثر پروت دی، چې له هغه نه داسې پته لگي چې دا د یوه پښتانه قلموال تخلیقي ریاضتونو پایله ده. ناول د وخت په تېرېدو سره د ودې او بشپړتیا له څو پړاوونو تېر شوی دی او خپلې لوړتیا او پیاوړتیا ته د رسېدو هڅه یې کړې ده، په دې شالید او پس منظر کې د اجمل خټک دا ناول ډېر را څرگند شوی او ځلېدلی نه دی؛ خو له پیله تر پایه پورې په کې یو ډول کشش ښکاري او د ځینو رازونو له

پلوه له پيله تر پايه له ځينو ځانگړنو برخمن دی. دا منو چې د دې فضا په لومړيو کې داستاني او ماورايي کيسه ښکاري؛ خو ورو - ورو د ژوند مهمو او اړينو پړاوونو په لور حرکت کوي. مرکزي موضوع يې له ظلم او زور زياتي څخه پرده پورته کول او ژبېښاکگرو او زياتي کوونکو پر خلاف مزاحمت او مبارزه کول او د بهرنيو ځواکونو پر شا کول دي. همدارنگه د ژوند معقوله فلسفه هم په کې وړاندې وروسته را څرگندېږي، په خپله خوښه او آزاد ژوند کولو احساس او روحیه په کې په مثبت ډول وړاندې شوې ده، زمينه له دې احساس څخه سرشاره کېدو سره نه يوازې له شهbaz خان نه کرکه کول پرېږدي، بلکې د خپل کورني ژوند بډايه کولو ته هم چمتو شوه، کله چې شهbaz خان هغې ته وايي چې:

«د خپلې خوښې آزادي بايد د نورو آزادی او خوښې د سلبولو په بدل کې نه وي، بلکې د هر چا خپله خوښه وي، چې د هغې په رعايت کولو سره ځان ته د خوښې او آزادی لار وټاکي.»

اجمل خټک په دې ناول کې په کورني ژوند کې د شک او شېهو د له منځه وړولو کوښښ هم کړی دی، هڅه يې کړې چې دا تصور عام کړي چې: «له هرې ممکنې لارې دې هڅه وشي چې د کور او کورنۍ يووالی مات او زيانمن نه شي.»

په ناول کې د جهاد د فلسفې اهميت او افاديت او همدارنگه د جهاد او ترهگرۍ تر منځ توپير هم په کې په ډېر ښه ډول روښانه شوی دی. د خپلې ټولنې هغه طبقې يې هم ښودلي، چې هغوی حق او باطل له يو بل سره گډوي او خپلو شومو موخو ته د رسېدو له پاره پلانونه جوړوي.

په ناول کې نورې ترکيبي برخې، يعنې منظر کښنه، مکالمه، تجسس او پلټنه هم له موضوع سره سم دي، د کرکټرونو طبقې په پام کې نيولو سره، د هغوی حرکتونه او کړنې هم پر خپل ځای پراخې او محدودې را څرگندېږي؛ نو

له همدې امله په ټوله کې د پښتني ټولني د تناظر د اعتبار او باور له مخې دا ناول ډېر اغېزناک او گټور دی، خو د نوې زمانې پښتنو له پاره د هغو حيثيت، لکه د تېر شوو پېښو او واقعاتو په څېر دی.

اجمل خټک چې پښتو نظم ته کوم نړيوالتوب، ښکلا او ځلا وربښلې ده، دلته په دې ناول کې هغه په هومره کچه نه محسوسېږي. په هر صورت مور دا په بشپړه توگه له پامه هم نه شو غورځولی، په ځانگړې توگه چېرته چې د انساني کړنو او سلوک د کمزوتيا پړاوونه را مخې ته کېږي، هلته بيا د اجمل خټک پياوړی قلمي ځواک او د هغه ادبي تجربې خپل سحرکاري او اغېز ښکاره کوي. د ناول له بشپړېدو څخه ډېر وخت وروسته د هغه د خپرېدو هوډ او تکل کېږي، خدای دې وکړي چې دا ناول په ادبي نړۍ کې هم هغه لوړ ځای او پور خپل کړای شي، چې د اجمل خټک نورو ادبي فن پارو تر لاسه کړی دی او روح يې د ده په بدن کې، لکه د وينې په څېر گرځي راگرځي.

د باچا خان ريسرچ مرکز څخه هم مننه کوم، چې دوی له اجمل خټک او پښتون قوم سره د ژورې مينې په پار د دې ناول له چاپ او خپراوي سره مينه وښوده.

پروفيسر ډاکټر زبير حسرت

د پښتو څانگې مشر

گورنمنټ پوسټ گريجوېټ کالج صوابی

د نومبر لومړی، ۲۰۲۱ م. کال

د آزادي ارمني

«انسان د خپلې خوښې خاوند دی، هغه په خپله خوښه په دوزخ کې هم خوشحاله وي او چې خوښه يې نه وي، نو په جنت کې يې هم زړه نه لگي. په خپله خوښه آزاد ژوند کولو له امله انسان، انسان دی، که نه د غلامانو په څېر د نورو په خوښه ژوند کولو نه مرگ غوره دی...»

دا د اجمل خټک د زړه خبره ده، چې ټول عمر يې د هغه په فکر او وینه کې غځونې کولې او د دغه ارمان په پار يې ډېرې د غیرت چغې ووهلې. د هغه دغه اظهار او مبارزه به تاسو د هغه په شاعرۍ کې حس کړې وي. هغه په خپل شعر او نظم کې «جنت» د آزادي سمبول په مفهوم کارولی، هغه آزادي يوازې ځان ته نه، بلکې هر انسان، په ځانگړې توگه خپل کړېدلې پښتون ته غوښته.

په دې ناول کې هم هغه د يوه غازي مجاهد (شهباز خان) په کرکټر کې د برتانوي ښکېلاگرو پر وړاندې آزادي او په خپله خاوره خپل اختيار ته جنگېري، په دې لار کې يې هر ډول سر او مال قربانۍ ته غاړه ايښې ده او همدغه يو ارمان پسې راوتی دی. هغه په يو وخت کې هم بهرني دښمن او هم د هغوی په لاس جوړ شوو غلامانو، خدمتگارانو، گوډاغيانو او جاسوسانو سره لاس او گربوان دی. د دې ترڅنگ يې د هغو پښتنو ملکانو، خانانو او سردارانو له څېرو هم پرده پورته کړې، چې د دښمن شومو موخو ته د مادياتو په بدل کې له خپل ولس او خاورې سره خيانت کوي.

د دې ناول جالبوالی دا دی چې د سياسي مبارزې تر څنگ د يوې خوږې مينې عجيبه داستان هم دی؛ خو د دې مينې انداز متفاوت او جلا دی. په دې ناول کې يو خوا د يو سپين ريري شهباز خان او ځوانې زمينيې د وفا، مېړانې، زړورتيا او له خلوص نه د ډکې مينې داستان دی او بل خوا د يوه لوستي زلمي مراد د مينې او وينې رنگ دی چې د يوې قبائلي پېغلې د حسن، مينې، مېړانې،

ننگ پت او غیرت په بدرکه کې هرې بدی، بدرنگی او بد صورتی په مخ لارې توکي.

«په راز کې راز» د داسې نورو ډېرو ژوندو او له ژونده ډکو کردارونو، نوو حالاتو او واقعاتو، سیاسي او ټولنیزو باورونو، دوکو، رواني مسایلو او د پښتني روایتونو حقیقي ناول دی چې د پلاټ جوړښت، د کردارونو عمل، د ژبې له خوږوالي سره - سره د اجمل خټک فکري ځواک او نثري انداز، زړه راښکون هم لري.

لیکوال د خپلې ټولنې د حقیقي ژوند ډېره ښه انځورگري کړې ده، د ماشومانو فطري زړورتیا او حساسوالی، د پښتنو ښځو مېړانه، شهامت، قرباني او بیا د هغوی خوبه له پامه غورځول، همدارنگه د پښتنو روایتی او خرافاتي باورونه، بدگومانی، د گډ ژوند اړیکې، پخلاینه، مینه، شعور، سیاست، روانپوهنه، ټولنپوهنه، بیداري، وطن دوستي، د یووالي مفکوره، ځان جوړونه، تاریخ او داسې نور ډېر څه په کې محسوسېږي.

د اجمل خټک دا ناول له غلامی او استعماري حالته د وتو یوه غوره سیاسي نسخه ده، چې له بده مرغه زموږ قبایلي سیمې اوس هم له دغه بدرنگه جال او لومو څخه په امان نه دي.

دا ناول اجمل خټک له ۱۹۹۰ م. کال څخه مخکې په اردو ژبه لیکلی و، خو دا چې ولې په خپل وخت د هغه له نورور آثارو سره نه دی چاپ شوی، په لامل یې نه پوهېږم.

ما چې کله «د اجمل خټک سیاسي افکار د نظم په هېنداره» کې تر عنوان لاندې د خپل ماسټرۍ تېزس له پاره د مطالعې پر مهال د ډاکټر زبیر حسرت په «وروستي سپرلي نرگس» کتاب کې ولوستل چې اجمل خټک د «راز در راز» په نوم په اردو ژبه ناول هم لیکلی او د قلمي نسخې یوه کاپي یې حسرت صاحب ته ډالی کړې؛ نو د تېزس له بشپړولو وروسته مې د دې ناول پیدا کولو هڅه

وکړه، چې له نېکمرغه په همدې وخت، یعنې په ۲۰۲۲م. کې د باچا خان ریسرچ سنټر له خوا په اردو ژبه چاپ شو، له تر لاسه کولو او لوستلو وروسته مې پښتو ته را وژباړه، چې له نېکه مرغه اوس په پښتو ژبه هم چاپ ته چمتو او تاسو درنو لوستونکو او د اجمل خټک ځانگړو مینه والو او فکري ملگرو ته یې د هنري تندي ماتولو په پار وړاندې کوم.

له قدرمنو ملگرو: څېړندوی حمایت الله ښاد نه مننه کوم، چې د ناول د بیاکتني زیار یې وویست، د څېړندوی احسان الحق کبیر او د کشر ورور امید خیالي په هنري گوتو دې برکت وي، چې د پښتۍ په ډېزاین کې یې اخلاص وکړ او خپلو درنو مشرانو؛ ښاغلي ایمل خان خټک او محمد آصف وردک ته کور ودانی او مبارکي وایم چې دا ناول یې په ځانگړې پاملرنه او مالي ملاتړ چاپېږي.

ښکلي مو غواړم!

جاوید آفتاب

۲۹ جنوري ۲۰۲۳ - کابل

په راز کې راز

په ماشومتوب کې يې له مشرانو او سپين ږيرو اورېدلي وو، چې په فلاني - فلاني ځای کې داسې قبرونه دي چې عاشق او معشوقه دواړه په کې يو ځای خښ دي. يوه ورځ هغه له خپلو ملگرو جلا شو او په يوې ښکلې درې کې اخوا دېخوا گرځېده، يو څو قدمه وړاندې يې سترگې پر گڼو شنو ونو ولگېدې، د ونو د شنو پاڼو له منځه د پرېدلي بربښنا په څېر يو خړ لوگي کور وور په نڅا - نڅا د آسمان پر لور الوت، هغه په دې فکر ور وخوځېد، چې گوندې دلته به آباد کورونه وي، ښه وړاندې ورغی؛ گوري چې يو سرشاره سيند په څور سره بهېږي. تر څنگ يې د جوړه انسانانو يو اوږد قبر دی، چې په خوا کې يې يوه ملنگ له درې څلورو تيرونه يو نغری جوړ کړی، پر اور يې يو زوړ دېگ ايښی او ځان ته پخلی کوي. ملنگ چې هغه وليد، ورته را پورته شو او ښه راغلاست يې ورته وويل. د قبرونو په ليدو سره هغه ته د سپين ږيرو هغه په يوه قبر کې د جوړه انسانانو کيسې را يادې شوې. له ملنگ يې د دغه قبر په اړه چې جوړه انسانان په کې خښ وو، پوښتنه وکړه. ملنگ ورته د دې قبر په اړه عجيب او غريب داستان واوراوه، خو د ملنگ پر خبرو د هغه باور نه راته؛ ځکه هغه د سائينسي او مډرنې نړۍ يو لوستی ځوان و او د قبرونو اړوند دا ډول داستانونه خو له پيتاوي کيسو، مبالغو او قياسونو پرته بل څه نه وي. که څه هم هغه له دې خبرو هم انکار نه

شو کولای؛ ځکه دا ډول کیسې یې له خپلو مشرانو نه په کراتو مراتو اوربدلې وې او دغه د جوړه انسانانو قبر د هغو خبرو یوه عملي او عیني نمونه وه.

یو څه وخت وروسته هغه دا پېښه هېره کړې وه، دا وخت هغه د ځنگلونو د ریاست کارکوونکی و او په یوې اوږدې ښکلې دره کې له خپلې کاري ډلې سره د ځنگلونو پر سروې گومارل شوی و. په دې ورځو کې د دوی کاري ډلې په داسې یوه ځای کې خیمه لگولې وه، چې درېوو خواوو ته یې لوی - لوی ځنگلونه وو او څلورم اړخ ته یې یوه زرغونه اوږده دره وه، چې تر لرې پورې د غرونو په منځ کې غځېدلې وه. د درې او ځنگلونو په منځ کې د ښکار ځای و، چې په دې ځای کې پر ځنگلي ځناورو سربېره غرنی الوتونکي هم ښه پرېمانه وو. د دې درې اوسېدونکي چې کله د دوی کمپ ته د دوی خدمت یا پر دوی د شودو، غوړو، پنېر، کوچ او مېوو پلورلو له پاره راتلل؛ نو دوی به هم د دغه ښکارځي ډېره ستاینه کوله. همدارنگه کله چې به هغه هم له رسمي دندې وزگار شو، خپلې خپمې سره به کېناست؛ بس چای څښه، کتاب لوله او د شاوخوا چاپېرچل له نندارې خوند اخله؛ نو له دې سره به یې د یادې درې او ښکارځي په لیدو زړه باغ - باغ شو او غوښتل یې چې له نږدې یې سم سیل وکړي. همداسې یې یوه ورځ له خپلې رسمي دندې نه یو څه وخت سپما (بچت) کړ او سهار وخته د درې له یوه اوسېدونکي، یعنی خپل خدمتگار سره د درې په لور روان شو.

هغه په دره او ښکارځي کې د سیل او تفریح ډېر شیان ولیدل. رښتیا چې فطرت دغې یوې ټوټې ځمکې ته ډېر طبیعي ښایست او ښکلا بڅښلې ده. بېرته راتگ پر مهال پر یوې نرۍ لاره روان شو، کله چې له یوه موږه تاو شو، یو کوچنۍ یې ولیده، چې یو فقیر په کې ناست دی او د شپېلۍ زده کولو کوښښ کوي. هغه له فقیر سره په خبرو بوخت شو چې ناڅاپه یې سترگې پر یوه قبر ولگېدې، دا قبر تر نورو قبرو یو څه اوږد و، د هغه دې ته پام شو او له فقیره یې د قبر په

اړه پوښتنه وکړه. فقير ورته وويل: دا د يوه عاشق او معشوقې قبر دی او خلک ورته له لرو - لرو سيمو راځي؛ په تېره هغه خلک چې غواړي شپيلی، رباب، ستار او نورې آلې زده کړي. هغوی دلته راځي او خپل مرادونه پوره کوي. هره پنجشنبه دلته د مراد غوښتونکو خلکو بېرور وي او په دې دره کې چې د چا واده وي؛ نو هغه تر نکاح مخکې يو ځل دلته هرومرو حاضرې ورکوي. د دې قبر تر ټولو ډېر قدر او درناوی هغه ډاکوان، مفروور او باغيان کوي، چې د حکومت له ډاره په دې دره او شاوخوا کلو کې پټ وي. ده ته د ماشومتوب د وخت هغه خبرې بيا را په زړه کېدې، چې د ده په مغزو له مخکې نه ثبت وې او د جوړه انسانانو قبر په اړه د هغه يادونه بيا را تازه شول. هغه له خپل خدمتگار او فقير سره دغه اوږد قبر ته نږدې ورغی، ويې ليدل چې دوه قبرونه داسې سره نخښتي، چې د يوه اوږد قبر بڼه يې خپله کړې ده. فقير ورته وويل، چې د دې قبر سر ته معشوقه او پښو ته يې عاشق خښ دی. يوه ښکلې نجلۍ چې نوم يې زمينه و؛ د حسن او ښايست صفتونه يې پر هر لور خواره وو، چې چا به هم وليده؛ نو پرې مين به شو. د سيمې هر معتبر سردار، نواب، صوفي او ملا غوښتل چې له دې ښکلې ښاپيرۍ سره واده وکړي. فقير په خپلو خبرو کې وويل، چې د زمينې د خپلولو د سياليو او مقابلو داستانونه ډېر اوږده دي. لنډه دا چې يوه شپه هغه ناروغه شوه، د هماغه سهار له آذان سره چې کله خلک را وپښ شول؛ نو خبر شول چې زمينه مړه شوې ده، خو تر ننه معلومه نه شوه چې هغه څنگه مړه شوه؟

د زمينې د مرگ پر درېيمه ورځ د شهباز په نامه يو اتيا کلن سپين ږيری له يو خوا راغی او د زمينې قبر ته نږدې، د هغې پښو ته پر بوت او همدلته يې ساه ورکړه. خلکو چې هر څومره کوشنې او زورونه ووهل چې د شهباز جسد له دې ځايه پورته کړي او بل ځای کې يې خښ کړي، زور يې پرې ونه ورسېد؛ نو هغه يې هم همدلته د زمينې پښو ته خښ کړ؛ ځکه دا قبر داسې اوږد راغلی دی.

دغه کارکوونکي چې کله دا کیسه واورېده، نو له قبره گرد تاوېده را تاوېده او فکر یې وکړ چې دا هر څه به رښتیا وي؟ دا د عاشق او معشوقې یو ځای قبرونه او د دوی اړوند کیسې او روایاتونه به څومره رښتیا وي؟ که وي، نو تر کوم ځایه؟ که نه وي، نو د خلکو په ذهنونو کې له پېړیو - پېړیو راهیسې دا کیسې ولې او پر کوم اساس ژوندۍ پاتې دي؟ آخر دا څه دي او ولې دي؟

د لمر وړانګې په پناه کېدو وې او د ماښام وزرونه په غوړېدو وو، خو د هغه په ذهن کې بې شمېره پوښتنې گرځېدې را گرځېدې. داسې ښکارېده چې د هغه پر زړه او ذهن باندې څه نوي اثرات او نوې نقشې غوړېدې او د هغه وجود د حیرت او تجسس په گډو جذباتو کې د یوه نوي افق په لور بیایي. په دې خیالونو کې د ډوبېدو له امله هغه هېڅ په ځان پوه نه شو چې له خپل کمپه څومره لرې تللی او د شپې له راتګه مخکې باید خپلې خیمې ته ځان ورسوي. د فکرونو په همدې صحنه کې خدمتګار، هغه بېرته تګ ته متوجه کړ، هغه هم وار له واره اوږد قبر پرېښود او د خپلې خیمې په لور روان شو. د بېرته تګ پر مهال یې څو ځلې شاته - شاته وکتل. په ټوله لاره ځان سره په فکرونو کې بوخت و، کله چې خیمې ته ورسېد او دننه ننوت؛ نو په وروستي ځل یې د قبر پر لور غځېدلې لار ته وکتل، بیا یې وویل: «کیسې دروغ کېدای شي، خو حسن یو حقیقت دی او مینه صداقت.»

رښتیا چې حسن یو حقیقت دی او مینه صداقت، که نه چېرته دېرش کلنه زرمینه، چېرته اتیا کلن بوډا شهباز خان او چېرته د وفا نه ورکېدونکې نښې. د هغو ورځو یو اوږد قبر او د عوامو د خولو دا زړه پورې کیسې...!

***

وايي چې زرمینه د مور په رحم کې وه، چې د هغې پلار او ځوان ورور، له پرنگیانو سره د جګړې له پاره د خپلې سیمې له ډلې سره ملګري وو، د پرنگیانو

د یرغلونو مخې به یې ډپولې، د هغوی د انتقالاتو پر لارو به یې چاپې وهلې او د زرمینې مور به د نورو بنځو په څېر خپلې ډلې ته د خوراک او څښاک په چمتووالي او د وسلو او باروتو د رسولو په چارو بوخته وه. دا لړۍ همداسې کلونه - کلونه روانه وه، په همدې وخت او حالاتو کې زرمینه وزېږېده، مور په غېږ کې واخیسته، د دې پر ځای چې دا گوډۍ په کور کې پرېږدي، خپلې ملا پورې یې وتړله او د لمونځ کوونکو خدمت یې پیل کړ. زرمینه چې کله د گرځېدو شوه؛ نو د خپل کلي نورو ماشومانو سره په لوبو لگیا شوه. په آسمان کې به چې د برتانوي یرغلگرو د طیارو غږ او پر واورېدل شو؛ نو نورو ماشومانو به د خپل مور او پلار له لارښوونو سره سم خوندي ځایونو ته ځانونه رسول، خو زرمینې به ژر تېرو ته لاس کړ او د طیارو په لور به یې وارولې او په چغو - چغو به یې بد رد ورته ویل. یو څه موده وروسته یې له سنگره د دوی یو شهید کلیوال کور ته راوړ، د هغه کټ ته نږدې کېناسته، کله چې جنازه پورته شوه، که د زرمینې مور او نورو بنځو هغه نه وای نیولې، نو هغې تر قبر پورې د تللو ضد کاوه.

داسې یوه بله پېښه هم وه، یوه ورځ یې له مور سره د لومړي خط سنگر ته د غنمو اوږه او جوار وړل، له هغې خوا نه یوه هوايي گولۍ راغله او د هغې پر پښه ولگېده، چې د کینې پښې دوی گوتې یې پرې شوې. مور یې ورته وویل، چې همدلته کېنه، ارام وکړه، خو هغې پر زخمي پښه له مور سره یو ځای غازیانو ته خوراکي توکي ورسول. د زرمینې ماشومتوب له داسې ډول - ډول مصیبتونو، ستونزو او له هغو سره د زرمینې د ځانگړي مزاج په مقابله کې تېرېده، نورو ماشومانو به دې ته ضدي وپله.

هغه تر خپلو همزولو نجونو او هلکانو بالکل مختلفه وه، خد و خال کې هم او په خوی او خصلت کې هم، تر دې چې کله به د هغې همزولو له نورو نجونو سره ښکلي شيان ولیدل، نو د هغوی زړونه به ورته ترپېدل، چې کاش دا شيان

زموږ وای. یوه ورځ د زرمینې د ماما زوی له ښاره خپلو خویندو او هغې ته سره او شنه بنگرې راوړل، هغې په خوشحالی سره په لاسونو کړل، له کوره بهر د خپلو ملگرو منځ ته ورغله، هلته یې خپلې غریبې گاونډۍ ملگرې «گلابو» ته پام شو، چې د دې بنگرو ته په خوارو سترگو عاجز - عاجز گوري، زرمینه د هغې د زړه پر کیفیت پوه شوه، له هغې یې پوښتنه وکړه: گلابې! دا بنگرې دې خوښ شو؟ ته یې په لاسونو کوې؟ گلابې په شرمېندو کي غږ غلي وویل: هو! زرمینې دستي بنگرې له خپلو لاسونو وویستل او هغې ته یې په لاسونو کړل. گلابې له ډېرې خوشحالی د کور پر لور منډه واخیسته، چې مور او خویندو ته یې وښيي، چې خومره ښایسته بنگرې مې په لاسونو کړي دي. بل خوا له لوبو وروسته چې کله زرمینه کور ته لاړه او مور یې خالي لاسونه ولیدل؛ نو په غوسه یې ورته وویل: کوڅه ډېرې بنگرې دې چا ته ورکړل؟ هغې په لږزېدلې غږ ځواب ورکړ: گلابو ته مې ورکړل. مور یې له غوسې نه سره او شنه واوښته، زرمینه یې له دواړو لاسونو کش کړه او ښه یې وډوله. بیا یې د زرمینې مشرې خور ته وویل: ژر شه! د هغې سپی مور ته ورشه! ورته ووايه! چې بنگرې بېرته ژر راکړه، کنه، نه د هغې خیر شته او نه یې د لور. مشرې لور یې په څو شېبو کې بنگرې بېرته راوړل. زرمینې د مور په وهلو نه وو ژرلي، خو د بنگرو په بېرته راوړو یې وژرل. د همدې ورځې پر ماښام یې چې کله مور له چینې نه له دوو ډکو منگو سره کور ته سترې ستومانه راورسېده، گوري چې زرمینې له ډېرې غوسې نه له تاخچې څخه بنگرې را اخیستي او د انگړ منځ کې یې د تېرې لاندې ټوټې - ټوټې کړي دي. له دې سره زرمینه نه یوازې په ضدي مشهوره وه، بلکې دا هم د هغې ثاني فطرت و، چې د نورو د هیلو او خواهشاتو درناوی وکړي او د غریبانو محتاجي د هغې د زړه زخم او د ذهن اغزی و. د کلي هلکان به اکثر جگو - جگو ونو ته ختل، د مرغیو له ځالو به یې بچي او د گبینو مچيو ځالي به یې رانړولې، ځینو زړورو

نجونو به هم دا کارونه کول، زرمينه په دې کار کې تر هلکانو څو گامه مخکې وه. د دوی په کلي کې د بهرې يوه ډبره لوړه او گڼ اغزنه ونه وه، د دې ونې په لوړ ښاخ کې د گبينو مچيو ځاله وه، دا ځاله د کلي د ټولو هلکانو له شره په امن وه؛ ځکه په ډېر لوړ او سخت ځای کې وه، زرمينې چې وليده، د همت ملا يې ورته وتړله، په لومړي ځل ختو کې يې پښه خطا شوه او لاندې را پرېوته؛ خو پښه يې له زخمي کېدو او ماتېدو بچ شوه. په دويم ځل په اغزو کې ولوبده او ټول کالي يې وشکېدل، همداسې يې بيا - بيا کوبښښ وکړ، خو ناکامۍ ته تسليم نه شوه. آخر د «ميرزاگل بابا» په لارښوونه زرمينه د گبينو ځالي په را شکولو بريالۍ شوه.

زرمينه خپل سرې وه؟

نه! خو تر دې حده د خپلې خوښې او اختيار خاونده وه، چې هغه خپله هم ورته قايله نه وه. د جبر، تشدد، قهر و غضب او زور زياتي منلو ته هېڅ تياره نه وه. چې د لس يوولس کالو شوه، نو خپلو همزولو سره به له کلي بهر چينې ته اوبو پسې تله. دغې چينې ته د دوی له کلا (قلعه) نه دوی لارې تللې وې؛ يوه عمومي لاره وه، چې لږه اوږده وه، خو ټولو ښځو پر همدې لارې چينې ته تگ راتگ کاوه. دويمه لنډه لاره وه چې ځينې نجونې به پر دې لارې چينې ته تللې. دا لاره د زرمينې د يوه خپلوان کور سره نږدې وتلې وه، چې هغه د زرمينې د حسن لېونۍ او له دې سره د واده ارمانې و، خو د زرمينې خوښ نه و. دغه هلک به تل پر هغې فشار راوړه چې په دې لنډې لارې تگ راتگ وکړي؛ خو څومره چې به هغه پرې فشار راوړه، هومره به زرمينې پر هماغه اوږدې لارې تگ کاوه. يوه ورځ هلک له کليوال دود خلاف د هغې مخه ونيوله او گواښ يې ورته وکړ، چې که بيا پر دې لارې راغلې، نو ښه به نه وي. زرمينه ډبره په غوسه شوه او د اوبو ډک منگۍ يې د هغه په سر ورگوزار کړ. په ټول کلي کې دا خبره ډنډوره

شوه، هلک مجبور شو چې کلی پرېږدي، د دواړو کورنیو تر منځ سخت مخالفت او جنجالونه پیدا شو، خپلوي یې پر دښمنۍ بدله شوه. زرمینه د خپل کار په انجام بڼه پوهېده، خو له خپل عاده مجبوره وه.

زرمینې ته تر ټولو لوی مصیبت خپل حسن و، چې چا به هم ولیده، زړه به یې پرې بایلود. د کلي د جومات له ملا نیولې تر شپون پورې او له قومي ملکاتو او سردارانو را نیولې آن گاونډیو او شاوخوا کاریگرو پورې ټولو همدا غوښتل چې هغه یو نظر وویني، له هغې سره خبرو کولو ته یوه پلمه جوړه کړې چې د هغې په نازک غږ خوږې - خوږې خبرې واورې. که د کلي یوه وړوکی دوکان ته به د سودا اخیستو له پاره هم لاره، نو دوکاندار به هرورومرو تنگوله، چې د هغې ترخې او له غوسې ډکې خبرې واورې، خوند ترې واخلي او ماښام به چې کله د اوبو وړولو له پاره چینې ته تلل، نو هر ځای کې به ورته د کلي ځوانان په یوه او بله پلمه ولاړ وو، چې هغه یو نظر وویني؛ ځکه ویل کېږي چې د هغې له پاره لوی مصیبت د هغې حسن او ښایست دی.

زرمینه به د اوو اتو کالو شوې وه، چې د کلي یوه بدعمله په فکر کې دا خبره وگرځېده، چې دا نجلۍ خو په هېڅ صورت زما نه شي کېدای؛ نو په دې کلي کې به رانه د بل چا په نصیب هم نه شي؛ ځکه بیا به ټول د هغه د زړه پر زخمونو مالگه شیندي. فکر یې وکړ چې په ښار کې به له یوه مرثي پلورونکي سره خبره وکړم او له هغه سره به یو ځای یو پلان جوړ کړم، چې زرمینه وتښتوي او په ښار کې یې پر یوه دلالت خرڅه کړي، ډېرې پیسې به هم په لاس راشي او زرمینه به هم له کلي ورکه شي؛ بس کیسه ختمه او حساب پاک!

په کلیوالو سیمو کې داسې پېښې تقریباً ناشونې وي. تصادفي په دې وخت کې د زرمینې مور او پلار خپله ښار ته د تللو نیت وکړ، د دوی نیمه کورنۍ له کلونو راهیسې په ښار کې مېشت وه، هلته د یوه واده له پاره سره را ټولېدل،

زرمينه يې هم ځان سره بوتله. د داسې مناسبونو له پاره چې کله کليوال ښار ته خپلوانو کره لار شي، نو ډېرې شپې پرې اوږي. بدعلمه چې د دوی له تگه خبر شو، نو هغه هم ځان ښار ته ور ورساوه. مړي پلورونکو او د هغه همکارانو ته يې د زرمينې د خپلوانو کور وښود او د زرمينې په اړه يې هم ورته وويل. له دې وروسته هغوی په دې سيمه کې گرځېدل راگرځېدل چې بس موقع په لاس ورشي او نجلۍ وتښتوي.

خو ورځې وروسته زرمينه ورکه شوه، د پيدا کېدو ډېره هڅه يې وشوه، خو هېڅ درک يې ونه لگېد. خلک حيران شو، چې پر هغې څه وشو او يو ناڅاپي څه شوه؟ زرمينه د مړي پلورونکي يوه همکار تښتولې وه، د هغې حسن يې چې وليد؛ نو غوښتل يې چې دا له ځان سره وساتي او خپل ځان ته يې را لويه کړي، خو د مالک له وېرې او د خپلې بې چارگۍ له وجې يې دا کار ونه شو کړای. مړي پلورونکي چې نجلۍ ته وکتل، نو زړه يې پرې ونه شو، پرېکړه يې وکړه چې دا بايد په هر قيمت له ځان سره وساتي او چې کله پېغله شوه، نو ځان ته به يې په نکاح کړي. کليوال بدعلمه ته زر روپۍ ورکړې، پلمې او گوانښونه يې ورته وکړل، هغه يې په دې ډول وډار کړ او ځان يې ترې خلاص کړ.

زرمينه يې په دې ډول وتښتوله او نورو نجونو سره يې په يوې زيرزمينۍ کې بندي کړه، خو د نورو نجونو پرعکس د دې په پښو او لاسونو کې زولنې نه وې او له دې سره يې د وهلو او شکنجه کولو سلوک هم نه کاوه. البته خوله يې ورته په يوې کلکې پټۍ تړلې وه، چې چغې ونه وهي او دواړه لاسونه يې ورته د ملا شا ته تړلي وو، چې د خولې پټۍ پرې خلاصه نه کړي. زرمينې خوراک څښاک نه کاوه، په دې تنگ و ترش او هيببت ناک ځای کې ورځ تر بلې کمزورې کېده، تر دې چې ناروغه شوه. مړي پلورونکي وډار شو، فکر يې وکړ، داسې نه چې زرمينه

مړه نه شي. له هغه سره د زرمینې او خپل زر روپو فکر نه و، بلکې له هغه سره دا غم و، چې کور ته یې راغلي د قاف غره ښاپېری. له لاسه ورنه کړي.

مینې، هوس او اووه اته کاله وروسته د هغه د کور حسینې ملکې له لاسه ورکولو اندیښنو هغه په عقل ړوند کړ، که نه داسې نجونو، په ځانگړي ډول د زرمینې غوندې ضدې او شوخې نجلۍ ته ډاکټر راغونښتل، له بې عقلۍ نور څه کېدای شي؟ مړني پلورونکي بیا هم له احتیاطه کار واخیست او زرمینه یې د یوه ملگري کور ته بولته او خپله یوه ډاکټر پسې لاړ. ډاکټر ته یې ویل، نه پوهېږم چې زما پر لور څه شوي؛ نه څه خوري او نه څه څښي، د لېونو په څېر خبرې کوي او سخته ناروغه ده، مهرباني وکړه ما سره لاړ شی او د هغې درملنه وکړئ. ډاکټر چې د زرمینې درملنې ته لاړ، د هغې په لیدو سره هک پک شو، چې خدای پاک دې نجلۍ ته څه حسن او ښکلا ورکړي. خو شېبې همداسې، لکه بې ساه کالبوت د هغې په ننداره و. ډاکټر په ډېر تعجب کې شو، چې له دغه بدنګه او بد شکله مړني پلورونکي سره د دې ښکلې نجلۍ د پلار او لور اړیکه څنګه کېدای شي؟ په خد و خال، رنگ او څېرو کې یې ځمکه او آسمان توپیر دی، په شکل او صورت کې یې د پلار او لور ذرې هومره نښه او ورته والی هم نه لیدل کېږي، بلکې بالکل تضاد دي.

خیر ډاکټر غوښتل چې خپله معاینه شروع کړي، نو زرمینې سم دستي چغې کړې او په کلیواله لهجه یې غوسه او فریاد شروع کړ. ډاکټر چې د هغې لهجه واورېده، نور هم حیران شو، چې د یوه پلار او هغې د لور په ژبه او لهجه کې دومره توپیر څنګه دی؟ آخر یو لوستی انسان و، بیا ډاکټر هم و، هغه د دې وضعیت په لیدو او اورېدو دومره توپیر کولای شو، ډاکټر په فکر او اندېښنو کې ډوب شو، خو ژر یې هېڅ پرېکړه و نه کړه، زرمینې ته یې وکتل او بېرته خپل کلینک ته روان شو؛ خو پر ذهن یې د زرمینې د حسن سحر ناست و او له ډېرو

پوښتنو او سوچونو سره کلینک ته ورسېد. خپله یوې پرېکړې ته هم و نه رسېد، نو خپل هم عمره تجربه لرونکی او پوه کمپوډر یې راوغوښت، د کوټې دروازه یې بنده کړه او هغه ته یې ټوله کیسه وکړه. پوښتنه یې ترې وکړه، ته څه فکر کوې، چې دا څه معامله کېدای شي؟ د کمپوډر فکر هم پرې ونه رسېد، په دې وخت کې د دروازې ملازم رانوت، ده د ډاکټر خبرې لرې - لرې اورېدلې وې، په هیبتي او احساساتي حالت کې ډاکټر ته مخاطب شو. ډاکټر صیب! دا څه کیسه ده؟ ډاکټر هغه ته هم ټوله کیسه وکړه. ملازم ورته وویل: زه داسې گومان کوم چې دا هماغه ورکه شوې نجلۍ ده، چې څو ورځې مخکې زموږ له سیمې لادرکه شوې ده.

ډاکټر: تا هغه لیدلې؟ څو کلنه به وي؟

ملازم: ما هغه نه ده لیدلې، خو خپلوان یې وایي چې د اوو اتو کاله ده.

ډاکټر: خپلوانو یې نورې کومې نښې ښودلې؟

ملازم: جناب! وایي چې ښکلي اوږده - اوږده وینستان یې دي.

ډاکټر له دې خبرې اورېدو سره وویل هو! دا هماغه نجلۍ ده.

خو ډاکټر په دوو کې گیر و، که حال ووايي نو په دښمنۍ به واوړي او که نه یې وایي، نو د یوې ښکلي نجلۍ ژوند تباه کېږي، آخر یې پرېکړه وکړه چې د دې ښکلي نجلۍ عزت او ژوند ژغورلو په خاطر که د ده سر هم ځي، نو دا سودا به گرانه نه وي. هغه د خپلې انساني جذبې او د نجلۍ له حسن نه دومره متاثره او لېواله شو، چې له ډېر ښه فکر کولو نه پرته یې دستې تېلفون پورته کړ، د پولیسو حوزې ته یې زنگ وواژه: «آمر صاحب! زه په ډاډ سره وایم چې د دې ښار په یوه کور کې یوه تښتول شوې نجلۍ ساتل کېږي، زه همدا اوس له هغه ځایه راغلم، په خپلو سترگو مې ولیده، هیله ده بیرته وکړئ، چې هغه پیدا کړئ.»

آمر صاحب څو دقيقې وروسته را ورسېد، ډاکټر هم پرته له کوم مصلحت او پایلې د حوزې آمر سره روان شو او ملازم ته يې وويل، ته ژر لاړ شه! د نجلی له خپلوانو نه يو کس ځان سره هلته راوله. ملازم د نجلی د خپلوانو کور په پوښتنو گروېنگو پيدا او هغوی يې خبر کړل.

د تصادف له مخې ډاکټر او پوليس چې د هغه کور دروازې ته ورسېدل، نو مرئي پلورونکی او همکاران يې سره له نجلی بهر راوتل، د نجلی خوله په توره ټوټه او لاسونه يې شا ته تړل شوي وو او مخ يې ورته په څادر پټ کړی و. د حوزې آمر چې دا حالت وليد، له مرئي پلورونکي نه يې پوښتنه وکړه: دا نجلی څوک ده؟ مخ او لاسونه يې خلاص کړه! مرئي پلورونکي وويل: جناب دا زما لور ده، په دې څه شوي دي، د لېونو غوندي خبرې کوي. دغه ډاکټر يې درملنه و نه شو کړای، نو اوس يې لېونتون ته وړو. د زرمينې خوله يې چې خلاصه کړه، هغې وويل: «زه زرمينه يم، زه يې په زور تېښتولې يم، ما وژني...» د حوزې آمر پلټنې او پوښتنې پيل کړې، ډاکټر او نور راټول شوي خلک د زرمينې شاوخوا ته ولاړ وو، چې په دې وخت کې ملازم او د زرمينې پلار راوړسېدل. د پلار په ليدو سره زرمينه په غاړه کې ور ولوبده، په ژړا شوه او د مرئي پلورونکي په لور يې اشاره وکړه چې دغه ظالم بندي کړې وم، وژلم يې...!

د زرمينې ژوند، حسن، عزت او حيا وژغول شوه، مرئي پلورونکی د پوليسو لاسونو ته ورغی او ډاکټر خوشحاله شو چې د يوې بې گناه ښکلې نجلی ژوند خوندي شو. خدای خبر چې وروسته به د مرئي پلورونکي له لاسه د ډاکټر انجام څنگه شوی وي، خو اصلي خبره دا ده چې ډاکټر له ځان سره ښه خاطره يوړه او په ځانگړې ډول د زرمينې له ښايسته دومره متاثره شو، چې په خپل کلينک کې يې په يوه ښکلې چوکاټ کې د زرمينې نوم ډېزاین کړ او هر وخت به يې پرې سترگې خوړولې او په دې به يې خپل زړه تسکيناوه.

د زرمینې په مینه کې د کلي د دوو مشهورو ملکانو د زلمو زمانو تر منځ سخت رقابت روان و، چې ورو - ورو دا رقابت په دښمنۍ بدل شو. چنار خان به ویل چې زرمینه زما ده او د نواب گل دعوه دا وه چې زه له هغې سره مینه لرم؛ خو زرمینې د یوه پروا هم نه ساتله او نه یې په فکر کې وه. که کومې ملگرې به یې په توکو تکالو کې له دوی څخه د کوم یوه نوم ورته یاد کړ، نو هغې به په کرکجنو الفاظو سره لعنت پرې وویل.

د دواړو ملکانو زمانو د یو بل پوهولو ډېره هڅه وکړ او په خپلو منځو کې یې یو بل ته گواښونه هم وکړل؛ خو یو هم پر شا نه شو. په دواړو کې ورځ تر بلې د مینې جذبات راپارېدل او د دواړو تر منځ د دښمنۍ اور په تېزېدو و.

له چنار خان سره د زرمینې د مینې ثبوت دا و چې کله هغه وږه وه او چنار خان په یوه واده کې په ناوې پسې د دوی کلي ته تللی و، په واده کې ځوانانو سندرې، نڅا، خوشحالیانې او لوبې کولې، زرمینه د هلکانو او نجونو په منځ کې ولاړه وه او د هغوی ننداره یې کوله. کله چې چنار په لوبه کې نښه سمه وویشته او هغه په خپلو سترگو ولیدل چې زرمینې هغه ته ځیر - ځیر کتلو سره د افرین - افرین نارې وهلې او د هغه په فکر، چې د کلیوالو په ټولنیز ژوند کې دا د مینې او لېوالتیا نښه ده. له دې وروسته هغه د زرمینې په مینه ډاډه شو او چې له چا نه به یې د زرمینې د حسن کیسې اورېدلې؛ نو برېښنه به یې تاو کړل او په زړه کې به یې گوړې ماتولې، چې گوندې دا ښکلې حوره خو د هغه ده او چې کله به هم د نجلی په کور کې کوم کار یا خدمت و، ده به ځان ور رسولی و.

د نواب گل د دعوي دلیل دا وه چې هغه یوه ورځ د زرمینې پر کلي تېرېده، زرمینې او څو نورو نجونو مال ته واښه رېبل، نواب گل پر آس سپور و، کله چې د دوی له څنگه تېرېده، نو نورو نجونو ورته شا واړولې، کېناستې او زرمینه نېغه ولاړه وه، شا ته یې نواب گل ته وکتل. له دې کتو د ملک زوی دا مطلب واخیست،

گونډې د هغې خوښ شوی او د ده پر ځوانۍ یې زړه وبایلله. دا ځوان له دې وروسته په دې تمه ناست و، چې زرمینه د ده ده. چې هر کله به د نجلۍ له پلار سره مخامخ کېده، نو ډېر غوږ سلام به یې پرې اچاوه.

دواړو یو بل ته د خپلې مینې کیسې او دعوې واورولې، خو بیا یې هم یو بل ته د دښمن په سترګه کتل. د دواړو کلیوالو او ملګرو ډېر کونښن وکړ چې دوی پوه کړي، چې وخت او بخت ته په تمه شی، له وخته مخکې په عبث خبرو دښمنې مه کوی؛ خو په دوی کې به چې د یوه پر زړه هم د زرمینې یاد راوړېد، نو دا اندېښنه به ورسره پیدا شوه، چې هسې نه رقیب مې د زرمینې مخ ته خنډ شي، نو له ډېرې غوسې به سور او شین واوښت. همداسې د وخت په تېرېدو سره دواړه دې پایلې ته ورسېدل، چې باید له خپلې لارې اغزی لري کړي، خو په قبایلي او کلیوالو سیمو کې یو څوک وژل ډېرې بدې پایلې لري، هېڅوک دا جرأت نه شي کولای، چې څوک قتل کړي.

د خدای کره وو، یوه ورځ چنار له خپل کلي نه لرې د زرمینې کلي ته نږدې یوې لوړې غونډۍ ته پورته شو، ښه په شوق یې شپېلۍ غږوله او په دې فکر کې ډوب و، چې گونډې زرمینه د شپېلۍ غږ اوري، ته وا یو نیمګړی ملاقات ورسره کوي. په دې وخت کې نواب گل پر آس سپور د زرمینې د کلي له لوري را روان دی او په لوړ غږ سندري زمزمه کوي، هغه د ښکلې ښاپېرۍ په مینه کې سرشاره په مستۍ ګرځي. دواړو چې یو بل ته په دې حالت کې وکتل، نو دواړو ته د یو بل دا ډول حرکتونو خوند ورنه کړ، بس ته وا زرمینه په منځ کې ولاړه ده، یو یې یو خوا ته او بل یې بل خوا ته کشوي. د ږنډې مینې جذباتي مجنون ځوان ته دا حالت نور د زغملو نه و، چنار له غونډۍ را ښکته شو، د نواب لاره یې ونيوه او ورته ویې ویل: گوره نوابه! ته نه کېنې؟ نواب په غوسه کې ځواب ورکړ: ته څوک

يې چې ما ته داسې خبرې کوي؟ ښه! زه څوک يم. چنار ناڅاپه پر نواب ډزې وکړې، نواب له آسه غورځېدلی نه و، چې ساه يې ورکړه.

نواب د تورو خاورو لاندې شو او چنار د دود او دستور مطابق کور کلی پرېښود، په ښار کې در په دره په پټه او غلا مزدوري کولو سره يې ورځې تېرولې او زمينه به له خپلې کلا نه نوره ډېره کمه راوته. د درې د خلکو په منځ کې د نورو بې ځايه خبرو په څېر دا خبره هم ډنډوره شوه، چې د هرې جمعې پر شپه د نواب له قبر نه د «زرمينې، زرمينې...» آوازونه کېږي، خو دا آوازونه هېچا په خپلو غوږونو نه وو اورېدلي. همداسې په کلي کې هر لور ته دا خبره هم مشهوره شوه چې چنار لېونی شوی او د «زرمينې، زرمينې...» ويلو سره په ښار کې لېونی - لېونی گرځي. په داسې حال کې چې هغه بې چاره د نواب کورنۍ له دښمنۍ او د جرگې پرېکړې نه پټ چېرته د ورکې ژوند تېروي او هغه په دې باور و، زمينه څه چې، که بيا يې په ژوند کې د کلي دره هم وليده، دا به د هغه لويه ښکمرغي وي.

د زرمينې ژوند له ماشومتوبه نيولې تر پېغلوتوب پورې له داسې ډېرو کيسو او پېښو ډک دی، چې دې ډول پېښو د هغې پر زړه، ذهن، روان، خوی او خصلت باندې ډېرې منفي اغېزې کړې دي، حالاتو چې به هر څومره له هر خوا نه هغه په ستونزو او اندېښنو کې را ګير کړه، هومره به د هغې په آزاد طبيعت کې بغاوت غځونې کولې، هغې به خپلې خونې ته پر هر شي، مصلحت او ضرورت ترجيح ورکوله، د هغې خپلوانو به هغه خپل سرې او ضدي بلله. هغه رښتيا ضدي وه؟ دا يوه رواني پوښتنه ده!

د هغې په ژوند کې تر ټولو نازک او پېچيده پړاو هغه و، کله چې به هر ورځ له هرې خوا نه د ښو او بدو خلکو له لوري ورته د واده پيغامونه او مرکې راتللې. هسې خو له ماشومتوبه د هغې مور او پلار ته خپل خپلوانو، ملګرو او اشنايانو په

اشارو او کنایو کې خبره تر غوره تېره کړې وه، خو مور او پلار به یې پر یوه غور اورېده او له بل غوره به یې ویسته. کله چې پېغله شوه، نورسمي جرگې او مرکې به پسې راتللي او هر یوه به له خپل حیثیت نه زیات د مال او دولت وړاندیز ورته کاوه، چا به ورته د خپل ټول جايداد ورکولو ژمنې ورکولې، چا به له سرو زرو سره د ټول په بدل کې غوښته او چا به...، خو مور او پلار یې هېڅ پرېکړه نه شوه کولای او د زرمینې له مزاجه هم داسې ښکارېده چې د دې ضدې او جدي نجلۍ په حق کې پرېکړې کولو کې ډېر احتیاط پکار دی. په دې سیمه کې د نجلۍ خوښې ته چا نه کتل، دا ډول پرېکړې د نجلۍ پلار د خپلو نورو مصلحتو پر اساس کوي او پلرونه اکثر خودغرضانه او آمرانه وي. خو زرمینه ډېره ښکلې او زړوره نجلۍ وه او د عجیب او غریب طبیعت خاونده هم وه؛ نو ځکه یې مور او پلار د هغې په حق کې ژر پرېکړه نه کوله. ښايي دوی سره دا فکر هم و؛ که چېرې داسې یو ښه د سرو زرو هگۍ اچوونکی مارغه په لاس راشي، خو د وخت حالات او واقعات د هغې پلار دې ته هڅوي چې څومره ژر کېږي، هغه واده کړي، چې خپلې اوږې له اندېښنو او خطرونو سپکې کړي.

د دوی د درې د یوه ملک زوی له پخوا نه په ښار کې اوسېده، هلته د هغه ډېر ښه کاروبار و او خدای هر څه ورکړي وو. هغه په ماشومتوب کې زرمینه لیدلې وه او هماغه وخت پرې شیدا و، هغه ټول عمر دا نجلۍ یادوله، په ښار کې له زده کړو نه غیر چې د هغه بله مشغولا وه، نو هغه یوازې د زرمینې زرين یاد او ښکلې تصور و.

مراد د مور او پلار یوازینی زوی و، هغوی غوښتل چې زوی یې همدلته د زده کړو پر مهال له یوې نجلۍ سره واده وکړي، چې کور یې آباد شي؛ خو زوی د مور او پلار غوښتنې پوره کولو ته تیار نه و. تر دې چې یو ځل د ښار یو شتمن او معتبر خان د مراد پلار ته ويلي وو، چې زه خپله لور مراد ته ورکوم، که ستاسو

خوښه وي، نه يوازې دا چې زه به ډېر خوشحاله شم، بلکې په جهيز کې به ډېر څه ورسره ورکړم. د مراد د مور او پلار دا خېښي خوښه وه، خو مراد د تعليم پوره کولو او د يوې ښې دندې پيدا کولو په پلمو دا وړانديز رد کړ. په اصل کې د هغه په زړه او ذهن کې زرمينې ځای نيولی و، مراد له هغې سره د بل چا حسن او د جهيز مال او دولت ذرې هومره هم نه برابر اوه.

د دندې ترلاسه کولو وروسته يې مور، پلار او خپلوانو ټولو غوښتل چې هغه ته واده وکړي او خپله مراد هم نور له زرمينې نه جدايي نه شوه زغملی. کله چې يې مور او پلار د ملگرو په خوله هغه ته د واده يادونه تازه کړه، نو هغه فکر وکړ چې نور بايد مور او پلار ته ښکاره - ښکاره خبره وکړي، چې هغوی هم پوه شي او دی هم د زړه خبره نور په زړه کې پټه نه کړي، ښکاره يې ټولو ته ووايي، چې د دې مسئلې د حل له پاره يوه مناسبه لاره پيدا کړي. هغه خپلو ملگرو ته ښکاره وويل، چې زه يوازې د خپل کلي د درې له زرمينې سره واده کوم، که د مور او پلار مې خوښه وي، درې ته دې لار شي او خبره دې پخه کړي. هغوی چې څنگه خبر شول، نو په دوو کې حيران پاتې شول، له يوې خوا که د نجلۍ حسن ته وگورو، نو له مراد سره ډېره ښه جوړه ده او که داسې ښکلې نجلۍ کور ته راولو؛ نو ټول ښار به گوته په غاښ پاتې وي. بل خوا که وگورو، نو له يوه لوستي ځوان سره به يوه کليواله نجلۍ څنگه ژوند تېروي؟ داسې نه چې دواړو ته ژوند سخت شي. بالاخره مور او پلار يې دې پايلې ته ورسېدل، چې يو څه وخت به په تمه شو او هڅه به وکړو، که چېرې د مراد اراده بدله شي، خو کله چې پوه شول چې هغه ورځ په ورځ د زرمينې په مينه کې زېږېږي، نو د هغه د خواهش پوره کولو پرېکړه يې وکړه او د درې په لور روان شول.

د زمينې مور او پلار له مراد او د هغه له کورنۍ سره پخوا نه بلد وو او د مراد له ځوانۍ او دندې هم خبر وو، هغوی فکر وکړ چې له دوی به نور څوک ښه پيدا شي؟ دستي يې د مراد د مور او پلار خوله خوږه کړه.

زرمينه چې کله خبره شوه، خفه شوه؛ ځکه دا د هغې د طبيعت خلاف کار و، چې د هغې د ژوند پرېکړه دې د هغې له خوښې او اجازې پرته وشي، خو د مور او پلار پرېکړه نه منل هم د کورنۍ عزت، وقار او د کلي دود او دستور ته لويه بدنامي وه، هغې فکر وکړ چې زهر خوړل هم د خلاصون يوه لار ده؛ خو په دې کې هم تهمت او بدنامي ده. بالاخره هغې د خپلې کورنۍ او قام د عزت ساتلو، د مرگ له بدنمۍ او خپل ژوند ساتلو په خاطر د مور او پلار پرېکړې پر وړاندې غلې پاتې شوه. زمينې د پلار په کور کې اکثر همداسې کول او همدا د هغې په شخصيت کې يو تضاد و، چې هغه يې ټول عمر زوروله، هغې څه غوښتل او څه ورسره وشول!

له واده وروسته هغې ته خدای بې جوړې خاوند او په هر لحاظ يوه خوشحاله کورنۍ نصيب کړه. خلکو به ويل چې مراد څومره نېکبخته دی، چې هغه ته د زمينې غونډې يوه ښکلې ښځه په نصيب شوه او زرمينه څومره بختوره ده، چې داسې ښه کور ته راغله. د دواړو ژوند ډېر ښه او خوشحاله تېرېده او په هر لحاظ پر يو بل ډاډه او باوري وو. د مراد مور، پلار او خپلوانو به هم چې د دوی مينه او خوشحاله ژوند لیده، نو له ډېرې خوشحالۍ به په کالو کې نه ځايېدل. زمينې د ټولو احترام کاوه او هېچا ته يې دا احساس نه ورکاوه، چې غونډې يوه کليوالۍ نجلۍ د ښار د يوه شتمن د کور له کړو وړو يا سلوک او سليقې سره بلده نه ده، مراد هم خوشحاله و، زرمينه به يې چې وليده؛ نو د ټولې ورځې ستړيا به يې ورکه شوه او په زړه او ذهن کې به يې د خوښۍ او تازهوالي احساس را وټوکېد. البته يوه خبره وه چې د دې ښکلې ښاپېرۍ زړه، لکه گل چې پر ځمکه پروت

وي، خوشبوی يې وي، خو خپله مراوی کېږي، د هغې په خدا کې هم يو عالم خپگان پټ و، په لومړيو کې داسې فکر کېده چې کليوالې نجونې د ښار په کورونو کې تر يو وخت پورې د پردیتوب احساس کوي، که داسې وای، نو د وخت په تېرېدو سره به دا احساس ورو - ورو ختم شوی وي؛ خو دا پرعکس په ډېرېدو و. خیر خاوند ته يې د دې احساس نه کېده؛ ځکه د دوی پر گډ ژوند دې وضعیت هېڅ اغېز نه و کړی، زمينه هم په دې کور کې له خپل خاوند سره خوشحاله وه. هغې د کور فضا داسې ساتلې وه چې که څوک خپلوان يا مېلمانه به کور ته راغلل، هغوی به هم د خوشحالی احساس کاوه، هغې به د کور هر کار ډېر په مينه کاوه او هر څه به يې په پوره سلیقې سره کول، خو د دې خوشحالی شا ته د زرمينې په زړه او ذهن کې يو نری درد پټ و، چې هغه يې د ژوند خوږو ته نه پرېښوده. هغه به چې کله يوازې شوه، يا به ارامه کېناسته يا به يې لکه د لېونو ځان سره خندل؛ خو اکثر به په سوچونو کې ډوبه وه. زړه يې غوښتل چې کاش کې يوه مرغۍ وای چې کوم خوا مې زړه غوښتل، الوتلی او چې چېرته مې خوښه وه، هلته کېناستی او د شنه آسمان لاندې مې په آزاده فضا کې په خپله خوښه ژوند کولای.

دا وه زرمينه، د هغې طبيعت او د هغې د زړه خبرې يا د انسان هغه رواني گډوډي چې تر شا يې ډېر لاملونه دي، چې پرې پوهېدل يې ډېر سخت دي او حل يې تر ننه ناشونی دی.

***

د شهباز خان پلار او نیکونه د خپلې قبيلې سرداران وو، د دوی قبيله ښار ته نږدې يوې هوارې او غرنۍ سيمې په اوږدو کې پرته وه. په دې سيمه کې چې څومره تاريخي جنگونه شوي دي، په هغو ټولو کې دا قبيله شريکه وه، بلکې د ټولو جگړو مرکز و. په دې جنگونو کې د ده کورنۍ د خپلو خلکو او گران وطن د

آزادۍ له پاره د يرغلگرو او هغوی ته وفادارو پاچاهانو پر وړاندې جنگېدلې، په همدې خاطر کله چې انگرېزانو دا سيمه فتح کړه، نو دې قبيلې ته د هغوی ډېر پام و. بدبختي دا وه چې د قبيلې سردار او مشرانو د معمول په څېر له انگرېزانو سره خبره جوړه کړې وه، نو د هغوی پر خلاف د جهاد ټول زور د شهباز د کورنۍ پر مشرانو و. شهباز د همدې جنگونو په دوران کې پيدا شو، پالنه يې وشوه او په جنگونو کې ځوان شو. هغه په دې دوران کې څو ځلې د دښمن له يرغلونو څخه د ژغورلو په پار د خپلې کورنۍ له سپين رېږو، بنڅو او ماشومانو سره غرونو ته پناه وړې وه، چې هلته يې له گرمۍ، يخنۍ، ولرې، تندې او هر ډول شرايطو او خطرونو سره مبارزه کړې. هغه د خپلې کورنۍ غړي په وينو کې لبت پېت وليدل، داسې وختونه هم پرې راغلل چې په ورځو - ورځو يې شهيدان په کورونو او غارونو کې ساتلي، د خپلې کورنۍ غړي يې په داسې حالت کې وليدل چې زخمو به يې په ناسور بدل شو او بيا به ترې مړه شول. هغه دا هم وليدل چې د خپلې قبيلې سردارانو او مشرانو او ملکانو يې انگرېزانو ته د خپلې وفادارۍ نښودلو له پاره د هغه پر مشرانو او خپلوانو څه - څه ظلمونه ونه کړل، هغه په خپلو سترگو وليدل چې د قبيلې سردار په خپلو لاسونو د هغوی کلا او کور وران او ټول توکي يې وسوځول. هغه دا هم وليدل چې خان څنگه د هغوی غوډله وسوځوله او ټول مالونه يې مړه کړل، هغه اورېدل چې د کلي لوی ملا د هغه مشران څنگه سپکول، هغوی يې خونخوار او لوټمار بلل او د هغوی د څارلو سپارښتنه يې کوله، ميا او پير د جنت او دوزخ کيسو په کولو سره د دوی غازيان خپل مريدان گرځول او د انگرېزانو پر خلاف جنگ نه به يې راگرځول، غوړې وعدې به يې هم ورکولې او خوږې - خوږې خبرې به يې هم ورته کولې او له دې ورهاخوا به يې قومي پرېکړې او د خدايي احکامو فرمانونه او فتوې هم ورکولې؛ خو د شهباز خان مشرانو به د يوه پروا او خاطر هم نه ساته او خپل جهاد به يې روان ساته. شپه او ورځ به په غرونو کې پټ په غلا گرځېدل او د موقع پيدا کولو سره به يې

له تېرونو، سيخونو او خنجرونو سره پر انگرېزانو باندې چاپې وهلې او حملې يې پرې کولې. زخمي به شول، شهيدان به شول، خو له جهاد به يې لاس نه اخیسته.

شهباز خپله هم ورسره په جهاد کې برخه اخیسته، نور ځوانان به يې له ځان سره راټول کړل، سرکونه او پلونه به يې خرابول، له خپلې سيمې او قبيلې نه بهر له نورو لرو - لرو باغي قبيلو سره به يې هم اړيکې ساتلې، د شپې له خوا به يې پر دولتي مالونو ډاکې اچولې، غازيانو او د هغوی کورنيو له پاره به يې خواږه راوړل. په دې دوران کې څو ځلې له شهادت بچ شو؛ خو يو ځل ډېر شديد زخمي شو، خو مياشتې يې د مال پوستکي اغوستې و او په غار کې زخمي پروت و. کله چې انگرېزان د هغه پر قبيلې حاکم شول، نو دا وخت د هغه په کورنۍ کې له شلو نرينه وو نه يوازې درې کسه ژوندي پاتې وو، نورو ټولو د شهادت جامونه څښلي وو. په دې درېو کې له ځوان شهباز خان پرته يو د هغه بوډا نيکه او بل يې د ترور زوی و.

جنگ نور له ښاري سيمو نه قبایلي سيمو ته رسېدلی و او پر هوارو سيمو د انگرېزانو بشپړ حاکمیت و، د دې سيمو اوسېدونکو ته جنگ کول ناشونی و، دلته دا وخت جنگ د ځان وژنې په معنا و، نو د دې سيمو غازيانو له قبایلو سره تر اړیکو وروسته پرېکړه وکړه، چې ښه به دا وي چې په هوارو سيمو کې په آزاد ډول جهاد بند کړو، پټ کار پیل کړو او له قبایلو سره مرسته وکړو. له دې پرېکړې سره سم د شهباز خان کورنۍ کلي ته راغله او د خپلې قبیلې له خان سره مېشت شو. خان ورته يو وړوکی کور او د گذاره حال ژوند تېرولو له پاره څو جريبه ځمکه ورکړه، په داسې حال کې چې د کلي د څلورمې برخې د ځمکې شرعي مالکان د هغه نيکونه وو.

شهباز خان کلي ته راغی، خو د هغه په یاغي مزاج کې کمی رانه غی. کله به چې د کلي خان د پولیسو مرکز ته د ودانۍ جوړولو بېگار ته د کلي ځوانان بوول، نو شهباز به له تگه انکار کاوه او ویل به یې چې «مور غواړو چې له ټول وطنه د دوی جرړې وباسو، تاسو غواړئ چې مور پر خپلو لاسونو دوی پر خپل سر باندې کېنو».

همداسې که د خان د حجرې د خدمت موضوع به وه یا که د هغه د کور چوکیدارۍ ته به ځوانان راغوبنښل کېدل، نو شهباز به په بدو ردو سره انکار کاوه. یوه ورځ پوځي قرارگاه ته نږدې شاوخوا حمله وشوه، نو د خان کسانو وویل، چې دا د شهباز کار دی.

شهباز به اکثر پنځلس - شل ورځې له کلي ورکېده؛ نو خلکو به ویل چې هغه بیا جهاد ته غیرعلاقې ته تللی دی، هره ورځ به داسې ډول - ډول خبرې کېدې، له دې سره به د خلکو خولې خلاصې شوې او له انگرېزانو سره د شهباز د دښمنۍ خبرو ته به هوا ورکول کېده.

د قبیلې خان له دې وضعیت څخه نور په تنگ شو، له هغه سره دا وېره وه، که چېرې دا خبرې یې مالکانو (انگرېزانو) ته ورسېدې، نو هغوی به ترې خفه شي او له ده به لاس واخلي، قبيله یا سیمه خو څه کوي چې هغه تر اوسه د کلي یو تنکی ځوان لارې ته رانه وست. خان شهباز راوغوښت، په نرمه او سخته دواړو ژبو یې د هغه غوږونه خلاص کړل، چې پوه شي، خو هغه په رښتیا ډېر سرزوری ځوان و، خان ته یې وویل: «کاکا! که ته په کلي کې زما لیدل نه غواړې یا له ما نه د پرنگیانو د غلامۍ تمه کوې؛ نو زه همدا اوس د کلي پرېښودو ته چمتو یم.» خان د هغه داسې ځواب د ځان بې عزتي، بې ادبي او گستاخي وبلله. ډېره غوسه ورغله او غوښتل یې چې هغه پر خپلو کسانو ښه پوست کړي، خو بېرته یې ځان سره فکر وکړ، چې دا سرزوری ځوان چېرېل، ځان ته کار لیدل دي؛ نو دستي یې

ورته هېڅ هم ونه ويل، بلکې د هغه حب الوطني، آزادي غوښتنه او زړورتوب يې وستايه او رخصت يې کړ، خو څو ورځې وروسته يې مشر مالک ته له هغه نه شکايت وکړ او هغه يې د غلا او ډاکې په تور ونيوه او زندان کې يې واچاوه. په زندان کې يې څو مياشتې سختې سزاگانې ورکړې، چې وډار شي او له سرزوری لاس واخلي.

هماغه خان بيا له مشر مالک سره مشوره وکړه او شهباز پسې زندان ته لاړ. هغه يې راوغوښت، د هغه په مخ کې يې د زندان مسوول (انگرېز) ته بدې ردې وکړې او نورو انگرېزانو ته يې هم په غوسه کې سپکې سپورې وکړې، بيا يې شهباز ته وويل: «راځه چې ځو». د خان د دې تمثيل مقصد دا و چې په دې کار سره به شهباز تر خپل احسان او اغېز لاندې راولي او هغه به د ده خبرې ومني؛ خو شهباز سرزوری نه و، بلکې يو ځيرک پر وطن مين غاږي و، د هغه سر د انگرېزانو او د هغوی د گداگانو پر چل او ول خلاص و. هغه په دې ډول له زندانه د وتلو انکار وکړ، د زندان مسوول هغه له بندخونې بهر تېل واهه او ورته يې وويل چې «مور خان نه شو خفه کولی».

خان له دې وروسته شهباز ته ډېر متوجه و، د هغه لاندې کولو له پاره يې بل فکر وکړ، د شهباز مور خپل زوی ته اندېښمنه وه، خان يې مور ته مشوره ورکړه چې زوی ته واده وکړي، مور يې په دې خبره ډېره خوشحاله شوه او شهباز ته يې د واده يادونه وکړه. مور يې فکر کاوه چې گوندې هغه له خپل ماما لور سره مينه لري، نو زوی ته يې وويل: زه به ستا او ستا د ماما د يوازینۍ لور د واده خبره راجوړه کړم. شهباز له دې خبرې سره په غوسه وويل: مورې! په غلامۍ کې د واده کولو مطلب څه دی؟ پرنگيانو ته يو بل غلام پيدا کړه او مينه څه ته وايي؟ د وطن او خاورې حيا او پرده دې پرنگيان لوتوي او ځوان بچيان دې يې له نجونو سره مينې کوي، پر داسې ځوانانو دې سل ځله لعنت وي. مور يې چې د هغه

خبرې واورېدې، زړه يې را ډک شو او په ډکو سترگو يې هغه ته وويل: زويه! ته زما د ژوند دغه يو ارمان نه شې پوره کولای؟ شهباز ورته وويل: کوم ارمان موري؟ زما پلار، د دې کور شلو سپين ږيرو او ځوانانو، د دې قبيلې سلگونو غيورو انسانانو او د وطن زرگونو شهيدانو چې خپل ارمانونه د گور غبرې ته يوړل او له هغو پاتې کورنيو سترگې مور ته دي، چې مور څه کوو؟ نو مور د هغوی ارمانونه له خاورو سره خاورې کړو او د بې غيرتو غونډې د مينې کيسې شروع کړو، ودونه وکړو؟

مور يې بې ځوابه شوه، غلې شوه، شهباز وويل: رښتيا! له تا سره خو د خوراک له پاره خاورې هم نه شته، نو زما واده ته پيسې له کومه کوې؟ مور يې خبره پټه نه شوه کړای، سم د واره يې ورته وويل: خان صيب يې د راکولو ژمنه کړې ده. شهباز له حيرانۍ ټکان وخوړ او مور ته يې وويل: ته گوره! دا د پرنګيانو گوداګی ما څنگه په چل او هنر د واده او بچيانو په مسووليت اخته کوي او په خپل دام کې مې راگيروي او د وطن له خدمته مې محرومي. خير معلومه شوه چې نن يوازې د پرنګيانو او وطن دوستو خلکو تر منځ جنگ نه دی روان، بلکې د انگرېزانو سپي او وطن پلورونکي ښاغلي هم پرنګيانو ته د نمک حلالۍ په خاطر د جهاد سنگرونه کمزوري کوي. دا ملت پلورونکي له انگرېزانو نه زيات پرنګيان وختل.

يوه ورځ د نږدې بل کلي خان مړ شوی و، ډېره لويه جنازه يې وه، د هر مسلک او کاروبار خلک راغلي و، کله چې خان خښ شو، نو د کلي تر ټولو ستر مولوي او پير «حضرت صاحب» د قبر سر ته ودرېد او وعظ يې پيل کړ. حضرت صاحب د انگرېزانو پر پوځي قرارگاڼو حمله کول، چاپې وهل او د دولتي پوځ د لوژستيکي کاروانونو لوټلو سره مخالفت وښود، دا يې په هېواد کې فساد وپاله او انگرېزانو ته يې د اهل کتاب په خطاب کولو سره د هغوی دفاع وکړه. دلته شهباز

خان هم ناست و، هغه دا خبرې و نه شوای زغملې، خپل احساسات يې کنټرول نه کړل او را پورته شو، پر حضرت صاحب يې غږ کړ: حضرت صيب! ستاسو مرحوم پلار مشر حضرت صيب چې د دې اهل کتابو پر خلاف خلک جهاد ته رابلل او هغه به غازيانو ته ويل چې چېرته مو پرنگيان ليدل، حمله پرې کوي، آن تر دې چې خپله هم په دې جهاد کې زخمي شو، د هغه په اړه ستاسو نظر څه دی؟ له دې خبرې سره سم د حضرت صيب مريدانو او معتدينو پر شهباز را توپ کړ، که نور خلک يې تر منځ نه وای راغلي، نو هغه يې هم له مرحوم خان سره خښاوه. په دې کې حضرت صاحب چالاکي وکړه او خپلو مريدانو ته وويل: پرې يې ږدئ! دا معاف دی.

دا ډول پېښې نور شهباز ته د معمول په څېر وې، خو دې ته حيران او اندېښمن و، چې آخر څه وکړي؟ يو خوا د انگرېزانو غلامي، چې دا بالکل د زغملو نه وه، بل خوا د جنگېدو وس او امکانات نه وو، نور يې له ژونده زړه موږ و، په زړه کې يې يوازې غلامۍ ته کرکې ځای نيولی و. البته کله به چې موقع په لاس ورتله، نو د انگرېزانو او د هغوی د گوداگانو پر خلاف به يې د زړه پراس ايسته. هغه په همدې ذهني کيفيت کې مشغول و، چې بيا ونيول شو او زندان تورو تمبو شا ته پرېوت.

د نيونې كيسه يې داسې وه چې د دوی کلي ته نږدې د قبایلي سيمې غازيانو د دولتي خزاني پر يوې قافلې حمله وکړه او ټوله يې لوټ کړه. په دې تور چې په دې پېښه کې هرومرو د شهباز لاس دی؛ نو هغه ونيول شو، خو څو مياشتې وروسته يې د زندان له چوکيدار او ملازم سره لاره جوړه کړه، له زندانه وتښتېد او قبایلي سيمې ته يې ځان ورساوه.

په قبایلي سيمه کې ډېر خوشحاله و؛ ځکه د پرنگيانو پر خلاف دلته د جهاد ډېره ښه موقع وه. دا سيمه له يو سر نه تر بل سره پورې د جهادي لښکرو او د

چاپو وهونکو ډلو په ولکه کې وه. شهباز خان په ډېر لږ وخت کې پر ټوله سیمه باندې د خپل زړورتوب او مېړانې روب داب خپور کړ. بل خوا انگرېزانو او د هغوی جاسوسانو د ده پر خلاف پروپاګنده خپره کړه، چې له هغه ډاکو جوړ شوی دی، په دولتي سیمو کې پر بې گناه او عامو خلکو باندې ډاکې اچوي، قتلوي یې او مالونه یې لوټي. بس له دې وروسته به چې د ښار په هره سیمه کې چېرته غلا وشوه یا به عام خلک لوټ او قتل شول؛ نو حکومتي مسوولینو او پولیسو به تور پر شهباز خان ولگاوه. حکومت په شعوري توګه دا کار د دې له پاره کاوه، چې شهباز خان ټولو عامو خلکو او کلیوالو ته اُجرتي قاتل او ډاکو معرفي کړي، داسې آوازې به یې پسې خپرولې چې شهباز په فلاني ځای کې له ډاکوانو سره ولیدل شو، د فلاني سړي پر قتل یې دومره پیسې اخیستې دي، نور به حکومت خپله د خپلو جاسوسانو په لاس ځینې پېښې کولې او تور به یې پر شهباز ولگاوه، چې هغه د شپې په تورتم کې راغی، دا کار یې وکړ او بېرته وتښتېد. آن تر دې حده پورې، چې حکومت د سردارانو، ملکانو او ملایانو له ادرسه هم په قبایلي سیمو کې دا خبره عامه کړه، چې شهباز خان یو اُجرتي قاتل او ډاکو دی. کومو خلکو چې هغه پېژانده او له مبارزې یې خبر وو، د دښمن پر دې تبلیغاتو او بې ځایه آوازو یې باور نه کاوه؛ خو د وخت په تېرېدو سره د انگرېزانو اثرات په ډېرېدو وو، عام خلک ترې متاثره کېدل. په ځانګړي ډول هغه نوي ځوانان، چې د انگرېزانو له توطیو ناخبره او د شهباز خان غوندې غازیان یې سم نه پېژندل، نو داسې خلک ترې ډېر ژر متاثره کېدل.

د وخت په تېرېدو سره پر ټوله سیمه باندې د انگرېزانو حاکمیت په ټینګېدو و او د قبایلي غازیانو په جنګي او عملي حکمت کې بدلون راغی، دوی نور له انگرېزانو سره مخامخ جنګ نه کاوه، بلکې د هغوی پر کمپونو، ټولنو او کارخانو باندې یې چاپې وهلې او د انگرېزانو تاسیسات به یې وچاړول. دا کار به یې هم

هغه وخت کاوه، چې ښه موقع به په لاس ورغله؛ نو له دې سره د شهباز خان ډېر وخت هسې عبث تېرېده، هغه فکر وکړ چې وخت مې ولې هسې ضايع شي.

په ماشومتوب کې هغه د خپل جومات له امامه لومړنی ليک لوست او قرآن شريف زده کړی و او هغه ډېر ذهين و او په هماغه وخت کې به يې د سهار له لمانځه وروسته په خوږ او لوړ آواز تلاوت کاوه؛ نو په دې قبائلي سيمه کې په دغه وزگار وخت کې هغه ته خپل دغه پخوانی وخت ور ياد شو. د کوم ملک په سيمه کې چې اوسېده، لومړی يې د هغه بچو ته ليک لوست پيل کړ، وروسته ورته د کلي ماشومان هم راتلل. د دې تر څنگ يې له غازي ملا سره هم اړيکې جوړې کړې، نوموړی د ديني زده کړو له پاره ډيلي او حيدرآباد ته هم تللی و، نور ديني کتابونه يې هم لوستي وو او لږ ډېر يې طبابت هم زده کړی و، وطن پرست هم و او په خپله خوښه به يې جهاد کې برخه هم اخيسته. شهباز خان ته له هر پلوه يو ښه ملگری کېدای شو؛ نو ده هم د دغه غازي ملا له فيوضاتو گټه واخيسته، له هغه سره يې خپلو علمي زده کړو ته دوام ورکړ او طبابت يې هم ترې زده کړ. دواړو سره لاس يو کړ، د کلي او سيمې له هم فکره موليانو او ملکانو سره يې يوه جرگه جوړه کړه، د خلکو تر منځ يې د تربگنۍ ختمولو، سولې راوستلو او يووالي رامنځ ته کېدو ته د خير کارونه هم کول. په دې ډول يې په قبایلو کې اصلاحي کارونه کول، چې هم فکره ملگری پيدا او خپله کړی پراخه کړي. په دې کې د هغه اصلي موخه د انگرېزانو پر خلاف مبارزې او جهاد ته د خلکو هڅول او چمتو کول وو.

شهباز په کم وخت کې ډېر کار وکړ، دليل يې دا و، چې هغه اوس استاد هم و، طبيب هم، مصلح او غازي هم. د هغه خبره اورېدل او منل کېده، په کوم مجلس او جرگه کې چې به هغه ناست و، د خلکو د توجو مرکز به هم دی و. د هغه نفوذ او اغېز چې څومره پراخېده، هومره د هغه د جهاد جذبه راپارېده، بس

چې موقع برابره شوه، د نوو ځوانانو ډلې به يې د انگرېزانو پر قرارگاڼو او کاروانونو باندې حملو کولو ته لېږل، هغوی به له يوې قرارگاه تر بلې قرارگاه پورې غځېدلی ټيلفوني سيستم خراب کړ، لاینونه او ارتباطي توکي به يې ويجاړ کړل، سيمونه به يې را ټول کړل او له ځان سره به يې راوړل، بيا به يې ترې د مرمی او بمونو په جوړولو کې کار اخيسته. په دې وخت کې د کوم ملک په سيمه کې چې شهباز خان اوسېده، هغه غوښتل چې د حکومت له هغه سياسي استازي سره اړيکه جوړه کړي، چا چې ده ته خبر لېږلی و چې له تا سره مفروړ شهباز ناست او هغه د ډېرو بې گناه خلکو قاتل او دښمن دی؛ نو ته يا هغه ونيسه او له لوی ملک څخه خپل امتياز واخله يا يې له خپلې سيمې وشړه. د ملک لومړی شرط خوښ نه شو، په هغه کې د ده بدنامي وه؛ خو دويم شرط منلو ته تيار شو او له شهباز خان سره يې چلند بدل کړ. شهباز خان د هغه د چلند او رويې پر بدلون پوه شو؛ نو له غازي ملا سره يې مشوره وکړ، چې زه بايد نور دا کلی پرېږدم. ملا په نورو قبيلو کې له خپلو اشنايانو سره د هغه په اړه خبرې وکړې، د شاوخوا کلو ملکان چې کله د شهباز له ارادې خبر شول، نو ټولو هغه ته بلنه ورکړه. شهباز خان په هر لحاظ دوی ټولو ته گټور و، نو ملا ته دا پرېکړه سخته شوه، چې شهباز خان اوس خپل کوم ملگري ته ولېږي؛ بالاخره داسې پرېکړه يې وکړه چې هغه به له هر ملک سره لږ - لږ وخت پاتې کېږي او پاتې ژوند به په ټول قبایل کې نوبت په نوبت تېروي. د دې گټه به دا وي، چې په ټول قبایل کې به خپله دنده تر سره کړي. پر دې پرېکړې دواړه ملگري ډېر خوشحاله شو او غازي ملا وويل: «خدا شری بر انگيزد که در آن خير ما باشد»، شهباز خان څو ورځې وروسته له دې کلي لار. نوي ژوند هغه ته ډېره گټه ورسوله؛ د هغه په پوهه کې هم زياتوالی راغی، اړيکې يې هم پراخې شوې، په طبابت کې يې تجربه ډېره شوه، په هره قبيله کې يې ډېر شاگردان وروزل او ډېر مشهور هم شو؛ خو له دې ټولو سره -

سره د هغه د ترور دسيسې هم زياتې شوې او اوس خو به پرې شخصي او اخلاقي تورونه هم لگېدل. هغه په دې پوره ډاډمن و، چې دا ټول د انگرېزانو د سياسي استازي کارونه دي، خو ده يې هېڅ پروا نه ساتله او په خپلو چارو بوخت و. په داسې حال کې چې له يوه کلي نه بل کلي ته د تگ پر مهال څو ځلې پر هغه باندې د نامعلومو کسانو له خوا ډزې وشوې، زخمي به هم شو، خو بس خدای به ساته.

شهباز خان د خپل قوم خدمتگار او غازي و، خو د انگرېزانو د دسيسو له مخې خلکو ته مفرور او ډاکو پېژندل شوی و. په قبایلي او وطن دوستو کړيو کې هغه ډېر د درناوي وړ و؛ خو دولتي او ښاري گټو خوښوونکو خلکو ته يو مجرم و. د وخت په تېرېدو سره حالات بدل شو، خو نه د زرمينې په آزاد طبيعت او مزاج کې توپير راغی او نه د شهباز خان په سرزورۍ او ياغي فکر کې. زرمينه اوس د دوه زامنو او يوې لور مور وه، له خپلو اولادونو سره يې ډېره مينه کوله، خدای ورته هر څه ورکړي وو، په ښار کې يې ښه ارامه ژوند تېرېده؛ خو نه کور، نه مال و دولت او نه خوشحاله ژوند د هغې د زړه غوټې پرانيستی شوې، هغې به هره ورځ داسې حرکتونه او خبرې احساسولې، چې دا ولې داسې دي او ولې داسې نه دي، ډول - ډول شکونه، وهمونه او فکرونه به يې زړه ته ورولوېدل، د شنه آسمان لاندې هاخوا دېخوا آزادو گرځېدونکو ورېځو ته به يې کتل، په خيالونو کې به ورکه شوه، ډېر وخت به يې مېرپو ته کتل، د هغو نندارې ته به ناسته وه، هغوی چې په خپله خوښه هر خوا منډې رامنډې وهلې، نو د دې پام به يې نور هم ځان ته کش کړ. دې ساده گۍ ته دا په نظر ور تلل، چې طبيعي او غيرتولنيز مخلوق ځان ته خپله نړۍ لري، د خپل زړه مني او خپله آزادي لري؛ خو په دې يې فکر نه رسېده، چې هر شی او موجود له آزادۍ او خوښۍ لرلو سر بېرته بيا هم د فطرت په کارخانه کې د يوه قانون تابع دی. هغه يو څه له رواني پلوه له بې - شمېره خنډونو، فشارونو، جبر او تشدده زورېده، يعنې رواني گډوډيو کې ډېره

بده گیر وه. په داسې حال کې چې کورنۍ ژوند یې بالکل ښه و، خاوند یې ورسره ډېره مینه کوله او په هر لحاظ به یې د هغې خیال ساته، په هېڅ خبره به یې نه خفه کوله؛ خو خاوند یې د هغې ښایست او د خپلې مینې شدت له امله پر دې راضي نه و، چې زرمینه دې له کوره ووځي یا دې چا کره لاره شي. مراد به کوم ځای ته له تگه منع کوله یا نه، هغې خپله هم نه غوښتل چې له کوره بهر ووځي. وایي څومره چې مینه ډېرېږي، هومره شکونه هم زیاتېږي او بیا د زرمینې په څېر د ښایست ملوکه، چې د دېوال څنگ ته به هم تېره شوه، نو که دېوال را ټیټېدی شوی، ورته را ټیټېده. هر وخت چې به له خپل خپلوانو کره مړي ژوندي ته لاره؛ نو هر نر او ښځې به کوبښن کاوه، چې له هغې سره نږدې کېږي او خبرې ورسره وکړي، نو د داسې ښځې خاوند ته د خپلې ښځې په اړه ډېر فکر کول او له احتیاطه کار اخیستل یوه رواني مسئله ده، چې دا مراد هم نه غوښتل، خو بل پلو د زرمینې د آزاد طبیعت خپلې غوښتنې وې، هغې د خپل خاوند ډېر خیال ساته، خو په زړه کې له دې احتیاطه ډېره تنگه وه، له ډېرې حیا یې د زړه خبرې په ژبه نه راوړلې او د گډ ژوند د نزاکت خیال ورسره و؛ خو د هغې د نفس غوښتنو مطابق دا هر څه پر هغې پابندي وه، مداخلت او جبر و، چې هغې زغمل؛ خو د هغې غبرگون هم د هغې په وس او کنټرول کې نه و او دا ورځ لري نه وه، بالاخره په دې خوشحاله کورنۍ کې د دوو طبیعتونو د نفس غوښتنو تر منځ د کشمکش اور په لگېدو شو، چې ورځ تر بلې یې مړه - مړه لوگي را پورته کېدل او دواړه ښځه او خاوند دې ته مجبور شول، چې پر یو بل باندې جدي نظر وساتي.

زرمینه ناڅاپه ناروغه شوه، ډاکټر یې ورته راوغوښت، ډاکټر وویل چې د پختورگي (گردي) تکلیف یې دی، باید ژر یې روغتون ته یوسو. هلته ډاکټرانو د عملیات مشوره ورکړه، عملیات یې کامیاب شو، خو کله یې چې له عملیات خونې څخه راوویسته او تر هغې چې په هوښ راتله، مراد یې د چپرکټ سر ته ولاړ و،

زرمینې په بې هوښۍ کې داسې خبرې کولې چې مراد یې نور هم حیران او متوجه کړ. هغې ویل: «هغه سپی، هغه شېر، هغه مار، هغه غڼه او ... دا ټول پر ما ولې حمله کوي، ولې ما نه خوري، ولې ما نه وهی، ولې ما نه پرېږدي، ما وهی، ما ووژنی، ما پرېږدی چې وتښتم...، زه انسانه یم؟ بندي یم؟ مرغۍ یم؟ هغه حمله کوي، قتل، قتل» او له دې خبرو سره به په ژړا شوه. مراد لوستی ځوان و، د ښځې په اړه له حده ډېر محتاط و او د هغې ټولو کړو وړو ته یې ډېر پام و. هغه دې خبرو، چې د زرمینې د تحت الشعور علامې وې، په فکرونو او شکونو کې ډوب کړ. څه وخت وروسته، یوه ورځ هغې له سهار لمانځه وروسته دعا کوله؛ نو د عادت خلاف په دغه سهار مراد هم را وپښ شو، هغه غوښتل، پوه شي چې ښځه یې چېرته ده او څه کوي؟ چې ویې لیده، هغه پر مصلې ناسته، دعا کوي، خدای ته اوبښکې تویوي او په ژړغونې غږ غلې - غلې غږېږي. مراد د دروازې شا ته ورته غوږ شو، خو په څه پوه نه شو، یوازې دومره یې واورېدل چې «خدایه!... خوښه... مرگ...» په دې کلمو اورېدو سره مراد خورا ډېر خفه او غوسه شو؛ خو له څه ویلو پرته بېرته خپلې کوتې ته راغی، په تخت کې پرېوت او په فکرونو سر شو. «خدایه!... خوښه... مرگ...» او بیا په روغتون کې په بې هوښۍ کې د زرمینې له خولې راوتلو کلمو په وریادېدو، مراد شېبه پر شېبه لا پسې حیرانتیا ته بوتله، غوسه او خپګان یې هم ډېرېده، زړه یې غوښتل چې همدا اوس ورشي او پوښتنه ترې وکړي، چې دا څه کیسه ده؟ خو بېرته یې فکر وکړ، چې په بېرته کې یو کار کول به بدې پایلې ولري. بیا یې پرېکړه وکړه، چې څو ورځې به نور هم صبر وکړم او هغه به وڅارم. له دې وروسته مراد د زرمینې هرې خبرې او حرکت ته ډېر په غور، بلکې د شک په سترګه کتل. زرمینې د مراد بدلون

احساس کړ او هغه هم د مراد په اړه شکونو او اندېښنو کې ډوبه شوه. ښکاره خبره ده چې د هغوی پر گډ ژوند به دې وضعیت هر ورومرو اغېز کاوه، چې بالاخره د دوی په اړیکه کې د درز را منځ ته کېدو لامل شو.

بله شپه چې کله زرمینې بچي ویده کړل، مراد هغه کېنوله او پوښتنه یې ترې وکړه، چې دا څه کیسه ده او دا هر څه، څه روان دي؟ په دې پوښتنه هغه غوسه شوه او په تونده لهجه یې ځواب ورکړ: زه پوهېږم چې ته پر ما شک کوې، که دا خبره وي، نو ته دویم واده وکړه او زه به پلار کره لاره شم. په دې ډول د ښځې او خاوند تر منځ تاویلې ماویلې ته خبره ووته او د دواړو تر منځ خپگان وروستي حد ته ورسېد. له دې وروسته په یوه کور کې اوسېدل، خو د ښځې او خاوند په څېر نه.

د دوی د خپگان خبره په ښار کې خپلوانو او عزیزانو ته هم ورسېده او په کلي کې ترې خپل خپلوان هم خبر شول. ټولو داسې گومان کاوه، پر زرمینې چې څوک مین و، دا د هغوی کار دی. د زرمینې مینان او غوښتونکي کم نه وو، د کوم یوه زړه به دومره اور اخیستی وي، چې په جادو کولو به یې زړه یخ کړی وي. د مراد کور او د زرمینې ژوند برباد شو. ځینو به ویل چې دا د چا بددعا ده، هېچا زرمینه یا مراد په دې مسئله کې پر نه کړل؛ ځکه په دواړو کې هېڅ کمی یا خامي نه وه او د چا په فکر او گومان کې هم نه راتله، چې داسې د مینې او محبت نه ډک کور دې وران شي. د دواړو میندو او پلرونو، خپلوانو، ملگرو او خواخوږو خپل پوره - پوره کوښښ وکړ، چې د دوی دواړو په ژوند کې بیا هماغسې مینه، یووالی او خوښي راشي، هر پیر، مرشد، جادوگر او پېري نیوونکي، نجومی او روانپوه ته ورغلل، مطلب چې هر چا به ورته هر چېرته څوک وښود، دوی پرېښود، خو هېڅ گټه یې و نه کړه. مور او پلار، کورنۍ مشرانو او د دواړو نږدې ملگرو او همزولو هغوی ته ډېر نصیحتونه وکړه، خو ځای یې ونه نیوه،

حتا هېشوک په دې هم پوه نه شول، چې د دوی د خپگان لامل څه دی؟ نو بالاخره د دواړو کورنیو مشرانو پرېکړه وکړه، چې زرمینه دې له خپل مور او پلار سره کلي ته لاړه شي؛ ځکه له دوی سره د دې عجیبې لاجاری بله لاره نه وه. مراد په ډېرې خوښۍ سره بچیان هم زرمینې سره پرېښودل.

مراد په خپل کور کې پاتې شو، خو اوس کور څه کور و، ټول په دوزخ بدل شوی و او هغه ورځ په ورځ کمزوری کېده. په دفتری کارونو کې هم بې کفایت شو او په عام ژوند کې هم کرۍمن شو. اوس یې څه ژوند و، یوازې ساه اخیستل وو، خوره، څښه او دفتر ته هسې څه او راڅه، نور هر څه له منځه لاړه. تر دې چې هغه شیک او اوتو کړی لباس اغوستونکی مراد اوس یوازې پر دې بسنه کوله، چې یوازې یې بدن پټ وي، نور که یې لباس هر ډول و، پروا یې نه وه. بله خوا په کلي کې د زرمینې ژوند د زړه سوي و، مور او پلار یې هم ډېر احتیاط ورسره کاوه، اوس د پخوا په شان له کوره بهر د تگ راتگ او گرځېدو آزادي نه وه، یوازې له پخواني یادونو سره یې ژوند تېراوه، چې په دې وخت کې یې د زرمینې پر مزاج ډېر بد اغېز کاوه. د زرمینې نړۍ هم اوس بېخي بدله شوې وه، چې هر خوا به یې کتل، یوازې ناهیلی وه، که چېرته به لاړه هم، نو په فکرونو او چرتونو کې به غرقه وه، خو په دې حالت کې ورته بچیان د خدای لوی نعمت او رحمت وو، هر وخت به له هغوی سره مشغوله وه، هغوی پورې به یې داسې زړه تړلی و، لکه ماشومانو چې د لوبو شیانو پورې تړلی وي. بچیانو به یې هم هر وخت د هغې پام په بله اړاوه او خپله مور به یې بوخته ساتله، تا به ویل خدای هغوی همدې کار ته پیدا کړي دي، چې د مور پام او فکر خپل لور ته بوخت وساتي او د هغې د ژوند ترڅه گوټونه او رواني گډوډي د هغې پر زړه او ذهن منفي اغېز و نه کړي.

د زرمینې ناروغي ډېره شوه، د مور او پلار يې ورته اندېښنه شوه، چې څه پرې و نه شي. د تصاف له مخې شهباز خان په دې ورځو کې د دوی په دره کې و، هغه په دې ټوله دره کې يوازینی ډاکټر و او د هغه په اړه مشهوره وه، چې د هر ډول ناروغۍ درملنه کولی شي. د اوو اولياوو دعا او د زرگونو غازيانو خدمت په بدله کې خدای د هغه په لاس کې د شفا برکت اېښی و.

د زرمینې پلار دغه حکيم (شهباز خان) راوسته، زرمينه چې پوه شوه، چې شهباز خان ورته درملنې له پاره راوړي، نو له ناروغۍ ډېر پرې د غوسې او کرکې جذبات غالب شول؛ ځکه په ښار کې د دوی سيمه د دولت تر کنټرول لاندې وه، هلته شهباز په ډاکو، غل، قاتل او ظالم مشهور و، د هغه په اړه د ظلم او زياتي تبلاغاتې کيسې زرمینې په ښار کې له خپلې يوې گاونډۍ ښځې، چې مېرې يې د سياسي استازي په دفتر کې منشي و، ډېرې اورېدلې وې. حکيم د زرمینې پلار سره د هغې خونې ته ورننوت، مخکې له دې چې حکيم د هغې کټ ته نږدې شي، زرمینې ټول ځان په روغايي کې تاو او مخ يې هم پټ کړ، چې نه دا هغه خونخوره ډاکو په خپلو سترگو وويني او نه جابر شهباز له دې سره سترگو په سترگو شي.

شهبازخان له کټ سره نږدې ودرېد، د زرمینې پلار ته يې وويل، چې دې ته ووايه، لاس را ښکاره کړي، چې نبض يې وگورم. پلار يې زرمینې ته وويل: لورې! حکيم صيب راغلی، پرېږده چې نبض دې وگوري. نبض ښودل خو پرېږده، چې هغې لاس هم په روغايي کې ترې پټ کړ. پلار يې بيا ورته وويل: لورې! حکيم صيب تا ته ولاړ دی، هغه ستا د پلار پر ځای دی، خلک پر حکيم باندي د نبض، ژبې او سترگو معاینې کوي، دا څه بده خبره نه ده، شاباس لورې! لاس را ښکاره کړه. زرمینې بيا داسې حرکت وکړ، چې له هغې داسې معلومېده، چې نه غواړي پر حکيم معاینه وکړي. له دې سره يې پلار په غوسه شو، ورته يې وويل: ای

بې عقلې معاینه کوي؟ په زوره یې در باندې وکړو...، دې خبرې سره حکیم د هغه پر خوله لاس کېښود او ورته ویې ویل: گوره وروړه! غوسې ته اړتیا نه شته، غوسه ښه نه ده، له زور او جبره کار اخیستل ښه نه وي، تاسو په دې نه پوهېږئ، انسان د خپلې خوښې خاوند دی، هغه په خپله خوښه په دوزخ کې هم خوشحاله وي او چې خوښه یې نه وي، نو په جنت کې یې هم زړه نه لگي. په خپله خوښه آزاد ژوند کولو له امله انسان، انسان دی، که نه د غلامانو په څېر د نورو په خوښه ژوند کولو نه مرگ غوره دی. دا نجلۍ خپلې خوښې ته پرېږده، چې د دې خوښه نه وي، نو نبض ته یې لاس نه ور وړم. زرمینې چې د خپلې خوښې، د انسان د خوښې او آزادۍ خبرې واورېږي؛ نو له رواجۍ دننه په حرکت راغله، له دې مخکې د مړي په څېر غلې پرته وه. پلار یې چې د حکیم خبرې واورېږي، ویې ویل: حکیم صیب! له ناروغ سره څه وکړو؟ دا خو له رواجۍ لاس نه را ښکاره کوي. حکیم ځواب ورکړ: وروړه! د هغې خوښه نه ده چې نبض یې ولیدل شي، نو زه په زور او جبر نبض لیدل څه چې، دلته وردرېدل هم د خپلو اصولو خلاف گڼم، زه درنه لارم، چې کله دې لور راضي شوه بیا ما راوغواړه، خو پام چې په زور، جبر او د هغې د خوښې خلاف هېڅ هم و نه کړې، که داسې دې وکړل، بیا زه نه راځم. له دې سره حکیم له کوره ووت.

د شهباز خان د خبرو په اورېدو سره زرمینه حیرانه شوه، چې دی خو د انسان خوښې او آزادۍ ته په ډېر اهمیت قایل دی، د خپلو اصولو خبره یې وکړه، پلار ته یې وویل، چې د دې خوښې خلاف هېڅ ونه کړې. دا څوک و؟ ظالم، جابر او ډاکو شهباز، که د رحمت او د مینې او محبت پرښته؟ د هغه هره خبره د زرمینې د زړه آواز و، هغه خو داسې خبرې وکړې، چې همدا د زرمینې د ژوند اصلي نسخه وه، د هغه ټولې خبرې د زرمینې پر زړه رسم شوې او د شهباز له تگ وروسته زرمینې د هغه پر خبرو سوچونه کول، خوند یې ترې اخیسته، په ژوند کې په لومړي ځل هغې د خپل مزاج، طبیعت او نفس مطابق خبرې

واورېدې، ته وا هغې ته په خپل برباد ژوند کې په لومړي ځل د نوي ژوند هیلې راټوکېدلې وي. هغې ته د خپل رواني کړاوونو په تیارو کې د زړه رڼا او ذهني سکون څرک ښکاره شو، ټوله شپه یې په همدې سوچ او یاد کې تېره کړه، هغې یوازې پر دې افسوس کاوه چې شهباز ولې دومره ژر لاړه، ولې یې ډېرې خبرې و نه کړې او ما ترې ولې ډېرې پوښتنې و نه کړې.

سهار وختي راپاڅېده، درې ورځې وروسته یې یو گیلان شوی وځنلې، په کټ کې له مسلسل بې حسه پرېوتو وروسته پر دغه سهار وخته را کېناسته، بچیان یې ځان ته نږدې کړل، ټینگ یې غېږه کې ونیول، مینه یې ورکړه او...!

په کور کې یې خبرې گډې شوې، چې د زرمینې په ناروغۍ کې یو څه فرق راغلی، اوس به د حکیم شهباز راغوښتل ښه وي، له هغه سره د اوو اولیاوو کرامات دي او د زرگونو شهیدانو د خدمت اثرات، که دې لېونۍ په هماغه لومړۍ ورځ معاینه کړې وای، نو اوس به رکه روغه وه او بې غمه به یې د کور کارونه کول.

بل خوا زرمینه په دې سوچونو کې غرقه وه، چې شهباز رښتیا همداسې دی؟ هغه به څه وخت راځي چې ډېرې خبرې یې واورم؟ هغه خو ویلي وو، چې کله نجلۍ راضي شوه، بیا ما راوغواړئ، زه راځم؛ نو ولې یې نه راغواړم. زرمینې څو ځل زړه وکړ چې هغه را وغواړي، خو بېرته به غلې شوه، آخر یې تجسس، رواني فشار او د زړه بې قراری هغې ته ژبه ورکړه او مور ته یې وویل، چې ما ته حکیم را وغواړئ. پلار یې خبره واورېده، چې هغه په خپله خوښه حکیم راغواړي؛ نو له ډېرې خوشحالی نه یې په منډه - منډه حکیم ته ځان ورساوه او ورته وویل، چې ناروغې په خپله خوښه ته غوښتی یې. شهباز له دې خبرې اورېدو سره روان شو، څنگه چې کور ته را ورسېده، وې لیدل چې ناروغې دوو بالښتونو ته تکیه وهلې ناسته ده او دواړه سترگې یې په دروازه کې داسې ځنښې کړي، لکه د چا انتظار ته چې بې قراره ناسته وي. شهباز نږدې ورغی او زرمینې ته چې یې

وکتل، هغې ورته وویل: حکیم صیب السلام علیکم... له شرمه یې سترگې پورته کړې، ښي لاس یې پر تندي کېښود، له حیا نه یې د درناوي په دود سر جگ کړ، حکیم ته یې ښه راغلاست وویل. بل خوا څنگه چې د عمر خورلي شهباز سترگې د زمينې پر مخ ولگېدې، نو داسې احساس یې وکړ، ته وا یوې زورورې برېښنا داسې قوي شارټ ورکړې وي، چې زاړه هډوکي، د غم خپلي بدن رگونه، پوستکي، زبښلی زړه او گرم دماغ هر څه یې سره لولپه کړل. هغه احساس کاوه چې آسماني تندر پرې راپرېوتی او هغه پرې هېڅ پوه نه شو. د کور خلکو ور کتل، چې حکیم صیب له کټ څخه په دوه قدمې کې غلی ولاړ دی، ځمکې ته ځیر - ځیر گوري، ښي لاس یې په سپنه ږیره، چې یو - یو تور وېښته هم په کې ښکارېده، واهه او د کینې پښې زور بوت څوکې یې پر ځمکې کړې وړې لیکې جوړولې، نور بت غوندې غلی ولاړ و. د کور خلکو فکر وکړ، چې گوندې پر ناروغ باندې دم چوفولو په موخه به په زړه کې څه وایي. زمينې غلي - غلي د هغه په لور کتل، د هغې د سر کوړۍ - کوړۍ اوږده وپښتان او د پاسه یې خادر، د یوې ښکلې لونگۍ بڼه جوړه کړې وه، ساده ښکلې جامې یې اغوستې وې، ډاکو شهباز د حکیم په جامه کې د هغې مخ ته حیران ولاړ و، له ټولې سادگۍ، زړښت او بې سلیقه شخصیت سره یې بزرگي او جلال هم ملگري وو او په گڼه بیره ږیره کې یې لږ - لږ د رخسار ځلا او زړه رانښکون هم په نظر راته. داسې معلومېده چې څوک ورته ښه متوجه دي او ځان ته یې راکش کوي. زمينه له هغه ډېره متاثره شوه او په دې تمه وه چې هغه به اوس یو څه وایي، اوس به یې وایي، چې د هغې په درون کې پر لگېدلي اور به د اوبو په څېر کار کوي، خو شهباز غلی ولاړ و، نه یې ژبه خوځېده، نه یې سترگې پورته کولې، چې چا ته وگوري. خو شېبې خو هغه هېڅ په دې نه پوهېده، چې هغه څوک دی او چېرته دی؟ د زمينې حسن او جمال د هغه تصورات او تخیلات داسې کلک نیولی وو، چې

زړه او دماغ يې بالکل کار پرېښی و او لکه د کالبوت په څېر گونگ ولاړ و، خو حافظې يې ډېر ژر ټکان وخوړ او يو تېر ياد ته يې ستون کړ.

ناڅاپه د هغه د ذهن پر پردو د هغو پخوانو سترگو جادو را خور شو، چې غازيانو ته د اوبو وړلو پر مهال هغه د خپل کلي د يوې غرنۍ چينې سره د يوې پېغلې پر مخ ليدلې وې، د هغې ليدو يې هر څه هېر کړي وو او غوښتل يې چې همدې چينې سره ډېره شي، چې هره ورځ دا نجلی اوبو پسې راځي، د هغې د سترگو په ليدو سره به مست او تازه وي. غوښتل يې ټول عمر همدې چينې سره تېر کړي او د هغې ياد تازه ساتلو له پاره همدلته ځان ته قبر هم جوړ کړي، خو پښتو او غيرت دې ته اړ کړ، چې د آهو چشمه نجلی او د هغې له خمارو سترگو بې زاره شي او د وطن د دښمن خلاف جهاد کولو ته ژوند وقف کړي. د نجلی له مينې نه د وطن مينه په زرهاوو وارې غوره او خوږه ده؛ نو نجلی يې له همدې چينې سره پرېښوده او هېره يې کړه، خو چې کله به هم يارانو د چا د سترگو ستاينه کوله، نو د شهباز پر زړه به د همدې چينې د هغې پېغلې د سترگو ياد را وورېد. شهباز ته د حسن معيار او د ذوق محور تل هماغه سترگې وې، نن يې چې د زرمينې سترگې وليدې، نو بيا هم ټينگ نه شو، ولاړ له زرمينې سره و، خو غرق د هغې پخوانۍ نجلی د سترگو په حسن کې و.

د شهباز د زړه پر هسک باندې د يوې بلې ښکلې نجلی وړانگې هم را خوړې شوې، دا نجلی هغه يو سهار د خپل کلي نه وړاندې له غره لمن سره د شرشمو په پټي کې د زېرو گلانو ټولولو او وښو رېبلو پر مهال ليدلې وه، چې د هغې اوږدې - اوږدې زلفې د تورو ښامارانو په څېر په هوا کې خوړې وړې الوتلې او د پسرلي د تورو ورېځو غونډې په آزاده فضا کې په مستۍ وې. شهباز له خپل لښکر او سنگره ډېر تېز د خپل کلي په لور روان و، چې خپل غازي پلار او ملگرو ته له کوره مرمۍ او باروت يوسي، دا مرمۍ او باروت به د شپې د هغه مور او خور

ورته چمتو کولې، چې هغوی راتلونکې شپې ته د مرمۍ او باروتو له کمښت سره مخ نه شي. نجلی چې هغه ولید، نو خپلو ملگرو سره یې په لوړ غږ خبرې پیل کړې، چې د شهباز پام ځان ته واړوي. شهباز چې له لرې وړ وکتل، نو په هوا کې د هغې خورو ورو اوږدو - اوږدو زلفو د هغه پر زړه تور جادو پوف کړ. هلک دوو کې هک حیران شو، یو خوا له ختیځه لمر سر را پورته کاوه او لومړي څرک یې انسانانو ته گرمه نرمه د بیدارۍ سندره زمزمه کوله. بل خوا د شرشمو له سره پټي نه د شهباز په ننداره کې د یوې پېغلې د نظر وړانگو د هغه د زړه دنیا گډه وډه کړې وه او دی یې د مینې په سمندر کې ډوباوه. پټي ته په نږدې کېدو سره د هغه په رفتار کې سستي راغله، د زړه ټکان یې زیات شو، ده غوښتل چې همدلته کرار کېني او تر وروستي دمه همدلته بې غمه ناست وي. هر سهار لمر ختو سره سم، چې کله د ژوند کولو په موخه قدم اخلي، نو ورسره سم یې په زړه کې د هغې د حسن شغلې غځونې وکړي، ژوند یې د مینې او محبت په مستو شېبو وگرځي او کله یې چې د مرگ رسی غاړې ته را رسي؛ نو د دې حسندارې د زلفو په تخت کې پوست پوست په خندا ویده شي، خو ناڅاپه له خوا به پورته شو، د غیرت وینه یې په جوش راغله، د هغه پر وطن باندي د پردو یرغل د هغه د حب الوطني احساسات راوپارول او د نجلی د مینې په دام کې گیرېدو پر ځای یې د شاهین په څېر د آسمان لوړو ته الوت وکړ او د دښمن سترگو ږندولو ته بیتابه شو. چټک قدمونه یې واخیستل، چې ژر مرمۍ، باروت او مهمات راوړي او پر جهاد بوخت شي. د نجلی او هغې د زلفو په زړه وړونکي دام کې گېر نه شي، که څه هم هغه له هر قدم سره یو ځل شا ته د شرشمو په پټي کې ولاړې نجلی ته کتل، حتا دومره لرې لاړ، چې د نجلی له نظره پناه شو، خو د زړه په زخمونو کې یې تل هماغسې ژوندۍ منسجمه او حک شوې ولاړه وه او اوږدو - اوږدو زلفو یې د باد په زور اتښونه کول. نن یې چې د زرمینې پر اوږو د هغې اوږده ویبستان

ولیدل، چې تر زنگنو یې رسېدلي وو، شهباز ته یې هغه نجلۍ او د هغې وېښتان ور یاد کړل، خو ولاړ له زرمینې سره و.

هغه د بت په څېر ولاړ و، خوبت نه و، د حساس زړه خاوند و، په ځوانۍ کې د هغه پر زړه باندي د زرمینې په څېر د ډېرو ښکلو پېغلو د نقشو او یادونو ژور تپونه ولاړ وو. پر دې ناروغې نجلۍ چې یې لومړی نظر ولگېد، نو د هغې ښکلې ځوانۍ یې په زړه او ذهن کې لږزه او اضطراب پیدا کړ او د هغه د حافظې په سمندر کې چې څومره مرغلرې پټې وې، هغه ټولې رامنځ ته کېدې، د دې ټولو هغو جلا - جلا خد و خال، چې د ده زړه یې نیولی و، هغه ټول په زرمینې کې را ټول شوي وو، یعنې زرمینه د هغې گلدستي په څېر وه، چې په هغې کې ټول رنگارنگ گلان په ډېر مهارت سره را غونډ شوي وي. هغه داسې زرمینه په نړۍ کې بې مثاله بلله او د هغې په یادونو کې ټول عمر غرق پاتې شو. هغه ته به چې هر کله د سنگلاخ غره په لمن کې پر یوې تیرې باندي سر ایښودو موقع برابرېده یا به کله له ډېرې بې خوبۍ نه د جهاد په مورچل کې پر ځمکه پرېوت، نو یو - یو یاد به پرې لکه باران راورېده. نن هغه دا ټول په یوه شخصیت کې یو ځای ولیدل، نو خدای خبر چې د هغه د زړه او ذهن کیفیت به څه و؟

هغه ته دا هم یاد وو، چې د یوه خان لور له خپلې سینې د وینې څاڅکۍ را وویسته، پر یوه دستمال یې وواهه او ده ته یې د مینې ثبوت او نښې په توگه ورکړ او د یوه بل ملک لور د هغه په مینه کې زهر خوړلي وو او داسې نورې ډېرې کیسې او پېښې...، خو له دې ټولو پېښو او کیسو نه هغه ځان په لاجاری خلاص کړ او ځان یې غیرت او حب الوطنۍ ته حواله کړ. نن د زرمینې په څنگ کې ولاړ دا ټول حالات او پېښې په ټولیز ډول احساسوي او د دوی ټولو جادو د زرمینې په صورت کې پر هغه باندي ناست دی.

هغه نور زور شوی و، د بدن غړي يې ټول کاره واړه وو، نظر يې کمزوری شوی و، په رگونو او بدن کې يې کمزوري پيدا شوې او د ژوند په داسې مرحله کې دی، چې د ژوند له ميدانه د مرگ غار په لور روان دی. د هغه زړه، احساس، عاطفې، جمال او د حسن ذوق عمري را ټوله شوې خزانه وه او بيا دې هغه د زرميني غوندي له ځلېدونکي شخصيته متاثر نه شي. په شهباز کې دا مجال نه و، که هغه تيره هم وای، نو د شمع غوندي به ويلې شوی و.

د زرميني مور او پلار د هغه داسې غلي ودرېدل، حکمت يا د جادو او منتر اغېز باله. دوی فکر وکړ، چې حکيم صيب به سترې شوی وي، نو بل کټ يې را کش کړ او هغه ته يې د ناستې وويل، خو هغه په نرم، غلي او تفکرانه دروند آواز سره وويل: «مداخله مه کوئ، ما تاسو ته نه وو ويلې، چې په خپله خوښه دوزخ ته تگ هم په خوشحالي وي.» د دې خبرې ويلو پر مهال يې هم نظر له زرميني وانه وښت. زرمينه په کټ کې دېوال ته تکيه وهلې ناسته وه، دا ټوله ننداره يې په ځير - ځير مطالعه کوله او معلومه نه وه، چې ولې شېبه په شېبه د حکيم صيب په شخصيت کې د هغې دلچسپي زياتېده. کله چې حکيم په عجيبه انداز کې بيا وويل: «مداخله مه کوئ، په خپله خوښه دوزخ ته تگ هم خوشحالي وي.» نو د هغې مخ تک سور واوښت او د حکيم دې خبرې د هغې رواني حالت ته د گلاب په څېر تازه گي ورکړه.

يو څو شېبې وروسته شهباز خان بېرته غلی روان شو، د تگ پر مهال يې سترگې داسې ټيټې اچولې وې، ته وا زرميني ته په جگو سترگو د بيا ليدو جرأت په کې نه وي يا هغه په خپل زړه کې له تصورونو څخه وزگار نه وي. په هر حال د تگ پر مهال يې يوازې دومره وويل: «لورې! سبا همدا وخت راځم.»

زرمينه په کټ کې په سوچونو کې ډوبه ناسته وه، دا چې حکيم او د هغه شخصيت د زرمينې زړه ته څومره لاره کړې وه، ويل يې اسانه نه دي، يوازې دومره ويلی شو، که څه جادو و، نو هغه په رښتيني معنا د هغه په خبرو کې و. زرمينه ټوله ورځ همداسې ناسته وه، له يوه اړخه به بل اړخ ته واوښته، سوچونه به يې کول او شپه به يې هم ټوله همداسې تېروله. دوه گيلاسه شوده يې وڅښل، دوه درې ډوډۍ يې وخورې، د مور او پلار پوښتنو ته به يې ځوابونه ورکول او بچيانو ته يې هم پام ور واوښت. مور او پلار يې خوشحاله شول، چې د حکيم جادو اغېز شروع کړ او حکيم صيب؟ هغه له دې ځايه نېغ جومات ته لاړ، اودس يې وکړ او د جومات په يو کونج کې يې د نفل لمونځ وکړ. بيا هملته کېناست، په فکرونو کې ډوب شو. د يو څه ژور فکر وروسته، ناڅاپه را پاڅېد، ته به وايې کوم ډېر اړين کار ور ياد شوی وي يا کوم ډېر نږدې او منلي شخص غوښتی وي، خو داسې څه نه وو. هغه يوې پرېکړې ته رسېدلې و، پر دې پرېکړه دومره خوښ و، چې ناڅاپه پورته شو، نېغ خپلې بسترې ته لاړ، آرام ويده شو او تر سهار آذان پورې په ژور خوب ويده و.

حکيم شهباز د حسن او مينې له جذبې سره د خپل ژوند، جهاد، د وطن خپلواکي او ملي، اسلامي او انساني فرايض ټول مسائل او د هغو پر مختلف اړخونو باندې له غور او فکر کولو وروسته پرېکړه وکړه، چې د يوه غازي په توگه به خپل سنگر په خپل فکري مزاج سره تود ساتي، د کوم فرض له پاره چې هغه خپل ژوند وقف کړی دی، د هغه پوره کولو کې پوره اخلاص ښودل پکار دي او د زرمينې درملنې له پاره جرأت، جدیت او له مينې سره - سره مسوولیت ته پاملرنه کول پکار دي، بلکې هغه اوس داسې احساس کاوه، چې د زرمينې ملاقات د هغه ژوند روښانه کړ، په هغه کې چې وخت او حالاتو کومه سستي او لټي پيدا کړې وه، د زرمينې ليدو او د هغې د ځوانۍ اعجاز په کې حرکت او په رنگ کې يې وينه پيدا کړه. له دې مخکې د هغه په يوازې او مصروف ژوند کې د هغه د

ستړي او له کړاوونو ډک ژوند د یادونو انځورونه وو، خو اوس د یو جسم تخیل و، د هغه د جمال ذوق او د حسن احساس معیاري جسم هم خپل کړی و، چې د دې په برکت هغه بیا په ډېر جوش او جذبې سره جهاد ته مخه کړه او اوس په کې د ځوانۍ له وخته ډېر جرأت او جذبه پرته وه، هر ډول قربانۍ ته تیار و، یوه داسې نشه پرې راغلې وه، چې د مبارزې ډېرو لوړو او سختو څوکو ته رسېدو له پاره به یې همت او ځواک ورکاوه.

له ژمنې سره سم هغه د زرمینې کور ته ورغی، هغه ورته په تمه ناسته وه، حکیم د هغې نبض ولید، ژبه یې ولیده، پر تندي یې ورته لاس کېښود، د حرارت اندازه یې معلومه کړه. په دې دوران کې د ده زړه د موم په څېر د حسن په وړانگو کې روان و، خو د ده د پرېکړو او ارادو فولادي عزم دا ټول کارونه داسې پټ ساتلي وو، چې هېچا هم احساس نه کاوه، چې د حکیم پر زړه څه تېرېږي.

حکیم ترې پوښتنه وکړه: لورې! څه تکلیف لري؟ هغې ورته د خپل تکلیف وویل. بیا یې ترې پوښتنه وکړه: له څو ورځو نه دا تکلیف لري؟ هغې وویل: نهه لس ورځې کېږي. حکیم ډاډگېرته ورکړه: لورې! اندېښنه مه کوه، ان شاء الله هر څه به ښه شي. زرمینې مور او پلار ته مخ واړوه او ویې ویل: «هر څه؟» حکیم مسکې شو، ویې ویل: «هو لورې! هر څه»، زرمینه غلې شوه، د حکیم په اړه د هغې په معلوماتو کې د تضاد شدیدو غوښتنو او د هغه بوډا د زړه رابښکونکي شخصیت ته په احترام او د شکونو د جذباتو ټکر زرمینه ویلو ته اړ کړه:

حکیم صیب! تاسو شهباز یی؟

حکیم: هو!

زرمینه: ډاکو شهباز؟

په دې خبره يې پلار په غوسه شو: غلې شه! بې ادبې، حکيم صيب دروند او محترم سپړی دی، بې ادبې مه کوه. حکيم د نجلۍ پلار ته مخ واړوه او ورته يې وويل: ته غلی ودرېره، ما تا ته نه وو ويلې، چې پر چا به قهر، جبر او زياتی نه کوې، د لور د زړه خبره وه، وبې کره او هر څه چې پوښتي ودې پوښتي او بيا يې د زرمينې پر سر لاس تېر کړ، په مسکا يې ورته وويل: هو لورې! ډاکو شهباز يم. د زرمينې د نفرت په احساساتو کې زياتوالی راغی، ويې غوښتل چې خوله پټه کړي او نور له ډاکو سره سترگو په سترگو نه شي؛ خو بېرته يې چې د هغه روپې ته وکتل او بيا يې د «خوښې» کلمه واوړېده، نو طاقت يې و نه شو او ويې ويل: شهباز بابا! ته بې گناه خلک ولې وژنې؟ ولې غلا او ډاکې کوې؟ حکيم د هغې څنگ ته په کټ کې کېناست، د هغې لاس يې په خپل لاس کې ونيوه او ويې ويل: لورې! زه خلک نه وژنم، ما خپل ژوند د دوی خدمت ته وقف کړی دی، ما تر ننه پورې قتل څه چې د چا د زړه ازارولو له پاره يوه ترڅه خبره هم نه ده کړې، زه ظلم نه، مينه کوم، مسلمان څه چې له هندو او سک سره هم مينه کوم، ټولو ته د خير رسولو هڅه کوم او زه څوک نه لوټم، غلا او ډاکه خو پر ځای پرېږده، ما تر ننه د چا له اجازې پرته د هغه له ونې يوه بېره هم نه ده خوړلې، بلکې زه خو غواړم، چې زما د ژوند په بدل کې که د انسانانو حقوق وساتل شي، نو زه به ډېر خوشبخته يم. زه ډاکو نه يم، د خپل قوم خادم يم، لوټمار نه يم، د عامو خلکو حق غواړم، ما ته انگرېزان او د هغو غلامان ډاکو او لوټمار وايي، هغوی غواړي چې زموږ وطن قبضه کړي، زه د قبضې او يرغل پر خلاف جنگېرم. پوې شوې لورې! د دې خبرو په اوږده سره زرمينه ډېره خوشحاله شوه، د گل په څېر وغوړېده. له سترگو يې نور او له څېرې يې سرور وړېده او د وړو ماشومانو په څېر يې په نهايت سادگۍ او بې طرفه توگه وويل: شهباز خان بابا! خدای دې تا ته ډېر عمر درکړي. بڼه! اوس راته دا ووايه، تاسو وايئ چې هر انسان د خپلې خوښې خاوند دی؟ حکيم بابا په ډېره مينه ځواب ورکړ: هو لورې! انسان د خپلې

خوښې خاوند دی، هغه آزاد پیدا شوی دی او آزاد به مري. هېڅوک حق نه لري، چې په زور د هغه خوښه او آزادي سلب کړي. دې ځواب زمينه حيرانه کړه او بيا په فکر کې ډوبه شوه. په دې کې د ماښام آذان وشو، حکيم د تلو اجازه وغوښته، د تگ پر مهال يې د هغې پلار ته درمل وښودل او ورته يې وويل چې يوازې درې ورځې يې ورکړه، ان شاء الله روغه جوړه به شي. بيا يې زمينې ته وويل: لورې! که څه تکليف يا اړتيا وه، نو هر وخت ما غوښتی شي. اوس د خدای په امان! زمينې دواړه لاسونه په تندي کېښودل، سلام يې وکړ، خدای دې تاسې ښه لري. مور او پلار يې داسې احساس کاوه، چې د لور په روغتيا کې يې ډېر ښه والی راغلی دی، خو دا نجلی سمه متفکره هم شوه، خدای دې خير کړي. هو! هغه متفکره وه، خو نه يوازې ماښام، بلکې ټوله شپه خوب نه ورته، فکرونه او سوچه يې کول؛ ځکه د شهباز په اړه اوس ډېره ډاډه او خوشحاله وه، تر دې چې اوس يې هغه ته د پير او مرشد درجه ورکوله، خو د حکيم خبرو د هغې په ذهن کې نورې پوښتنې پيدا کړې. په ځانگړې توگه، د هغې کورني ژوند په اړه د حکيم دې خبرې چې ويل يې، «انسان د خپلې خوښې خاوند دی، هغه آزاد پيدا شوی دی او آزاد به مري»؛ نو بيا مراد ولې پر ما شک کوي؟ ولې ما له خپلې خوښې منع کوي؟ زما د خوښې خلاف خپل خپلوانو کره په آزاد تک راتگ زما مخه ولې نيسي؟ او له همدې امله زما کور ولې وران شو؟ داسې نورې ډېرې خبرې...، که چيرې حکيم شهباز رښتيا وايي، نو دا څه معما ده؟

بله ورځ زمينې مور ته وويل، چې حکيم صيب را وغواړئ، خو شپې وروسته يې پلار حکيم راوست. زمينې د پورته کېدو کوښښ سره حکيم ته په دواړو لاسونو سلام وکړ او ښه راغلاست يې ورته وويل. حکيم له دعا سره ځواب ورکړ او ورته وپې ويل: لورې! څنگه يې؟ هغې ځواب ورکړ: حکيم صيب! د خدای فضل دی، ښه يم، خو يو تکليف او اندېښنه لرم، د هغه په خاطر مې را ووغوښتې. حکيم وويل: ووايه لورې! څه خبره ده؟ هغې د مور او پلار په مخ کې خبره نه شوه

کولای، نو حکیم یې مور او پلار ته وویل: که تاسې یې بده نه گڼئ، نو یو څو شېبو له پاره له کوټې ووځئ. هغوی دواړو ورته وویل: حکیم صیب! تاسو د دې قابل احترام مشر طبیب یئ او د دې د پلار پر ځای یئ، مور یې ولې بده وگڼو. له دې سره دواړه ووتل. حکیم زرمینې ته وویل: ووايه لورې څه دي؟ هغه له ډېرې حیا نه وشرمېده او په ورو غږ یې وویل: حکیم صیب! تاسو د خوښې او آزادۍ خبره کوئ، نو زما هغه ولې د دې مخالف دی؟ زه د خپلې خوښې خبره کوم، په خپله خوښه چې د خپلوانو او ملگرو کور ته ځم، هغه خفه کېږي، شک کوي، غوسه کېږي او وایي چې په دې کور کې زما خوښه چلېږي، ولې داسې کوي؟ حکیم وخنډل او په مینه یې ځواب ورکړ: لورې آفرین! ښه دې وکړل چې دا پوښتنه دې وکړه، ښه په غور یې واوړه، زرمینې خپل ټول حواس را ټول کړل، ټول ځان یې غور - غور وگرځاوه او حکیم ته په ډېر ځیر غور شوه. حکیم ورته وویل: گوره لورې! دا سمه ده چې هر څوک د خوښې خاوند دی، آزاد پیدا شوی دی او آزاد به مري، خو دلته یو نازکه نکته ده، اورې؟ هو! حکیم صیب غور یم. حکیم خپلې خبرې وغځولې، هو! انسان د خپلې خوښې خاوند دی، خو هغه باید دا هم ومني، چې یوازې هغه انسان نه دی او یوازې هغه د خپلې خوښې خاوند نه دی، دویم کس هم انسان دی او هغه هم د خپلې خوښې خاوند دی. پوه شوې لورې؟ هو! حکیم صیب...، نو حکیم د هغې د پوهېدو کونښن شروع کړ: لورې! ته هم د خپلې خوښې خاونده یې او ستا د ژوند ملگری هم، نو که ته د خپل زړه منې او د ژوند ملگری دې د خپل زړه؛ نو په کور کې یووالی څنگه راشي او گډ ژوند مو څنگه مخ ته لاړ شي؟ زرمینې ټکان وخور، هو کنه، همدا خبره ده... حکیم ورته وویل: نو لورې! د ټولنیز او انساني ژوند غوښتنه دا ده، چې د «خوښې» معنا باید داسې وي چې انسان کله له زړه نه د «خوښې» قدر او تابعیت کوي او هغه څه چې خپل ځان ته غواړي، هغه باید نورو ته هم ورکړي، چې خپله، خپله خوښه چلوي، نو د نورو خوښې ته هم باید احترام وکړي. زرمینې

د حکیم خبره پرې کره او وپې ویل: حکیم صیب! یو ځل یې بیا ووايه! هغه لږ وضاحت ورکړ، لورې! ته خپله خوښه غواړې، خو بل چا ته د هغه د خوښې حق نه ورکوې؛ نو دا څه ډول انصاف او کوم انسانیت دی؟ زرمینه په فکر کې ډوبه شوه او بیا یې ځواب ورکړ: حکیم صیب! حق ورکوم. حکیم خوشحاله شو چې ناروغه پوه شوه، نو مخکې لاړ، آفرین لورې! هر انسان د خپلې خوښې خاوند دی، د دې معنا دا ده چې خوښه د انسانانو گډ حق دی، یو انسان له بل نه د خوښې حق نه شي اخیستی، هر انسان باید پر دې پوه شي، چې څنگه د ده خوښه ده، داسې بل انسان هم خپله خوښه لري. زرمینې له زنگونه سر پورته کړ، وپې ویل: سمه ده! حکیم خپلې خبرې وغځولې: نو که څوک غواړي چې د خپلې خوښې قدر وکړي، هغه منصف او رښتینی انسان هغه وخت کېدای شي، چې د نورو د خوښې قدر وکړي، د دې مطلب دا دی چې د نورو خوښې ته احترام وکړي. د خپلې خوښې حق غوښتل او نورو ته د خوښې حق ورکول له یو بل سره لازم او ملزوم دي. زرمینې له دې اورېدو سره سر پورته کړ او له یو څه فکر کولو وروسته یې وویل: که چېرې زما خوښه یوه وي او د هغه بله، نو بیا؟ حکیم په خندا ځواب ورکړ: گرانې! ته پوه نه شوې، ته به د هغه د خوښې احترام کوې او هغه به ستا د خوښې؛ نو هېڅ مرض نه پیدا کېږي، نو درملنې ته څه اړتیا ده. هو! پاتې شوه دا خبره چې په دواړو کې به د چا خوښه چلېږي، نو چې کله د احترام د رویې بنیاد جوړ شي او زور، زیاتې، جبر، قهر، خپل سري او د ضد عناصر له منځه ووهي؛ نو د بل خوښه د خپلې خوښې ځای نیسي. که بیا هم دا پوښتنه، چې که د دواړو خوښه بېله - بېله وي، نو دواړه څنگه سمېدای شي؟ دا یوه پوښتنه ده، خو په انساني ټولنه او کور کې ټول کارونه یو ډول او سم نه وي، غلط کار غلط وي، چې په لومړیو کې سم په نظر راځي، خو تجربه یې ثابتوي چې دا کار غلط و، نو په دې ډول یې فاعل خپله پوهېږي. هو لورې! په یاد لره چې غلط گومان او شکونه هم وي، د دې اړیکه هم له خوښې سره وي،

خو د دې نور لاملونه هم کېدای شي او خپله د خپلې او نورو له رویې او د پرديو بدنیتيو څخه هم پيدا کېږي او لا پسې لويېږي؛ نو پکار ده چې ذرې هومره ناسم پوهاوی يا شک پيدا کېدو سره کېنئ او د هغې حل پيدا کړئ، داسې نه چې هغه ته په زړه يا ذهن کې ځای ورکړل شي او په اړه يې څېړنې او پلټنې پيل شي. داسې کول ناسم پوهاوی او شکونه له منځه نه وړي، بلکې نور يې هم لويوي. حکيم چې تر دې ځای پورې ځواب ورکړ، نو زرمينه، لکه له خوبه چې را پورته شي، ناڅاپه يې وويل: بس دی حکيم صيب! پوه شوم، پوه شوم... د هغې پر مخ د خوښۍ او ډاډ کړنې راخوږې شوې او داسې احساس يې وکړ، چې حکيم شهباز هغې ته د اندېښنو او تشويشونو علاج وروښود. هغه پوه شوه چې دغه ستر شخصيت پر هغې ډېر لوی احسان وکړ. زرمينه په لومړي ملاقات کې له هغه نه متاثره شوې وه او په هر ملاقات کې يې هغه ته عقيدت په ډېر ډېر و. اوس خو يې بالکل پير او مرشد باله، هغې غوښتل چې د هغه پښو ته وغورځي او قدمونه يې ښکل کړي، خو حکيم شهباز پرېښوده. بيا يې د شهباز لاسونه ښکل کړل او ورته ويې ويل: شهباز بابا! ته زما محسن، زما پير، زما مرشد، زما پلار او زما هر څه يې، زما ژوند او هر څه ستا په پښو کې دي. د شهباز په زړه کې چې د هغې مينې کوم توپان پيدا کړی و، هغه ټول بندونه وشلول، بهر راووته او زرمينې ته د خپل زړه زخم ښودلو ته بې واره شو. هغه غوښته چې دی هم د خپل زړه خبرې همدا اوس د حسن ښاپېرۍ ته وکړي، خو هغه شهباز و، ډېر ژر به گرم او سوړ شو، له هر ډول بتيو څخه پوخ راوتی شهباز او تر ټولو زيات د قوم خدمتگار شهباز و، هغه هر څه کولای شو، خو مقصد، مرام او منزل ته يې په هېڅ صورت تاوان نه شو رسولی، هغه ډېر هوښيار او پر نفس حاکم انسان و. هغه د خپلو ټولو جذباتو اظهار يوازې په دې ډول وکړ، چې د زرمينې مخ يې پر دواړو لاسونو ونيوه، پر تندي يې ښکل کړه او بيا يې د هغه مور او پلار راوغوښتل. هغوی رانوتل، ده ورته وويل: نجلی. به بالکل روغه جوړه شي، تاسو د دې خوښې ته

پام کوي، که ما ته اړتيا پېښېده، خبر راکوي. بيا يې د زرميني بچيان راوغوښتل، هغوی ته يې مينه ورکړه، دعا يې ورته وکړه او د تگ پر مهال يې شا ته وکتل، زرمينه ورته په ودرېدو په دواړو لاسونو سلام وکړ او له سترگو يې تودې - تودې اوښکې وبهېدې، خو معلومه نه ده چې د خوښۍ اوښکې وې، که شهباز ته د عقيدت اوښکې...! يا د هغې د خلوص اوښکې!

زرمينه د حکيم له تگ وروسته بالکل بدله شوه، له ماسختن لمانځه وروسته تر يو څه وخته پورې پر جاينماز ناسته وه، پر خپل تېر ژوند يې يو نظر تېر کړ، کومې پېښې يې چې په ياد وې، پر هغوی يې د حکيم د خبرو په رڼا کې غور وکړ، په ځانگړې ډول يې له مراده د خفه کېدو په اړه ډېر فکر وکړ. پر دې شپه ښه په ژور خوب ویده شوه او سهار له چرگ بانگ سره راويښه شوه، اودس يې وکړ، نفل يې وکړل، بيا پر جاينماز کېناسته او د کور د بربادېدو پر کيسو يې فکر کاوه. هغه دې پايلې ته ورسېده، چې حکيم شهباز چې څه وويل، سم يې وويل. د خپلې خوښې خيال ساتل او د نورو خوښې لحاظ نه کولو سره معامله يو طرفه کېږي، په دې ډول خو د آزادو انسانانو تر منځ هېڅ اړيکه نه پالل کېږي، د چا کور خوشحاله او آباد نه پاتې کېږي، په کور کې د ماشومانو تربيه ته تاوان رسوي. دا سمه ده چې د يو بل خوښه منل، د ښه ژوند تېرولو او د انسانيت تقاضا ده، د کور او ټولو انساني اړيکو خوشحاله ساتلو له پاره اساسي اړتيا ده. د شهباز بابا دا خبره هم سمه وه، چې خلک تېروتنه کوي، خو په تجربو سره بېرته اصلاح کېږي هم. هغې ته ډېرې داسې پېښې وړ يادې شوې، چې که چېرې يې هماغه وخت د يو بل خوښې ته احترام کړی وای، نو ښايي دا پېښې نه وی رامنځ ته شوې. بيا يې پرېکړه وکړه، چې بېرته به ښار ته خپل مراد ته ورځي او له هغه سره به د شهباز بابا خبرو مطابق ژوند تېروي.

خو ورځې وروسته چې هغه بېخي ښه شوه، نو هغې په خپلوانو کې د یوې ملگرې په خوله خپل مور او پلار ته دا خبره ورسوله، چې هغه غواړي ښار ته لاړه شي او له مراد سره خوشحاله ژوند تېرولو ته چمتو ده. مور او پلار یې پوه شول، چې دا د شهباز د درملنې او خبرو اغېز دی. هغوی د کلي یو سپین ږیری ښار ته ولېږه، چې له مراد او د هغه مور او پلار سره د زرمینې د بېرته ور تگ په اړه خبرې وکړي. سپین ږيري د مراد له مور او پلار سره خبرې وکړې، هغوی راضي شول، خو یو شرط یې کېښود، چې مراد ډېر سخت طبیعته او خاموش ضدي انسان دی، که هغه ومنله، نو مور به خپلې اېنگور پسې درشو او خپل کور ته به یې راولو. هغوی د مراد له یوه نږدې ملگرې سره خبرې وکړې، چې زرمینه اوس ضد او خپلسري نه کوي او ښه وخت به تېروي. مراد چې له خپل ملگرې نه دا پیغام واورېد، نو وبې ویل چې زه د هغې په راوستلو کې هېڅ اعتراض نه لرم. هغه په هر لحاظ باسلیقه او خوش خوښه ښځه ده، هغه د خپل خپګان احساس کوي، خو په علت یې ځان نه پوهوي، یوازینی خو په کې دا ده چې هغه خپله خوښه چلوي، خو د نورو هېڅ پروا او لحاظ نه کوي، بس چې دغه یوه خو په کې نه وای، نور له هغې بله ښه ښځه نه شته.

د زرمینې مور او پلار ته دا مثبت پیغام ورسېد، هغوی زرمینې پسې د تگ چمتووالی ونيوه. د مراد مور د خپلې کورنۍ یو څو نورې ښځې له ځان سره ملگرې کړې، د زرمینې د قدردانۍ په پار د هغوی کور ته ورغلې او هغه یې په ډېر درنښت سره خپل کور ته راوسته.

زرمینې له مراد سره او مراد له زرمینې سره یو ځل بیا له مینې او محبته ډک خوشحاله ژوند پیل کړ. یوه ورځ زرمینې مراد ته د شهباز بابا کیسه وکړه او ورته ویې ویل، چې پر ما باندې د هغه بوډا غازي ډېر لوی احسان دی. بیا یې ورته وویل، چې هغه نه یوازې پر وطن مین، زړور او د قوم خدمتګار مجاهد دی، ورسره

يو ښه حكيم او عالم هم دى، د هغه په لاسونو كې جادو دى، دا هم د هغه برکت دى، چې زه نن بېرته تا ته راغلم او د هغه له برکته زه پر ډېرو مسایلو پوه شوم. له هغه سره د مراد لیده هم اړین دي، د زرمینې مقصد دا و، چې د شهباز بابا خبرې به پر هغه باندې هم مثبت اغېز وکړي، نو د دواړو ژوند به لا ښه شي او په کور کې به خوشحالي نوره هم ډېره شي. دستي يې يو پروگرام جوړ کړ او دواړه له خپلو بچو سره د کلي درې ته لاړل. په تصادفي توگه شهباز خان هم هلته و او له دوى سره يې ملاقات وشو. شهباز خان او زرمينه د يو بل په لیدو ډېر خوشحاله شو، مراد پوه شو چې دواړه د يو بل ډېر قدر کوي، زرمينې د يوې مريدې غوندې د هغه قدر او عزت کاوه او شهباز خان هغه د پرنستې په خبر سپېڅلې بلله.

مراد د شهباز خان په لیدو له هغه نه ډېر متاثره ښکاره شو او له هغه سره خبرو کولو ته بې قراره و. آخر د ماښام ډوډۍ له خوړو وروسته د خبرو موقع په لاس ورغله. شهباز خان ترې پوښتنه وکړه: زويه! صحت خو مو ښه دى؟ مراد وويل: هو! شهباز بيا پوښتنه وکړه: دنده دې هم ښه ده؟ ويې ويل: هو! هغه بيا وپوښتنه: په ښار کې خلک د انگرېزانو په اړه څه وايي؟ هغه ورته وويل: مشره! ځينې يو څه وايي او ځينې بل څه. همداسې چې شهباز څومره پوښتنې ترې کولې، مراد به په درې څلور کلمو کې ځواب ورکاوه؛ نو شهباز هغه مخاطب کړ او ورته وويل: زويه! انسان گل دى او خبرې يې خوشبو ده، چې انسان خبرې و نه کړي او گل بوى ونه کړي، نو بيا پاتې څه شول؟ مراد ملا نېغه کړه او ځواب يې ورکړ: بابا! ما ستا په اړه اورېدلي يو څه وو او له نږدې مې بل ډول درک کړې؛ ځکه حيران هم يم او غلى هم. شهباز بابا ورته وويل: زويه! له کله نه چې دا مکار انگرېز دلته راغلى دى، نو د دوى لوى چل او دوکه دا ده، چې په ظاهر کې به د قوم او قبيلې ستر خان وي، خو په اصل کې د انگرېز غلام، مُلا او پير د رسول الله ﷺ پر مصلي ناست وي، خو خدمت د ظالم پرنګي کوي او د دې پرعکس

غازيانو ته ډاکوان او د قوم خادمانو ته غله ويل کېږي. د دې په اورېدو سره مراد وويل: بابا! زرمينه وايي چې تاسو تر اوسه پر چا ظلم، جبر، زياتی او قهر نه دی کړی؟ بابا ځواب ورکړ: هو زويه! زه هر انسان ته په مينه قايل یم، د هر انسان د ضمير آزادی. ته سلامي ولاړ یم، پر چا باندې د هغه د خوښې خلاف په زور او زياتي د څه منلو او تحميلولو خلاف یم. مراد د هغه خبره ونيوه او ويې پوښتل: بابا تاسو څه وويل؟ شهباز خان: هو زويه! په زور زياتي سره د چا پر خوښه فشار راوړل بالکل ناسم کار دی، د يو بل پوهول، درک کول او منل د دواړو «خوښې» ته درناوی دی. شهباز دا خبرې د دې له پاره کولې، چې هغه د زرمينې او مراد تر منځ په اختلاف او خپگان خبر و. هغه غوښتل چې د دوی په روان کې دا زهرجن او زيان رسوونکی عنصر بيا را گډ نه شي او مراد ځکه غوړ و، چې د هغه رواني زخمونو ته دا د مرهم پټی وې او د ښځې او خاوند د گډ ژوند تېرولو له پاره گټوره نسخه وه. شهباز بابا وويل: زويه! دوه انسانان په رواني لحاظ دوي نړۍ دي، چې په هغو کې بې شمېره شيان له يو بل سره ورته دي، ډېر شيان له يو بل نه مختلف او متضاد وي او په ټولنيز ژوند کې دوه نه، بلکې له ډېرو خلکو سره ژوند تېرول پکار دي، يعنې مختلفې نړۍ چې له اختلافاتو او تضادونو هم ډکې دي، بايد سره يو ځای په خوښه او خوشحالی ژوند وکړي؛ نو زويه دا دومره ستونزمن کار دی. مراد سر خوځېدو سره وويل: هو بابا! بابا خپلو خبرو ته دوام ورکړ: خو زويه! دا کار اسانېدی هم شي او متمدن انسان دا کار اسانه کړی دی. هغه داسې چې خوښه او خوشحالي له يو بل سره شريکوي، نو يوه خوښه او خوشحالي د بل شي او بل خوښه او خوشحالي د لومړي هغه.

مراد پوښتنه وکړه: څه ډول يې شريکوي؟ شهباز ځواب ورکړ: څنگه چې يو کور د ښځې او خاوند تر منځ شريک وي، داسې د کور خوشحالي هم د دواړو شريکه وي. د کور د خوشحالی شراکت له پاره د دواړو د خوښې شراکت اړين

دی. د خوښې شراکت، یعنې د یو بل د خوښې دومره احترام ساتل، خومره چې د خپل زړه منی. پوه شوې زویه؟ مراد سر و خوځاوه، خو په فکر کې غرق و، بیا یې وویل: ضد نه دی پکار؟ هو زویه! ضد مه کوه، ځکه د ضد معنا دا ده چې تاسو پر نورو خپله خوښه منی او هغه دې منلو ته تیار نه وي، خو تاسو بیا هم ضد کوئ؛ یعنې د بل خوښې سره مقابله کول، په حقیقت کې د هغه له خوښې انکار کول دي، د هغه د خوښې خلاف احتجاج دی، د دې معنا دا ده، چې د بل خوښه هېڅ نه مني او خپله خوښه پرې منل غواړي؛ نو هغه یې هر ورو نه مني. هغه پر خپله خبره ټینګ ولاړ وي او ته پر خپله خبره، هغه هم ضد وکړي او ته هم؛ نو د دواړو ضدیانو کور وران وي. اړیکه یې پرې شي، ټولنه ارزښت نه ورکوي، انسانیت ختم؛ نو داسې باید ونه شي. د یو بل د خوښې او نظر احترام پکار دی...، په دې کې مراد بیا سر جگ کړ، ویې ویل: بس دی بابا جانه! همدومره بسنه کوي، زه پوه شوم.

په دې ډول د دوی تر منځ ډېر اوږد بحث وشو. مراد چې لوستی ځوان و او ډېرې تېروتنې یې کړې وې، خو بیا یې هم په ډاډ سره له شهبازه پوښتنه وکړه: بابا! تا خومره تعلیم کړی؟ هغه په خندا ځواب ورکړ: زویه! تعلیم مې نه دی کړی، په جومات کې مې له مولوي صیب نه لیک لوست زده کړی دی، بیا مې دلته په قبایلو کې کوښښ کاوه، چې په اردو، فارسي او عربي کې به کوم کتاب په مخه راغی، هغه به مې د خپل ژوند او ټولني سره په پرتله کې لوسته، فکر او غور به مې پرې کاوه؛ نو پر ما رښتیني روښنایي را خوره شوه او زویه! تر ټولو لوی درس د ژوند مطالعه او تجربه ده. مراد بیا سر خوځولو سره وویل: بابا جانه! رښتیا وایې. له دې وروسته مراد او زرمینه دواړه پورته شول او د شهباز بابا لاسونه یې څو ځل ښکل کړل او له هغه یې د خوب کولو په نیت اجازه واخیسته.

له دې ملاقات وروسته مراد هم د شهباز معتقد شو. له دې وروسته په ټول عمر کې چې کله به هم کومه خبره یا ستونزه را مخه ته کېده، نو ویل به یې چې کاش شهباز بابا اوس وای، چې له هغه مو مشوره اخیستې وای. د دوی دواړو کور نور له هر پلوه د ډاډ وړ او خوشحاله کورنۍ وه.

شهباز هم د زرمینې له لومړي دیدنه بدل شوی و، په هغه کې بیا د جهاد شوق غځونې وکړې، اوس به هغه هر شپه د خدای نامه اخیسته او د زرمینې په تصور کې به په ژور خوب ویده کېده او سهار وخته به د خدای نامې اخیستو او زرمینې په یاد راپورته کېده او بیا به یې خپل کار ته مخه کړه. کله - کله به پټ په پټه ښار ته هم ته، د یوې پلمې په جوړولو سره به یوازې د زرمینې یو نظر لیدو ته ورغی. کله چې به د زرمینې کور ته ورسېد، نو ته وا پر دوی اختر راغلی وي، داسې به ورته ټول خوشحاله وو او زرمینې به په پټه هغه یوې شپې ته پاتې کړ او سهار به یې رخصت کړ. شهباز ځان سره ډېر احتیاط کاوه، هغه ټول عمر په قبایلو کې تېر کړی و، د هغه په قد قامت، څېره، صورت او رنگ کې ډېر توپیر راغلی و او بیا د هغه په ګڼه بېره ږیره کې یوازې د هغه دوی سترګې ښکارېدې. په ښار د هغه اشنایان هېڅوک نه وو، هغه یو قبایلي بوډا ښکاره کېده او په ښار کې د هغه په څېر قبایلي خلک ډېر وو.

انګرېزانو تیار د جاسوسانو پراخ جال خور کړی و، چې کوم غازي په دام کې گیر کړي او سزا ورکړي. همداسې یې په قبایلي سیمه کې هم له هر غازي سره یو - یو جاسوس ګومارلی و، چې سیاسي استازي ته د غازیانو د کړنو او پلانونو راپور ورکړي. پرنګي افسرانو ته هېڅ اړتیا نه وه، چې خپل ځانګړی جاسوس هلته وګوماري، هلته د پردیپالو ملکاتو او د هغوی خاصه دارو، همفکره خپلوانو او لاسپوڅو هېڅ کمی نه و، چې د ملک خوشحالولو او له دولتي افسرانو څخه د

امتیاز تر لاسه کولو له پاره هغوی ته د هرې وړې او لویې خبرې رسولو ته په دوو پښو ناست وو او په دې خدایي خدمتگاری کې یې له یو بل سره سیالی کوله.

شهباز خان چې به کله ښار ته ته، نو په خپله سیمه کې به یې د کوم بل آزاد قبایل نوم په اخیستو سره یې یوازې چرگ بانگ مهال حرکت وکړ او له اوږد مزل وروسته به یې د ښار لار ونیوه، چې په لاره کې به څوک په مخه ورغلل، نو ده به ترې لاره بدله کړه؛ خو له دومره احتیاط سره بیا هم د هغه ملگرو او شاوخوا خلک پوه شول، چې هغه داسې یوازې نېغ په نېغه آزاد قبایل ته نه ځي، لومړی کوم بل ځای ته ځي. بس د کلي یوه جاسوس یې شا ونیوله. بله ورځ چې هغه د ښار په لور روان شو، د جاسوس تر څارنې لاندې و، هغه ولید چې شهباز په ښار کې یوه کور ته ننوت، جاسوس ژر د سیاسي استازي دفتر ته ځان ورساوه او دا خبر یې ورکړ. شپې پولیسو د مراد پر کور چاپه ووهله او مفرور شهباز خان یې ونیوه. مراد یې هم ورسره زندان ته بوت. زرمینه ډېره خواشینې شوه، خو همت یې و نه بایلود. په ډېرې زړورتیا او خونۍ سره یې کور او بچي سمبالول او په زندان کې به یې وخت پر وخت د هغوی پوښتنې او خبر اخیستو ته هم تلله. په دې جریان کې له هغې سره یوازې د مراد او شهباز بابا د آرامتیا خیال و، د بل څه غم ورسره نه و. هغې په پوره جوش او جذبې سره دې کارونو، مصیبتونو او ستونزو ته اوږه ورکړې وه، چې نر یې پر وړاندې هېڅ و، خو په دې دوران کې هم هغه د خپل حسن له جنجاله په آرامه نه وه. د هغې پر مصیبت ځپلي ژوند باندې هېچا رحم نه کاوه، د هغې حسن کتو ته هر څوک بې تابه څه چې لېوني کېدل. د هغې په گاونډ کې یو شیک پوښه او کاروباري سپری اوسېده، هغه تل په دې تمه و، چې زرمینه وويني او خبرې ورسره وکړي؛ خو زرمینې به داسې خلکو ته ښه درس ورکاوه. داسې ډېر ځوانان وو، چې د هغې کور ته نږدې په دوکانونو کې به ورته ناست وو یا به شاوخوا د خپلو کورونو پر بامونو ورته ولاړ

وو، چې هغه یو نظر وویښي. زرمینې ته د دې ټولو مسائلو احساس کېده، خو د خپلې حیا او پردې خیال یې ساته، له بدنامۍ او تهتمته یې ځان لرې ساته او په بې شمېرو اغزو کې یې د غورېدلې گل په څېر هر زخم خوړولو سره خاموش ژوند تېروه.

یوه ورځ یوه لېونې عاشق نه پوهېږم په کوم نیت او څنگه د زرمینې د کور له دېوالونو واوښت او د هغې د خوب تخت ته یې ځان ورساوه، زرمینه پرې ژر راوښته شوه، راپاڅېده، هغه یې ونيوه، په عین وخت کې د خپلې بدنامۍ له ویرې لږزېده؛ خو بیا یې هم وار خطا نه کړ، حواس یې قابو کړل او هغه یې سم پوه او وډار کړ او له کوره یې وویسته. ټوله شپه له ویرې خوب نه ورته، فکر یې کاوه چې دا لېونۍ چا لیدلی نه وي، خو د هغې دا تشویش بې ځایه و.

داسې ډېرې پېښې د هغې په ژوند کې هر وخت پېښېدې او د مراد له نیول کېدو وروسته په کې ډېروالی راغی، خو سل آفرینه دې پر زرمینې وې. څومره چې هغه ښکلې او زړه وړونکې وه، هومره باهمته، زیارکښه، زړوره او وفاداره وه. دې غریبې ته خو د کور او بچو د خدمت او تربیې دروند پېټې ور تر غاړه و، چې د خپل حسن او ځوانۍ نه ورته را پیدا کېدونکي مسایل هم لوی جنجال و، چې دا له لومړي مسوولیت او ذمه‌واری نه ډېر عصاب خرابوونکی او ستونزمن کار و.

مراد یو څه وخت وروسته خوشې شو، د هغه پلار د یوه پیر مرید و، پیر صاحب د لایت صاحب خاص سړی و، هغه له نورو پیرانو او مریدانو سره په شریکه داسې چلونه وکړل، چې دا ټولې سیمې د هغه له خدمت او برکته د انگرېزانو تر ولکې لاندې راغلې وې. هغه د خپل نفوذ او پر خلکو باندې رعب او اغېز ښندنې له پاره عجیبه کارونه کول، په ډک محفل کې د انگرېز مرستیال کمېشنر یا د پولیسو مشر ته سپکې سپورې ویل او په څپېړه وهل اسان او عادي کار نه و، خو دا یې له انگرېزانو سره دسیسې پلان کړې وې، چې دا پیر خلکو ته لوی سړی

ثابت کړي؛ ځکه يې داسې کارونه کول. تر دې حده يې تمثيلي کارونه کول، چې يو مجرم به يې د دغه پير په امر له دار تختې را خلاص کړ او کور ته به يې رخصت کړ. په خلکو کې يې داسې مشهوره کړې وه، چې انگرېزان له پير صاحب نه ډارېږي او د هغه هره خبره مني. په دې يوازې څو کسان پوهېدل، چې دا هسې لوبه ده او دا د پرنگيانو حکمت عملي کول دي.

د مراد پلار د خپلو اړيکو پر بنياد خپل پير ته ورغی، پير صاحب له يو څو نورو مخورو پيرانو، ملايانو، ملکانو او خانانو جرگه جوړه کړه، لاپ صاحب ته ورغلل او له هغه يې د مراد د خوشې کېدو غوښتنه وکړه. د مراد په اړه يې چې څومره پلټنې کړې وې، په هغو کې له انگرېزانو سره په وفادارۍ کې کمی، په کاري فعاليت کې سستي او د انگرېزانو خلاف له خلکو سره اړيکې ساتل څه چې، د خبرو کولو شک او شوبه هم نه وه او بل انگرېزان په دې پوهېدل، چې دا راغلي سپين ږيري په دې سيمه کې مېلمانه دي.

پير صاحب د مراد را خوشې کولو له پاره په دې خبره ټينگار کاوه، چې زما ځای ته راغلي مېلمانه به هر ورو د لته يوه شپه کوي، له شپې کولو پرته بېرته نه شي تللای. له دې پرته پير صاحب د ځان په څېر له اغېزمنو او بانفوذو شخصيتونو سره راغلی او د يو چا خوشې کېدو سوال او غوښتنه کوي؛ نو لاپ صاحب له دوی څخه د خپل سلطنت او حکومت په گټه ډېر کار اخيستل غوښتل. د مراد په خوشې کېدو کې د هغه دومره گټه وه، چې د هغه په څو کالو زنداني کولو کې هم نه وه. په همدې خاطر يې پير صاحب او د جرگې مقام او شان لوړولو په پار د پير صاحب ځولۍ خالي پرېښوده. مراد يې خوشې کړ، خو دې پېښې مراد ته يو ټکان ورکړی و، په زندان کې له شهباز بابا او نورو سياسي بنديانو سره په مجلس کې د هغه د آزادۍ جذبه را بيداره شوې وه، هغه په همدې فکر دولتي دنده پرېښوده، چې له دې بدنامۍ وروسته يې نور زړه نه غواړي، چې

د افسرۍ دنده پر مخ بوځي؛ ځکه نور د پخوا په څېر خپله دنده په پوره مسوولیت سره نه شي تر سره کولای، په کارونه کې گډوډي راځي، په دنده کې ستونزه پېښېږي او دا چارې مې دستي رسوا کوي؛ نو ښه به دا وي چې له نېک نوم او ښه شالید سره دنده پرېږدم او یو بل کاروبار پیل کړم. هغه همداسې وکړل، په ښار کې یې نوی کاروبار پیل کړ او ډېر ژر کامیاب شو. تر څنگ یې په سیاسي اړخ کې هم لېوالتیا پیدا شوه او د انگرېزانو پر خلاف یې له قومي خوځښت سره لاس یو کړ.

زرمینه هم خوشحاله شوه چې مراد د شهباز بابا هم فکره او لاروی یې شو.

پر شهباز خان د بغاوت جرم محاکمه پیل شوه او هغه یې د انگرېزانو پر خلاف په ظالمانه، سرکشی او غیرقانوني عمل (غازي) تورن کړ، چې په دې تور هغه ته د اعدام سزا ورکول کېده، خو انگرېزانو ته وفادارو ملکانو فکر وکړ، چې شهباز خان ډېرې پراخې اړیکې او نفوذ لري، که هغه اعدام شي؛ نو په ټولو قبایلو کې د شور او پاڅون خطر شونی دی او د هغو مخه نیول بیا د انگرېزانو په مرسته هم ناشونې ده. په نوي تابع شوي قبایل کې به هم د بغاوت جذبه خوره شي او دا به ډېر لوی سر درد شي؛ نو هغوی یوه جرگه جوړه کړه او د لایت صاحب خدمت ته یې ولېږله. لایت صاحب د ملکانو اندېښنه پر ځای وبلله او پر شهباز خان یې د یادې محاکمې پر ځای د سرحدي سیمې د یو بل ږوند قانون له مخې د څلوېښتم کیس په تور په زندان کې د ساتلو پرېکړه وکړه.

شهباز خان په زندان کې پاتې شو، هغه یې له سیاسي زندانیانو سره اچولی و، دلته د هېواد له کوټ - کوټ نه سیاسي بندیان را ټول شوي وو. په دوی کې رهبران هم وو، پوهان او دانشوران هم. هر سهار او ماښام به هغوی د تعلیم او تدریس له پاره را ټولېدل، علمي کتابونه به یې لوستل، سیاسي خبرونه به یې له یو بل سره شریکول او بحث به یې پرې کاوه. همدارنگه هر زنداني به یو بل سره

خپلې تجربې شریکولې، پوهانو او سیاسي بندیانو خپلو ملگرو ته په مختلفو طریقو سره د درس ورکولو مسوولیت واخیست، زندان نه و سمه سیاسي مدرسه وه. د شهباز خان دا چاپیریال ډېر خوښ شو، بلکې په دې پوه شو چې خدای په خپل فضل سره هغه ته ښه موقع برابره کړه. هغه به د پیرنګیانو پر خلاف د آزادۍ جنگ له پاره ډېر څه زده کړي، هغه سره د لیک لوست او علم کمی و، د دې پوره کولو له پاره به ډېره زده کړه وکړي او دغو زده کړو پوره کولو له پاره زندان ډېر غنیمت و؛ نو هغه شپه او ورځ یوه کړه، زده کړه یې پیل کړه او کوم بندي چې به په کومه برخه کې ماهر و، له هغه به یې په هماغه برخه کې پوره گټه اخیسته. په دې ډول به له غازي شهباز خان څخه یو پوه او تجربه لرونکی سیاسي رهبر جوړ شي.

هغه دې پایلې ته ورسېد، چې په غرونو کې وروسته پاتې او نالوستي قبایلي عام وگړي، چې اوس د انگرېزانو په دام کې گیر دي او د دې سربېره جهاد روان ساتل، د شپې له خوا غلجکي حملې کول او د ورځې سر ساتلو ته ځای لټول یا پر کومې پوستې ډزې کولو سره آزادي نه تر لاسه کېږي، د آزادۍ له پاره منظمه مبارزه پکار ده، لکه څنگه چې په زندان کې له هغه سره د هغه سیاسي رهبران ملگري یې کوي؛ نو هغه پرېکړه وکړه، چې که ژوند وفا وکړه، نو په قبایلو کې به هم کار کوي او په هېواد کې دننه د سیاسي مبارزې له پاره به پر یوې منظمې سیاسي تگلارې هم کار کوي.

د شهباز خان بابا له نیولو وروسته د هغه ټول غازیان ملگري خفه او غوسه وو، هغوی تل په دې هڅه کې وو، چې هغه څنگه له زندانه راوباسي. هغوی پر زندان د حملې پلان هم جوړ کړ، خو عمل پرې ونه شو. هغوی د پرنګیانو پر کاروان برید وکړ، لوژستیکي توکي، تجهیزات او وسلې یې غنیمت کړې، ټول یې خرڅ کړل او پیسې یې جمع کړې، چې د زندان ساتونکو او پیره دارانو ته یې

ورکړي او له دې لارې خپلو غاښانو ملگرو ته د تېښتې لاره جوړه کړي، خو دې کار هم پایله ور نه کړه. دوی د یوه بل منظم پلان له مخې یو انگرېز ډاکټر او یو سیاسي افسر وتښتول، هغوی یې د افغانستان فرضي کرښې ته نږدې د یوه ملگري په کور کې پټ کړل او د هغوی خوشې کېدو په بدل کې یې د شهباز خان د خوشې کېدو غوښتنه وکړه. برتانوي حکومت او د هغوی هندوستانی حاکمانو له پاره دا ډېره مهمه معامله وه. هغوی لومړی ډېر کونښن وکړ، چې د خپل پيرانو، ملکانو او کارکوونکو په همکارۍ د دوی تښتول شوي کسان، پرته له کومې معاملې را خوشې کړي، خو بريالي نه شول، بلکې په قبایلي سیمو کې نارامي لا ډېره شوه. د قبایلو مشرانو یوه بله د حل لاره پیدا کړه، هغوی فکر وکړ چې انگرېزان به داسې پوه کړو، چې شهباز خان نور بوډا شوی دی، د دې پر ځای چې په زندان کې واوسي او هلته تاسو ته یو سرخوړی پیدا کړي، هغه دې خوشې شي او د حکومت تر واک لاندې یوې سیمې کې دې د اوسېدو اجازه ورکړل شي. د قبایلو جرگې دا خبرې د سیاسي استازي مخ ته کېښوې، هغه له وایسرای سره پرې خبرې وکړې، د هغه ځواب دا و، چې زه په دې کې هېڅ اعتراض نه لرم. جرگه مارو له شهباز خان سره خبرې وکړې، شهباز ورته وویل: زه په هېڅ شرط سره له زندانه آزادېدو ته چمتو نه یم؛ خو نورو سیاسي بندیانو جرگه مارو ته وویل، چې شهباز خان ته دې له انگرېزانو څخه آزادي تر لاسه کولو مبارزې له پاره د قبایلي سیمې پر ځای په مقبوضه سیمې کې د خوشې کېدو اجازه ورکړل شي او هلته دې د سیاسي تگلارې له پاره کار وکړي؛ نو په دې شرط به هغه راضي شي. جرگه مارو ته یې دا هم وویل، چې هغه به په مقبوضه سیمه کې اوسېږي او پر هغه باندې به هېڅ بندیز نه وي، چې چرته لاړ شي او چرته نه. جرگه مارو چې پر دې خبرو غور وکړ، نو دې پایلې ته ورسېده؛ که شهباز خان قبایلي سیمه پرېږدي او مقبوضه سیمې ته لاړ شي، نو ملکانو او انگرېزانو ته ستونزې نه شي جوړولای، د حکومت استازي پر هغه باندې خپل نظر ساتلی شي

او په خپل کور کې آرام او له سکونه ډک ژوند به په هغه کې بدلون راولي. په دې ډول هغوی د انگرېزانو افسران هم قانع کړل او د یوه ډاکټر او یوه افسر په بدل کې شهباز خان له زندانه آزاد شو.

شهباز خان چې له زندانه د آزادېدو خبر واورېد، نو ناڅاپه زرمینه ور په زړه شوه، له هغې سره یې اوس مینه یو په دوه شوې وه؛ ځکه هغې د ده خبرې منلې وې او په زندان کې یې د هغه پوښتنې او خدمت کې یوه ورځ هم غفلت نه و کړی، ده داسې احساس کاوه، چې هغه هم اوس له ده سره له حده ډېره مینه کوي، له مراده ډېره د ده پر خدمت کولو خوشحالیږي. په زندان کې سیاسي بندیانو چې کله زرمینه لیدلې وه، نو هغوی داسې باور کړی و، چې هغه د شهباز خان سکه لور ده، خو شهباز خان هغوی ته وویل چې نه، دې ته ما په خوله خپله لور ویلي دي؛ نو هغوی حیران شول او کله چې د هغه یوه هم عمره تجربه لرونکي او عالم ملگري له هغه سره خبرې کولې او د زرمینې نوم یاد شو، نو دغه بندي عالم د شهباز خان په طبیعت او روان کې یو عجیبه کیفیت احساس کړ، د هغه له خپرې، حرکاتو او خبرو داسې څرگندېدل، لکه د زرمینې په تصور کې چې د هغه پر ټول وجود لږزه راغلې وي او داسې معلومېده، لکه هغه چې خبرې له خپل ملگري سره کوي او پر زړه او ذهن یې د زرمینې حسن منگولې خښې کړې وي. دغه بندي عالم پوه شو، چې دا د هغه د زړه پر دنیا د مینې د اثراتو نښې دي او هغه په دې بوداتوب کې هم له هغې سره له زړه نه مینه کوي. که چېرې د زرمینې د حسن بت جوړ شي، نو شهباز خان به د هغې عبادت کولو سره خپل زړه ته سکون او ډاډ ورکوي. دغه بندي عالم د شهباز خان د نفس تحلیل وکړ او د حسن او عشق پر موضوع یې له هغه سره د خبرو اترو یوه لړۍ پیل کړه. په دې بحث کې د دوی اختلاف و، بندي عالم د شهباز بابا د پوهولو کوښښ کاوه، هغه ته یې وویل: څه ته چې ته مینه وایې، هغه د انساني نسل د بقا په خاطر فطرت یو خواهش، رابښکون، میلان او هوس پیدا کړی دی، چې د

مینی یا عشق رنگ ورکړل شوی دی. شهباز بابا به ویل: مینه د انسان په طبیعت کې الله تعالی یو نعمت گډ کړی دی، چې له هغې سره انسان د زړه سکون او خوښي تر لاسه کوي او په انساني ټولنه کې زړه رابنکون، خوښي، قرباني او سکون پیدا کوي. مینه هوس نه، بلکې په خپل ذات کې یو حقیقت دی. په دې بحث کې له بندي عالم سره علم و، فلسفه وه، دلیلونه او مثالونه وو، د هغه په خبرو کې ټول هغه څه وو، چې په علمي او عقلي توگه یو انسان قانع کړي او له شهباز بابا سره یوازې تجربه وه، شخصي مطالعه او خلوص و. له دوی دواړو سره نورو بندیانو ملگرو هم په دې بحث کې برخه اخیسته، ځینې به له یوه سره هم نظره وو او ځینې له بل سره. په دې بحثونو کې به اکثر بابا قانع کېده؛ خو چې کله به مجلس پای ته ورسېد، هغه به په خپل ځای کې ځملاست او د دې بحث په اړه به یې فکر کاوه؛ نو د هغه سترگو ته به زمینه او د هغې د ناپايې مینې سوال را مخ ته شو، چې دا د هغه خپله شخصي تجربه وه او له ده پرته بل چا دا باور کولای شو، چې دا یو خاص عشق دی او د دې اړیکه د هغې له حسن سره داسې فیض اخیستونکې وه، لکه سپوږمۍ ته وگورې یا پر یوه غوړېدلي گل نظر اچولو سره انسان له زړه نه د خوښۍ او ځواک احساس وکړي او د ژوند په دې شېبو کې مست او مسروره شي. له دې سوچ سره به یې د بندي عالم پر ټولو دلیلونو او منطق باندې د بطلان کرښه را کش کړه او د زړه په ژورو کې به د خپلې مینې د ښاپېرۍ د حسن په سرور کې مست شو. له ویده کېدو مخکې به د هغه له خولې د ایمان او عقیدې سره سم ناڅاپي لومړی د «الله» او ورپسې د زمینې د نوم ذکر وشو او بیا به ویده شو.

یوه ورځ هغه له دغه عالم ملگري سره اوږد بحث وکړ، عالم پوه شو چې خان بابا پوره قانع شو. په دویمه ورځ به خان بابا بیا پر خپل باور او نظر ټینګ ودرېد؛ نو عالم ملگري یې ورته وویل: خان بابا! تا دې خدای پوه کړي، دا نور زما د وس خبره نه ده، د دې تړاو له منطق سره نه، ستا له پوره باور سره دی. پر دې خبره

باندې خان بابا په خپل ژوند کې په لومړي ځل او بنيابي وروستي ځل هم، داسې په زوره او کړس - کړس وځانډل، چې ټول بلاک يې وڅواوه او بنديان يې هک حيران کړل، بيا يې وويل: ملگريه! آخر دې هم ماته ومنله کنه. عالم ملگري يې ورته وويل: خان بابا! چې ته په دې خوشحاليږې، نو هو همداسې ده. بابا ترې پوښتنه وکړه: ملگريه! د ماتې له منلو نه مخکې راته دا ووايه، که چېرې ستا منطق او علم سم وي، نو زه...! بابا بېرته غلی شو؛ خو عالم د هغه په خبره پوه شو، ويې ويل: هو! زه پوه شوم. له دې ويلو سره يې وځنډل، ته به وايې د شهباز بابا له پوښتنې کولو بغير له عالم ملگري سره يې د دې خبرې بل ځواب نه وي.

شهباز خان له چا سره د زړه خبره نه شريکوله، يوازې هغه وخت به يې د زړه عادي خبرې او احساسات د سياست په سمندر کې ډوبولې، چېرته به چې پر هغه د مرغلرو باران ورپدې او هغه په دې شتمنۍ يوازې مست او تازه کېده. کله چې به له زندانه د هغه د آزادېدو خبرې کېدې، نو بنديانو ملگرو به زوروه او د زمينې نوم په اخيستو سره به يې په عذابوه. خان بابا به د دې خبرو او ټوکو پر وړاندې غلی پاتې کېده او کله - کله به يې وځنډل. د هغه د خوشې کېدو خبره چې کله کره شوه، نو هغه فکر وکړ چې د زندان له دروازې وتلو نه وروسته به لومړی څه کوم؟ د هغه رگ - رگ او هرې ساه دا غوښتل، چې هغه به نېغ ځي، لومړی به يو نظر زمينه ويني او بيا به خپل کلي ته مخه کوي، خو بېرته يې فکر وکړ، که هغه داسې وکړي، نو د زمينې پر کورنۍ به پرنگيان د دښمن فکر وکړي او د هغوی ټولو ژوند به دوزخ وگرځي. بل لور ته دا هم د هغه له وسه وتلې خبره وه، چې د زمينې له ليدو پرته دې کلي ته لاړ شي، آخر يې د زړه خبره ومنله، هر څه چې کېږي، ودې شي، خو لومړی به هرومرو هلته ځم.

په کومه ورځ چې خوشې کېدو، پر هغه ورځ يې ملگري په عجيبه کيفيت کې وو؛ يو خوا له هغه نه د جلا کېدو احساس و، بل خوا په دې خوښ وو، چې هغه خوشې کېږي او د انگرېزانو پر خلاف به پر سياسي تگلارې او منظم پلان جوړېدو باندې کار کوي. هغوی خپل ژوند همدغو اصولو او مقصد ته وقف کړی و او په دې لاره کې له خوږو او ترڅو حالاتو سره مبارزه کول د هغوی عادت گرځېدلې و.

شهباز خان د زندان له لويې دروازې څخه ووت، ډېر خلک ورته را ټول شوي وو، په دوی کې د مراد، د هغه پلار او خپلوانو په ليدو ډېر خوشحاله شو. هسې خو د شهباز بابا خپل خپلوان، ملگري او آشنایان هم راغلي وو او داسې خلک هم راغلي وو، چې هغوی د غازي شهباز يا مفروړ شهباز خان په اړه ډېرې د رښتيا او دروغو کيسې اورېدلې وې، خو يوازې د هغه د ليدو ارمانې وو. داسې گڼ خپل پردي ورته راټول شوي وو، خو د مراد په ليدو په دې خاطر ډېر خوشحاله شو، چې هغه هم د خپلې مينې غوښتنې پوره کړي او هم به ورسره د زرمينې کورنۍ په مصيبت کې د اخته کېدو اندېښنه نه وي او که داسې کومه خبره وي هم، نو د زرمينې د کورنۍ غږو د راتگ معنا دا ده، چې هغو له هر ډول حالاتو سره مبارزې او مصيبت ته غاړه ورکولو ته تيار دي. دا د هغه له پاره د ډاډ لويه خبره وه.

شهباز خان له ټولو راغلو سره ډېر په مينه وليدل، په ځانگړې توگه مراد ته به بيا - بيا ورغړې ووت. که څه هم هغه نه غوښتل چې د ټولو خلکو په مخ کې د زرمينې نوم واخلي، خو هغه جذباتي او وارخطا شوی و، له مراده يې د زرمينې پوښتنه وکړه، د هغې د روغتيا او سلامتيا ډاډ يې تر لاسه کړ، بيا يې خپلو خپلوانو ته وويل: دا چې د مراد له کوره زندان ته تللی وم، نو د پښتو او غيرت خبره ده،

چې له زندانه د خوشې کېدو وروسته هم باید لومړی د دوی د کور سلام وکړم. ټول پرې راضي او خوشحاله شو او ټول د مراد د کور په لور ور مات شول.

هغو قبایلو مشرانو او جرگه‌مارو، چې د شهباز خان راخوشې کېدو ته جرگه شوي وو، هغوی غوښتل چې شهباز خان سیاسي استازي ته ورولي، خو شهباز خان له دوی مننه وکړه او ورته یې وویل: بس! څه چې کېدل، هغه وشول، که د سیاسي استازي له ما سره څه کار وي، نو ما ته دې راشي، زه د هغه سلام په خاطر له زندانه نه یم را خوشې شوی. په دې وخت کې زرمینه د دروازې شا ته پردې سره ولاړه وه، شهباز خان چې د هغوی د کور حجرې پر دروازه قدم کېښود، نو د هغې له سترگو د خوښۍ اوبښکې روانې شوې او د پخلنځي په لور یې منډه کړه، چې مېلمنو ته چای تیار کړي. هغه د خوښیو په احساساتو کې ډوبه وه، غوښتل یې چې په منډه حجرې ته لاړه شي او د شهباز بابا قدمونه ښکل کړي، خو د پردې او حیا خبره وه. له دې زیات هغې سره د بابا په اړه فکر و، چې هغه به اوس له ما سره مینه کوي، که نه؟

مېلمنو چای څښلې چې مراد د شهباز خان بابا په غوږ کې غلي څه وویل، هغه دستي را پورته شو، له مراد او د هغه پلار سره د ښځو ځای ته روان شو. هلته د زرمینې کورنۍ، ملگرې او شاوخوا د گاونډ ښځې راټولې شوې وې. زرمینې د بابا په لیدو سره منډه ور واخیسته، د هغه پښو ته پرېوتله، له ډېرې خوشحالی او عقیدت په جذباتو کې یې د هغه پښو ته خپلې ترمې اوبښکې توی کړې، خو اوبښکو یې ژبه نه درلوده، چې د زړه خبرې یې ورته کړې وای. شهباز بابا هم هغه په تندي ښکل کړه، د هغې پر رخسار یې د مینې تنده ماته کړه او بیا یې ژر شاوخوا ښځو ته پام شو، چې ده ته په ډېر عقیدت او ځانگړي درناوي ولاړې وې، ټولو ته یې دعا ورکړه او بیا یې د زرمینې بچیان را وغوښتل، هغوی یې ښکل کړل.

زرمینې بابا ته د شاتو او شودو جام ونيوه، بابا چې ترې يو غړپ (گوت) وکړ، نو په هغه کې د مینې ټول جذبات راوپارېدل، هغه بې اختياره شو، پر هغه داسې کیفیت خپور شو، ته وا د بناپېريو په محفل کې ناست وي او د ژوند اوبو پياله په سر اړوي، بالکل هماغه ډول کله چې هغه په لومړي ځل په کلي کې د زرمینې د لاس په کنډول (ختين لوبني) کې شرومبې څښلې وې. هغه داسې احساس کاوه، لکه د پېريانو نړۍ ته چې تللی وي، خو ډېر ژر يې بېرته ځان سمبال کړ او بېرته د سپرو ځای ته لاړ. هغه غوښتل چې مخ شا ته واړوي، يو ځل بيا زرمینې ته يو نظر وگوري، خو قصداً يې داسې ونه کړل.

شهباز خان خپل کلي ته لاړه، ټول کليوال د هغه درناوي او ښه راغلاست ته راوتي وو، له لرې - لرې کلو هم خلک د هغه ليدو ته راغلي وو، هغوی ټول ډېر خوشحاله وو، حتا د سيمې خانانو هم ورته ښه راغلاست ووايه، خو شهباز خان له ډېر وخت وروسته راغلی و، هغه ډېر کم خلک پېژندل، د هغه د وخت له مشرانو نه خال - خال يو - يو پاتې و، د ده همزولي تر اوسه وو، خو په هغو کې هم ځينې نه وو، کوم چې پاتې وو، هغه سپن ږيري شوي وو. شهباز خان ته خپل کلی پردی - پردی ښکاره شو، خو ورو - ورو يې د جهاد د وخت ملگري پيدا کړل، چې هغوی اوس د يوې قومي سياسي ډلې په توگه د انگرېزانو پر خلاف د آزادۍ مبارزه مخ ته بوله. هغه خوشحاله شو، چې د دوی په غيرت او د آزادۍ په جذبه کې فرق نه دی راغلی، بلکې په سمه لاره روان دي. د شهباز خان ملگري هم په دې ډېر خوشحاله شو، چې د هغوی ملگری اوس نه يوازې يو لوستی غازي دی، بلکې د هغه ذهن هم ډېره وده کړې ده، په ځانگړي ډول د سياست په ډگر کې يې ډېرې تجربې تر لاسه کړې دي او ډېر څه يې زده کړي دي او د دې په پوهېدو نور هم خوشحاله شو، چې هغه په زندان کې د هېواد له سترو سياست پوهانو سره وخت تېر کړی، د سياست اصول او ريښې يې ترې زده کړې دي او هغه د

قومي سياست تگلارې جوړولو په پار راخوشي شوی دی، کنه، نه راخوشي کېده. خو څوک څه پوهېدل، چې هغه شهباز چې له ډبرې نه هم قوي و، د حسن سحرگرې وړانگې به پر هغه د پسرلي باد کانه کوي او د ډبرو په منځ کې به گلداره بوتی اور اخلي. اوس نو شهباز خان د دوه اوريز شراب په څېر شوی و، ملي خپلواکۍ او د حسن جادو، له هغه نه په رښتيني معنا شهباز جوړ کړی و، چې ښکار پسې غورځنگ او غوتې وهلو سره به يې د ولېرې اړتيا او د ذوق غوښتنې، دواړه پوره کولې، د هېچا او هېڅ شي پروا يې نه کوله، تل به ښکار ته چمتو و، وخت او ملگرو ته يې د همداسې شهباز اړتيا وه او هغه خدای دوی ته ورکړ. په هغه کې د آزادۍ د جذبې پوخوالی او له زرمينې سره د مينې جذبې دواړه وو.

هغه به کله - کله د کوم کار له پاره يا به يې ښار ته د تگ پلمه جوړه کړه، هلته به يې لومړی د زرمينې او مراد سلام کاوه. د هغوی دواړو هم له سياست سره لېوالتيا پيدا شوې وه او مراد خو له خپل شخصي کاروبار مخ ته وړلو سره اوس يو ښه سياسي فعال هم و. د دوی په کور کې به چې کله هم زرمينې او شهباز ته له يو بل سره يو په يو د خبرو کولو موقع برابره شوه، نو زرمينې به هغه ته د زړه غوتې را سپرلې، د شخصي ژوند، له مراد سره د گډ ژوند، د کورنۍ نورو غړو سره د اړيکو او پر هغې د نوو مينانو پورې ټولې خبرې به يې ورته کولې او زرمينې به له زړه شکونه، وېره او اندېښنې لرې کړې. شهباز خان ټول عمر د هغې حکيم او لارښود پاتې شو او هغې به د خپلو ټولو مسايلو درملنې له پاره د هغه له پوهې، حکمت او تجربو گټه اخيسته. د زرمينې ښکمرغي په دې کې وه، چې هغې ته د شهباز خان په څېر مشاور په لاس ورغلی و، چې هغې به خپل ټول واړه او لوی مسایل په ذهن کې راټولول او کله چې به هغه راغی، نو ټول

مسایل به یې ورته یو په یو حل کړل او د هغې ذهن به له اندېښنو پاک شو. کله د زرمینې په خېر ښځه، چې شېبه په شېبه به د رواني او ذهني اندېښنو ښکار کېده، تل به له بدنمۍ سره مخ وه، ژوند به یې ډېر سخت و، که شهباز نه وای، نو لېونۍ به وه او کور به یې تباه او برباد وای. د شهباز خان ښکمرغي دا وه، چې هغه به کله په خپل سیاسي ژوند کې له ډېرو سختو او بدو حالاتو سره مخامخ شو، نو چې زرمینه به یې ولیده، د ډاډ او سکون ساه او انرژي به یې واخیسته. د ده له پاره د هغه د جمال ذوق او د حسن احساس د خدای ستر نعمت او زرمینه د الله رحمت وه.

یوه ورځ یې شهباز خان ته وویل: بابا! هغه اوس هم ما ته ضدي وايي. شهباز بابا ورته وویل: له مینې نه به یې درته وایي. زرمینې وویل: نه، په غوسه کې یې راته وایي. بابا ورته وویل: لورې! په کور کې تل یو ډول حالات نه وي، بیا چې په کور کې ماشومان وي او بیا هغه کور، چې ستا په شان ښاپېری په کې وي، نو په داسې کور کې ډول - ډول خبرې راځي، چې هغه تا هم غوسه کولای شي او هغه هم؛ خو ښه خبره دا ده، چې کله هغه غوسه شي، نو پرېږده چې خپل براس وباسي، خو ته په غوسه کې ځواب مه ورکوه او چې کله ته غوسه کېږي، هم دې د زړه براس وباسه، غوسه چې راغله، نو په دې وخت کې غوسې ته په غوسه کې ځواب ورکولو سره خبره نوره هم وړانږې، همداسې پسې اوږدېږي، حتا دومره اوږده شي چې د دواړو له زړه نه خوښه نه وي، چې خبره تر دې حده ورسېږي. غوسه د اور په خېر ده او اور چې بل شي، بیا دې ته نه گوري چې څه شی وسوځوي او څه شی نه، ډېر گران بیه شيان هم په کې سوځي؛ نو ځکه خلک پر اور اوبه اړوي. زرمینې دې خبرو اورېدو سره وویل: بابا! ته ووايه! زه رښتیا اوس هم ضدي يم؟ شهباز وخنډل... ویې ویل: لورې! زه څه ووايم، رواني اختلالات په اسانۍ سره حل کېږي او طبیعت نه بدلېږي، بله خبره دا ده چې په عام ډول

دې عادت ته ثبات او ستومانتيا وايي، خو دا د وخت - وخت خبره ده، دا د ويونکي طبيعت پورې تړلې ده، کله چې ته له چا خوشحاله يې يا دې طبيعت جوړ وي، نو دغه عادت ته ثبات ويل کېږي او کله چې خفه يا غوسه وي، نو ستومانتيا يا ضد ورته ويل کېږي. زرمينې سر وخوراوه، ويې ويل: سمه ده. بابا وويل: تا به ليدلي وي، چې هغه درته هغه وخت ضدي وايي، کله چې ته غوسه وي. زرمينې وويل: خو کله - کله له مينې هم راته ضدي وايي. شهباز په خدا وويل: لورې! مينه خو مينه وي، انسان خلک له مينه نه هم په بدو نومونو يادوي، تا نه دي اوربدلي، چې مور او پلار له مينې نه د گل په خېر بچي په کوم - کوم نومونو يادوي. د زرمينې زړه يو څه ښه شو. شهباز بابا پوه شو، چې هغه تر اوسه پوره نه ده ډاډه شوې، نو په مسکا يې ورته وويل: لورې! ښايي ته به نه يې خبره، چې ما ته به هم د انگرېزانو له خوا رالېږلو خلکو ويل، چې له جهاده لاس واخله، خو ما به ښکاره انکار کاوه، نو هغوی به ما ته ضدي خطاب وکړ، بېرته به روان شول او اکثره به يې دا هم راته ويل، چې زه يوازې خپله خوښه کوم، د نورو خيال نه ساتم او کله چې به زما او زما د غازيانو ملگرو تر منځ پر کومې خبرې اختلاف راغی او ما به د هغوی خبره نه منله، نو ما ته به يې ضدي ويل او غوسه به شول، البته زما د نظر (خوښې) درناوی به يې کاوه، زما خبره به يې منله او د هغې مطابق به يې عمل کاوه؛ خو کله چې به زما د خبرې پایله مثبتې او گټوره ثابته شوه، نو ټولو به زما د ضد له رايادولو سره د پښمانتيا احساس وکړ او په خدا به يې له خجالتی نه زما خبره وستايله او ويل به يې «ضدي!». د دې خبرو په اورېدو سره زرمينه پوره ډاډه شوه.

له کله نه چې شهباز خان په غرنۍ سيمه کې د غازيتوب ژوند پرېښی و او په هواره کې يې سياسي فکر سره مېشت شوی و، د انگرېزانو پلانونه او پروگرامونه به يې ليدل، پوځي قرارگاوي، دولتي ادارې او محکمې به يې ليدې، چې ورځ په ورځ به نوې - نوې جوړېدې، فعاليتونه به يې کول او عام خلک به ورو - ورو له

انگرېزانو سره آشنا او عادي کېدل. د سيمې ټيکه دار، ملک او دولتي مامورين به شتمن کېدل او له دولت سره يې اړيکې ښه کېدې. د خلکو ژوند له بازارونو، دفترونو او محکمو سره تړل کېده او په همدې توگه د خلکو دار و مدار او تکيه پر حکومت باندې ډېرېده، چې له دې سره نه يوازې اکثر خانان، پيران او ملکان د انگرېزانو ځولې. ته په شوق او ذوق ورغورځېدل، بلکې که په ښکاره ټکو کې يې ووايم، نو برتانوي باداران د دوی ملاتړي وو او ساده عوام د دوی په لور ور ماتېده، له دوی څخه يې کرکه او کينه کمېده او د جهاد جذبه په سرېدو وه. انگرېزان دې ته خوښ وو، چې د غلامۍ خلاف جنگ او د آزادۍ په پار د جهاد ولوله نوره مړه ده او د تهذيب په ښکلي دام کې گيرېدو سره يې د دوی غيرت او حب الوطني د پيسو په مينه او د شتمن کېدو په شوق بدله کړې وه او دا عمل په ډېرې چټکۍ سره روان و، نو دې غازي مجاهد ته دا خبرې د منلو نه وې او په زړه کې يې سخته کرکه او غوسه را پارېدلې وه. ده وليدل چې ډېر ښه خلک په دې دام کې راگير شوي دي او هغه خلک چې مخکې به له شهباز خان سره مخ کېدل، د ده ډېر قدر او عزت به يې کاوه، د ده جرأت او حوصله به يې لوړوله او له ده سره به يې پټ په پټه مرسته کوله، خو اوس يې ده ته نصيحتونه پيل کړل، چې دا خبرې پرېږده، څه کار روزگار شروع کړه، اوس انگرېزان غالب شوي دي، هغوی ودانيز پلانونه او پرمختللي کارونه کوي، د خلکو ښه والي او خوشحالي ته کار کوي، اوس د هغوی مخالفت ته هېڅوک نه دي تيار، که وي هم، نو د پوځ او ځواک مقابله څوک کولای شي؟ له غره سره ډغره وهل يوازې خپل سر ماتول دي، بل هېڅ نه دي. له دې زيات د هغه د جهاد او سنگر په ملگرو کې هم داسې کسان پيدا شوي وو، چې د جهاد خبرې يې په مينه نه اورېدې، بلکې ځينو به هغه ته د مجنون خطاب کاوه. که څه هم د شهباز خان په مخ کې يې د دې خبرو کولو جرأت نه شو کولای، خو د هغوی په ژوند کې پوره بدلون راغلی و او د هغوی مصروفيتونه بدل شوي وو. شهباز خان ته اندازه ولگېده، چې دا

ملگري اوس د بڼې نه دي. په دې وخت کې د هغه غوږونو ته داسې له ناهیلۍ ډکې خبرې را ورسېدې، نو دې بدو حالاتو پر شهباز خان ډېر بد اغېز وکړ. تر دې چې هغه فکر کاوه، چې اوس څه وکړي. بالاخره له دې حالاتو نه تنگ شو، پټ - پټ به خپل پوه او فکري ملگرو ته ورته او له هغوی سره به یې مشوره کوله، چې له دې حالاتو سره څه ډول مقابله وکړو؟ په دې نیت له آټک واوښت او په هندوستان کې هغو ملگرو ته ورغی، چې په غیره سیمه کې له ده سره ولاړ وو او له ده سره یې د انگرېزانو خلاف د مبارزې ملگرتیا وه یا هغه ملگري چې له ده سره په زندان کې وو او ده ترې ډېر څه زده کړي وو. له دې ملگرو سره هغه د خپلو خلکو د بدلېدو او خپلې اندېښنې شریکې کړې او په دې اړه یې اورېدې خبرې او بحثونه وکړل. یادو ملگرو یې د انگرېز تر ولکې لاندې ژوند تېرولو تجربه لرله، دوی ته د خپلې سترې مبارزې ستونزې او د احتیاج ژوند ورځې ور په زړه وې، دوی کلونه - کلونه له داسې حالاتو سره مخامخ وو او د نړۍ له نورو هېوادونو څخه یې د داسې حالاتو نه د وتو لارې چارې او تجربو په اړه مشورې اخیستې، خو دوی ته د شهباز خان غوندې د زخمي زمري پوهول ستونزمن وو، هغه ډېر پوه او معقول انسان و، د عملي ژوند پوره تجربه یې لرله او له خپلو حالاتو پوره خبر و، دغو ملگرو یې هغه ته له خپلو تجربو څخه مشورې ورکولې او هغه منلې.

ملگرو یې شهباز خان ته وویل، چې د هر موسم خپل فصل وي او د هغه اړوند کار وي. د هر سفر خپلې - خپلې لارې وي او د هغوی له پاره د هغو اړوند توکي وي، د مختلفو حالاتو مختلفې غوښتنې وي او دې غوښتنو ته په کتو سره باید د مبارزې لار وټاکل شي. د شهباز خان پر سیمه چې انگرېز حمله وکړه، نو خان، غریب، پیر، مرید، کارگر، عوام، خواص، نر او ښځه ټول غوسه شول، را پاڅېدل او په گډه یې د هغوی مقابله وکړه؛ د دغه حالت غوښتنه همدا وه، څنگه چې وشوه. بیا انگرېزانو د خپل پوځي ځواک په زور سیمه اشغال کړه او ځینې خلک یې خپل کړل، نو بیا یې مقابله سخته شوه، خو وطن پرست او غیرتي

خلک له دې حالته ونه ډار شو، لاره یې ورکه نه کړه، د مخامخ مقابلې پر ځای یې نورې لارې اختیار کړې، په دوی کې ځینې ترهگر شول، د انگرېزانو او د هغوی د ملگرو د قتلولو پلانونه یې جوړول، ځینو له ځانونو گوربلا جوړ کړل او په هر ځای کې یې د انگرېزانو پر تاسیساتو او مرکزونو حملې کولې، څوک د شهباز خان په خپر غازیان شول، غرونو ته وختل او آزاد قبایل ته لارل او څوک په هېواد کې دننه په خفیه توگه د انگریزانو د غلامۍ پر خلاف د خلکو پوهولو، راټولو او یو منظم سیاسي ځواک پر جوړولو بوخت وو. د وخت په تېرېدو انگرېزان ځواکمن شول او هغوی ته په وسله وال جنگ کې ماته ورکول سخت شو؛ نو سیاسي ځواک په دوو طریقو سره کار پیل کړ، یو یې په آزاد ډول سیاسي گوندونه جوړ کړل او له انگرېزانو نه یې د خپلو امتیازاتو ترلاسه کولو لاره خپله کړه او په دې ډول یې ورو - ورو د عوامو یو منظم ځواک پر ځان راټول کړ، د انگرېز پر خلاف یې د غږ اوچتولو ستر پلانونه جوړ کړل او د ځینو، چې له دې سره خوښه نه وه، هغوی به په مخفي توگه خلک پوهول او منظمول او په ټوله نړۍ کې یې د انگرېزانو مخالفو هېوادونو سره د اړیکو جوړولو کونښن وکړ، تر څو هغوی له دوی سره مرسته وکړي او په خپل ځواک سره د آزادۍ جنگ ته راودانگي. اوس نو شهباز خان ته هم فکر کول پکار دي، دی باید په دې وخت کې څه وکړي؟ شهباز خان ته تجربه شوې وه، هغه اوونۍ - اوونۍ پر دې خبرو فکر وکړ او بالاخره دې پایلې ته ورسېد، چې باید کونښن وکړي چې له مخفي سیاسي قوتونو سره په گډه عوام د آزادۍ مبارزې له پاره منظم راټول کړي. په دې ډول یې له خپلو ملگرو سره پرېکړه وکړه، چې هغه په دې بڼه «جنگ» روان ساتل غوره بولي او دغو ملگرو یې شهباز خان له ځان سره د خپل مخفي سیاسي تنظیم غړی کړ.

شهباز خان چې بېرته خپلې سیمې ته راغی، نو ډېر بدل معلومېده. خلکو لیده، چې د هغه په خبرو کې د جنگ، حمله، ډاکه او تشدد لفظونه نه شته، هغه

غلی او جدي معلومېده. په هغه پسې نږدې او لرو مخالفینو منفي تبليغات پیل کړل، چې بالاخره شهباز خان هم خرڅ شو او انگرېزانو دی هم غلی کړ. د هغه له شخصي او سنگر ملگرو سره اندېښنه پیدا شوه، چې څو ورځې بهر تېرولو سره شهباز خان د انگرېزانو خلاف کوم نوی پلان راوړی او که نه، معلومه نه ده، چې د ده دا ډول بدلېدل به څه رنگ راوړي. د انگرېزانو جاسوسان او د خان او ملک چمچې، هغه ته ډېر متوجه وو، چې معلومه کړي، د دې بدلون اصلي لامل څه دی؟

يو څه موده وروسته يو هندوستانی مسافر له ریل گاډي نه د ښکته کېدو پر مهال وغورځېده، سر يې تپي شو، بې هوښه شو او بيا هملمته ځای پر ځای مړ شو. د هغه له جسده د تلاشی پر مهال چې کوم شيان راووبستل شو، په هغو کې د شهباز خان په نامه يو ليک هم و. حکومت بيا باوري شو، چې دا ليک د کوم پټ غورځنگ له خوا د شهباز خان په نوم راغلی او په دې کې لارښوونې دي. په همدې دليل شهباز خان لومړی نظر بند شو او څو ورځې وروسته يې جنايي پوليسو ته وسپاره. پوليسو هغه ته هر ډول سزا او شکنجې ورکړې، خو هغه بيا هم د مسافر له ليک سره له هر ډول اړيکې لرلو څخه غوڅ انکار کاوه. په دې ډول څو مياشتې د پوليسو په ولکه کې له پاتې کېدو وروسته بيا خوشې شو، خو په دې شرط، چې هغه کله له کلي څخه بهر وځي، بايد هر ورو پووليس خبر کړي او هر چېرې چې ځي، د هغه ځای اړوند د پوليسو مرکز ته به خبر ورکوي. کله چې هغه کور ته راغی، نو پوه شو، چې دلته به نوره د هغه گوزاره سخته شي. هغه د دې خبرو پروا نه لرله، خو دا فکر ورسره و، چې که اوس ښار ته ځي، نو د پوليسو خبرول اړين دي او پوليسو ته به دا هم معلومه شي، چې هغه ښار ته له تللو سره د زميني او مراد په کور کې پاتې کېږي، نو هغوی به د حکومت په نظر

کې مشکوک شي او زما له امله به هغوی ته ستونزې جوړې شي. له دې وروسته هغه کله - کله، خو ډېر کم د هغوی کره ته. په اصل کې هغه ته په ټول ژوند کې له اضطراب، رواني فشار او جسمي ستونزو څخه د خلاصون او سکون یوازینی علاج د زرمینې ملاقات و. هغه د خپلې مبارزې له ترڅو پراوونو او د زړه له بې - قراری نه زرمینې ته پناه ور وړه او همدا یې یوازینی د امن او سکون سرچینه وه. شهباز خان له دې ژونده ډېر ستړی او تنگ شوی و او ورځ په ورځ د ستونزو کړۍ پرې راتنگېده، هغه فکر وکړ چې دا نوڅه ژوند شو، د خپلې آزادۍ له پاره مبارزه هم نه شم کولای، آن تر دې چې له خپلو ملگرو سره په آزاد ډول لیده کاته هم ستونزمن دي. اکثر یې دا فکر کاوه، چې له دې ژوند خو د زندان ژوند ډېر ښه دی، بلکې کله - کله به یې دا هم ویل چې له دې ژونده ولې مرگ نه راځي. په دې وخت کې د هغه پر خوله د مرگ کلمه ډېره راتله یا به یې زړه کې گرځېده؛ ځکه ژوند یې ډېر قید او محدود شوی و، خو په اصل کې د هغه زړه دا غوښتل، چې مبارزې او آزادۍ خپلولو له پاره ژوندی پاتې شي او له دښمنانو سره وجنگېږي. د هغه پرېکړه یا آزادي وه یا مرگ. په دې ناقرار حالت کې چې به هغه کله له خپلو سیاسي ملگرو سره لیدل، دا ټولې خبرې به یې هغوی سره کولې. ملگري یې هم پوه شوي وو، چې شهباز خان داسې ژوند نه شي تېرولی، نو ټولو پرېکړه وکړه چې هغه باید پټ غورځنگ ته لاړ شي. هلته به بېرته د غلامۍ خلاف مبارزه پیل کړي، له دې سره به هم مصروف وي او هم ډاډه. دا پرېکړه یې هغه ته واوروله، نو هغه پټ غورځنگ ته لاړه.

هغه ته له خپل کور او کلي نه داسې ناڅاپه وتل او ورکېدل ستونزمن وو، نو د جومات په کونج کې غلی کېناست، پر درود، ذکر، لمونځ او نفلونو اخته شو. خو ورځې وروسته د جومات امام ورته د جومات په کوټه کې یوازې ځای ورکړ، چې هلته هېڅوک هغه ونه گوري او د خدای په یاد کې په پوره توجه سره مشغول

شي. شهباز خان هم ډېر خوشحاله شو؛ ځکه چې هغه به اوس څوک گوري؟ که چېرې يې څوک پېژني هم، نو هغه خپله بڼه او وضع بدلولى شي. د ډوډۍ او اوبو راوړلو والا به هغه ته د دروازې شا ته ډوډۍ کېښوده، بېرته به لاړ او له هغه ځای به ده خپله را اخیسته. رفع حاجت ته به د شپې په تياره کې بهر وته. څو ورځې وروسته هغه داسې طريقه اختيار کړه، چې له ډوډۍ او نور خوړو څخه به يې لږ - لږ اخیستل او پاتې نور به يې په خپل ځای کې پرېښودل. دا هر څه له کور او کلي نه وتو او پتېدو له پاره د پروگرام يوه برخه وه. په دې کې درې مياشتې تېرې شوې، بالاخره معلومه شوه چې له درې ورځو راهيسې د هغه ډوډۍ او اوبه هماغسې په خپل ځای پراته دي، هغه يې نه اخلي؛ نو له خپلوانو سره يې اندېښنه شوه، چې پر هغه څه شوي نه وي. هغوى دننه ورغلل، حيران شول، چې شهباز خان څه شو؟ هغوى دننه کوته او ټول جومات ولټاوه، د رفع حاجت ځايونه يې هم پسې وليدل، شهباز خان نه ژوندی چېرته و او نه يې مړی و. له دې سره په ټول کلي کې غوغا شوه، چې شهباز خان ورک شوی دی، بس چې څومره خولې وې، هومره خبرې، چا به ويل د شپې په تياره کې پوليسو بوتلو، چا به ويل چې پرښتو يا پېريانو ځان سره چېرته وړی دی، چا به ويل چې بيا قبایلو ته تنبېدلی دی. شهباز خان له هغه ځايه وتلی و او د ملگرو له پلان سره سم يې په درې ورځو کې هغه ځای ته ځان ورساوه، چېرته چې هغه غوښتل په مخفي ډول ژوند تېر کړي. په هر حال شهباز خان ورک شو.

هغه بيا هم دا نه شو زغملی چې په دې ډول پتېدو سره دې له زرمينې هم لرې وي، له هغې سره لیده کاته ونه کړي. هغه په دې اړه ډېر فکر وکړ، هغه ته آزادي دومره گرانه وه، چې د دې له پاره يې د زرمينې ملاقاتونه هم قرباني کولای شو. هغه همداسې وکړل، څو ځل يې زړه وغوښتل، چې زرمينه په يو ډول پوه کړي، چې هغه پټ شوی دی، د هغه په اړه دې فکر نه کوي، که خدای غوښتل

ملاقات به مو وشي، خو د خپلو پټو سياسي چارو غوښتنو او د آزادۍ تر لاسه کولو په لاره کې اړينو رازونو او خبرو ساتلو په خاطر يې زرمينې ته څه نه شو ويلای؛ ځکه يې زړه کلک کړ او ليدو ته ورنغی. البته په وروستي ملاقات کې د شهباز خان حرکات او سکنا د معمول په څېر نه وو، هغه به تکرار - تکرار ويل: زرمينې لورې! زرمينې لورې! بيا به بېرته غلی شو، له دې زيات يې څه نه شو ويلای، نو زرمينه پرې پوه شوه او پوښتنه يې ترې وکړه: بابا جان! تاسې نن بل ډول ښکاري، لکه څه چې درباندي شوې وي، څه خبره ده؟ د دې په ځواب کې نو شهباز خان څه ويلای شو. د هغې خبره به يې په هغه دغه کې واپوله او کوبښ يې وکړ چې د هغې پام په نورو خبرو بل خوا ته واړوي، خو زرمينه نوره هم حيرانېده، هغې فکر وکړ چې خیر څه سياسي مسئله به وي، چې بابا يې نه شي ويلی، نو غلې شوه، خو فکر کې يې خبرې گرځېدې، د تگ په وخت کې بابا ورته وويل: لورې! که ژوند و، نو هرومرو راځم او سره گورو به. په دې خبره يې زرمينه نوره هم مغشوشه کړه؛ ځکه دا خبرې عادي نه وې او د ويلو انداز يې جذباتي و.

شهباز خان د ديني ژوند پر يو بل ستونزمن، خو پر يوې ډېرې مصروفې لارې روان شو، چې د هغه له پاره ډېره نوې وه، خو د آزادۍ په لور د تگ لاره وه. هغه د خپل طبيعت له اساسي غوښتنو، يعنې حب الوطني او د آزادۍ خوښونې په شوق کې له نوي ژوند سره ډېر ژر آشنا او عادي شو او ښه خبره دا وه، چې شهباز خان ورک شو، د زرمينې مخصوص طبيعت او نازک مزاج له پاره دا يو بل له اندېښنو ډک پړاو شو. له کورنيو مسئايلو له امله د هغې ذهني اندېښنې کمې وې، چې د شهباز بابا د ورکېدو غم او فکر هم پسې واخيسته. بابا چې و، نو د هغې د شخصي او گډ ژوند د درزونو ډکولو او د نازک طبيعت درملنې له پاره ډېره اغېزمنه وسيله وه. د هغه له ورکېدو سره دا جنجالونه نور هم ډېر شول. لويه خبره

دا وه، چې له بابا سره يې له زرمينې عقيدت و، هغه يې رواني ملاتړ و او د هغه په نه‌شتون کې دا ډېره ناآرامه وه. مراد ته هم د دې انجام معلوم و؛ ځکه بابا يوازې د زرمينې له پاره نه، بلکې خپله د مراد له پاره هم د رحمت پرېښته ثابته شوې وه، اوس ده ته څوک ډاډ ورکړي او د ده او زرمينې ترمنځ د خوشحالي فضا ساتلو فرايض څوک تر سره کړي؟

زرمينه يو څو ورځې د شهباز خان په کلي کې پاتې شوه او له ټولو ملگرو نه يې د هغه په اړه معلومات تر لاسه کړل، چې چا به ورته هر څه ويل، هغې پرې باور کاوه، دې خبرو ډېره حيرانه او سرگردانه کړه، چې اوس څه وکړم؟ ښار ته راغله، مراد ته يې وويل، هسې نه چې له خپلوانو نه خفه شوی وي او چېرته تللی وي، هغه بايد هر ورومرو پيدا کړو، خو دا د مراد د وس خبره نه وه؛ ځکه که بابا رښتيا د خفه کېدو له امله چېرته تللی وي، نو اوس به معلومه شوې وای او مراد به بېرته راوستی وای؛ خو هغه د ټولو خلکو له نظره قصداً پټ شوی و.

يوه ورځ يوه بودی-ښځه راغله، زرمينې ته يې وويل: خلک وايي چې هغه له ژونده بې‌زاره شوی دی، اجمير شريف ته تللی، هلته له ملنگانو سره د هغوی په جامه کې ناست دی؛ اوږده - اوږده وينستان، اوږده زير، پېوند - پېوند زاړه کالي يې اغوستي دي او ملنگانو سره ناست دی. زموږ يوه آشنا هلته د خواجه صاحب سلام او زيات ته تللی و، هغه ليدلی و او ډېر کونښن يې وکړ، چې بېرته يې راوړلي، خو هغه نه منله. زرمينې مراد ته وويل، مراد ورته وويل چې دا سپری څوک دی او چا بابا ليدلی دی؟ زرمينې ورته ښځه راوسته، پوښتنه يې ترې وکړه، خو ښځې داسې ښکاره ځواب ور نه کړ، چې د مراد زړه ته ولوېږي، خو زرمينه د بابا له جدایې وروسته، هغه پسې دومره خفه او ناقراره وه، چې د رښتيا او دروغو تر منځ له توپير کولو نه عاجزه وه. بس دواړه ښځه او خاوند اجمير شريف ته لاړل.

د شهباز بابا په قد او قامت به يې پر هر ملنگ د بابا گومان راته، ور نږدې به شول، خو خدای پوه شه، چې بابا چېرې و. په لټون - لټون يې په دوو ورځو کې ټولې لنگرځانې، خيمې او د ملنگانو د اوسېدو ځايونه گز او گام کړل، خومره يې چې کولای شول، بنار يې پسې ولټاوه، خو له ناهيلی پرته بل څه په لاس ور نه غلل. بېرته بېنوا کور ته ستانه شول.

د شهباز خان په کلي کې دا آوازې خپرې وې، چې گوندي بابا د حکومت په قبضه کې دی او د کوم زندان په يوه کوټه کې يې يوازې اچولی دی. مراد او زرمينې ورپسې ټول زندانونه او بندخونې چاڼ کړې. د زندانو افسرانو او ملازمانو ته يې رشوتونه ورکړل، منت او زاری يې ورته وکړې، که بابا يې چېرې پټ کړی وي، نو موږ ته يې ووايي، خو بابا زندان کې څه کول. زرمينه د خپل کلي درې ته لاړه، د خپلې کورنۍ غړي او خپلوان يې په ټول قبایل کې خواره کړل، هغو ټولو ځايونو ته يې ولېږل، چې پخوا به بابا هلته کله - کله ته او يا به يې هلته څوک آشنایان وو، خو په هېڅ ځای کې د شهباز خان غازي په اړه چا ته معلومات نه وو، ټولو افسوس کاوه، چې دا څنگه يو ناڅاپي ورک شو.

څو ورځې وروسته د زرمينې کورنۍ ته چا خبر ورکړ، چې دوی يوې بلې قبيلې ته تللي وو، لاره يې ورکه کړې وه، بيا پر يوې تنگې درې ور پېښ شول، چې لوړ - لوړ غرونه وو او په منځ کې يې يو سيند په ډېر زور او شور سره بهېده، هلته د خوږو اوبو يوه چينه هم وه او د گرمو اوبو چينه هم. خلک يې د گرمو اوبو چينه متبرکه بولي او له لرې - لرې ځايونو نه ورته مريضان لمبا ته راځي، له لمبا وروسته رک روغ شي. هلته يو غار هم دی، خلک په کې منتونه کوي، د دې غار تر څنگ د اوبو چينې ته نږدې يو فقير ليدل شوی، چې په قد و قامت او عمر کې هوبهو د شهباز خان په څېر دی او په تگ کې هم کټ مټ د هغه غوندي په يوه پښه ورو تگ کوي، خو د دغه فقير او شهباز خان ترمنځ توپير يوازې دا دی

چې د هغه گڼه ریره او اوږده وینه دي او شهباز ریره موندې کوي او وینه صافوي. دا خلک نږدې ورغلي وو، هغه له هر پلوه شهباز خان ته ورته و، دوی کونښن کاوه چې له هغه سره خبرې وکړي، چې دا رښتیا شهباز خان دی که نه؟ خو هغه فقیر خبرې نه کوي، پر اشارو باندې خپل دوه مریدانو پوهوي او هغوی بیا له خلکو سره خبرې کوي.

د زرمینې مور او پلار کونښن کاوه، چې دا خبرې زرمینې ته ونه رسېږي، کنه له ښاره به ورپسې په اوږدو خطرناکو لارو هلته ځان ور ورسوي او دا کره او اړینه نه ده، چې دغه فقیر دې شهباز بابا وي. مراد او زرمینې داسې ډېر سفرونه کړي دي او خلکو په ډېرو ځایونو کې دا ډول شهباز خان لیدلی دی، خو هغوی چې ورغلي دي، بل څوک ختلی دی. خلک له خبرو نه کوچ وباسي او نور هسې په تکلیفوي. خو د ښځو په خولو کې کله خبره ټینګېږي، یوه ښځه لاره، د زرمینې غوږ ته یې دا خبره ورسوله او دغې ښځې په خپله طریقه د دې ثابتولو کونښن کړی و، چې زرمینې ته داسې فکر ورکړي، چې گوندې هغه فقیر هوبهو شهباز خان غوندې و، ځکه د زرمینې په داسې خبرو ډېر ژر باور راته، بیا یې چې واورېدل، هغه خبرې نه کوي؛ نو دا ښه د هغې باور پخولو له پاره کافي وه. په سبا یې مراد ته وویل، چې څو او ورور او د کاکا زوی به هم ځان سره بوځو. مراد ورته وویل: ښه به دا وي چې لومړی یې یو خپلوان ورشي، ویې گوري او معلومه کړي، چې دا خبره څومره رښتیا ده، که رښتیا وي، بیا به مور هم ورشو.

زرمینه کلي ته لاره، هغه خلک یې را وغوښتل، چې فقیر یې لیدلی و. هغوی ورته په دې خبره کې نور هم رنگ ور زیات کړ او د زرمینې باور یې پوخ کړ، چې هغه فقیر هرومرو شهباز خان دی. بس هغې مور او پلار ته وویل، چې همدا اوس ځم، مور او پلار یې مجبور ول، له واره یې د تگ چمتوالی ونيوه؛ ځکه په آزاد قبایل کې له یوې قبیلې نه بلې قبیلې ته د تگ پر مهال د لارې په اوږدو او کلي

او باندو کې د یو چا پېژندو ته اړتیا وي، په لاره کې شپه راځي، چای، ډوډۍ او نورې ډېرې خبرې دي او دا کار د هغې مور او پلار ته اسانه و، خو هغوی په لوی لاس دا کار ځنډاوه، ځکه هغوی پوهېدل چې خلک مبالغه کوي او داسې بې-ځایه کیسې او ډنډورې جوړوي، دا ټولې سترې بې ځایه دي، هېڅ گټه به ونه لري او بیا زرمینه اوس له ښاري ژوند سره عادت شوې ده، په غرونو او لوړو ژورو لارو تگ ورته اوس ډېر سخت او خطرناکه دی، خو دوی چې څومره ځنډېدل، هومره زرمینه نارامه او خفه کېده، بس د مراد تر راتگ مخکې بې پلار او دوه ورونه ځان سره کړل او له هغو خلکو نه یې هم یو کس ځان سره ملگری کړ، چې دغه فقیر یې لیدلی و. ټول یو ځای روان شول، باراني موسم و، ښه شرق باران ورېده، غرنۍ لارې تنگې او سختې وې، خو له دې ټولو ستونزو څخه بې نیازه زرمینه له خپلو اندېښنو او نې قراری سره روانه وه، په لاره کې د هر کلي مشهور یا گرځېدلي سړي ته به ورغلل، هغه به د لارښوونې او منزل ته رسېدو له پاره یو کس ورسره ملگری کړ، چې په لاره کې په تکلیف نه شي او چې چا به پوښتنه کوله، چې څوک یې؟ لارښود به ورته د خپل مشر نامه اخیسته، چې د فلاني کسان یوو، گرمې چینې ته ناروغ ورو. په ټوله لار کې چې چېرته به دمې له پاره کېناستل یا به د شپې له پاره چېرته پاتې شول، زرمینې به د فقیر په اړه پوښتنې کولې، د هر کلي ښځو به د هغه د بزرگۍ او له برکته ډکو دعاگانو او ښکیو په اړه کیسې کولې او زرمینه به دومره په تلوسه کې شوه، چې اوس ژر په هوا هلته ورسېږي، دا فقیر له شهباز بابا نه پرته بل څوک نه شي کېدای. په دې باور او هوډ سره دا خلک هلته ورسېدل، باران ښه په زوره وړېده، دوی ولیدل چې د غار په خوله کې څو کسانو اور بل کړی، گرد چاپېره ترې ناست دي. زرمینې په ډېرې بې تابۍ ځان ور ورساوه او د غره له ځنډې یې په یوه سترگه ټولو ته وکتل، خو د فقیر په اړه کومې نښې چې هغې ته وبل شوې وې، هغسې کس په دوی کې نه و، د هغې د زړه ټکان تېز شو او سر پرې وگرځېد؛ خو وروسته یې چې کله له دې

ناستو خلکو نه پوښتنه وکړه، چې په تاسو کې فقیر څوک دی؟ په دوی کې یو د فقیر مرید و، هغه ځواب ورکړ، چې هغه دلته نه شته، دغه څنگ کلي کې فاتحه ده، هلته تللی دی، اوس به راشي. دا سړی د فقیر له دوو خاصو مریدانو څخه یو و. هغه پوه شو چې دا مېلمانه خانداني خلک معلومېږي، نو ژر لار، شوه یې گرم کړل، ټولو ته یې ورکړل، دوی ټولو شوه خښل او زرمینې له ډېرې بې قراری له کلي راغلې لاره څارله، دواړه سترگې یې په کږې وړې لاره کې خښې کړې وې. له یو څه ځنډ وروسته فقیر راغی، زرمینې چې ولید، نو پر سترگو یې تیاره راغله، د زړه درزا یې دومره تېزه شوه، ته به وایي زړه یې له سینې راوځي او یو ناڅاپه یې هوښه راپرېوته. دا سړی فقیر و، خو شهباز بابا نه و. فقیر راغی، د هغې د خیر خاطر یې وکړ، په هوښ راوستلو له پاره یې پرې دم او دعا چوف کړه او طبیعي بوټي موټي یې په شورو کې گډ کړل، د څښلو کوښښ یې هم پرې وکړ، خو زرمینه په هوښ رانغله. ټوله شپه همداسې تېره شوه، پر سبا یې سهار وختي د بېرته تگ نیت وکړ. فقیر له نږدې کلي نه یو خر راوغوښت، زرمینه یې پر هغه سپره ولېږله. باران ښه په خوند ورېده، په لارو کې له هر خوا ډېرې اوبه راوتلې وې، دوی د سیند پر غاړه روان وو، د سیند اوبه هم باران دوه برابره ډېرې کړې وې او داسې په شور او ځوږ روان و، چې لویې - لویې ونې به یې له وینښه چپه کولې او د غرونو له څنډو یې لویې ډېرې را ماتولې، په زور او شور یې په مخه کړې وې. په دې کې د خره پښه خویه شوه، را پرېوت، په چرلېدو - چرلېدو لاندې سیند ته وغورځېده او زرمینې هم د سیند غاړو ډبرو او بوټو ته ډېر لاسونه واچول، خو په لاس څه وره نغلل او دا هم پر سیند لاهو شوه. طوفاني سیند هغه په سر واخیسته او نامعلوم ځای ته یې یوړه. د زرمینې پلار، ورونه، فقیر او د هغه کسان او شاوخوا ټول خلک راټول شول، ټوله شپه د سیند غاړو ته تاوېده راتاوېده، خو له لاسونو مرورلو پرته به یې نور څه کړي وای؟

د زرمینې کورنۍ او خپلوان تر لس ورځو پورې د سیند غاړې ته د کلو د خلکو او فقیر په مرسته د زرمینې یا د هغې د جسد په لټه کې وو، باران ودرېده، د سیند اوبه کېناستې، په کوم ځای چې زرمینه سیند ته لوېدلې وه، له هغه ځایه نیولې تر ډېر لرې پورې د سیند دواړه غاړې خلکو چاڼ او ولټولې، خو زرمینه سیند داسې لاهو کړې وه، چې هېڅ نښه یې پیدا نه شوه. شهباز خان د ژوند له پاره د مبارزې په لاره کې ورک شوی و او دلته زرمینه هغه پسې په مرگ دره کې په سیند لاهو شوه.

د زرمینې له مرگه وروسته د هغې پر مور او پلار او په خاص ډول پر مراد او بچو یې چې څه تېر شول، د هغو یادونه په الفاظو کې نه کېږي. مراد ټول عمر روغ لېونی شو او نه یوازې د هغې خپل خپلوان، بلکې ټولو پېژندگلو او هغو خلکو چې هغه یې یو ځل هم لیدلې وه، ټولو د هغې د غم ماتم کاوه او ټول عمر یې د هغې ځوانی او داسې له درده ډک مرگ کیسه یادوله. شهباز خان به ضرور خبر شوی وي، هغه له زرمینې نه یوه شېبه هم بې خبره نه شو پاتې کېده، په پوره باور سره ویلی شم، چې هغه به داسې یو ترتیب جوړ کړی و، چې د زرمینې د ورځني، بلکې د هرې گړۍ خبر به ورسېده. شهباز خان دا وخت د پټ سیاسي غورځنگ غړی و، هغه یوازې خپلو څو نږدې او باورې همکارانو پېژنده، نور خلک او همکاران یې نه پوهېدل، چې هغه په کوم نوم او نښان مشهور و. لنډه دا چې هغه هم له دې ذهني ټکانه تېر شو، یا به یې له ډېره غمه ذهن گډوډ یا بل خوا اوښتی و، بس څوک څه نه شي ویلی، چې په څه وضعیت کې به و. البته چې کله آزادي راشي او د شهباز خان په څېر د سیاسي شخصیتونو پر ژوند رڼا واچول شي؛ نو هغه وخت به معلومه شي، چې د زرمینې له مرگه وروسته پر هغه څه تېر شوي دي!

فقير او د هغه همکاران په دې پېښه ډېر خواشيني شول. هغوی د زرمينې له ځوانۍ، حسن او جذبې نه ډېر اغېزمن شوي وو، د هغې داسې د شهادت مرگ د هغوی پر زړه او ذهن باندې ډېر ژور اغېر پرېست، هغوی ټول عمر د هغې پر ځوانۍ او له پير صاحب (دغه فقير ځان د زرمينې داسې پير باله، لکه شهباز خان) سره د هغې پر اړيکو باندې خبرې کولې او هر څوک چې به له نورو سيمو نه دلته راتلل، له دوی به يې د دې پېښې د کيسې په اړه پوښتنې کولې، د زرمينې او پير صاحب د ژوند حالاتو او د هغوی مينې او اړيکو په تړاو به يې کيسې ترې اورېدلې. هغوی شهباز خان پېژنده؛ ځکه غازي بابا زيات وخت په آزاد قبایل کې تېراوه او د هغه شهرت هر لور ته خپور شوی و او له هغه سره د زرمينې دومره عقيدت او محبت د هغه شخصيت نور هم د درناوي وړ گرځولی و. د زرمينې، مراد او شهباز خان خپلوان او ملگري به تل هغه ځای ته ور تلل، په کوم ځای کې چې زرمينې د شهباز بابا په لټه کې خپل ژوند له لاسه ورکړی و، ځکه دلته په راتگ سره او دې ځای په ليدو سره هغوی ځان ته يو ډول ډاډ ورکاوه او د دواړو ياد يې تازه کاوه. د دې هر څه په ليدو سره، فقير د زرمينې له حسن او ځوانۍ او د شهباز خان له غيرت او قربانۍ نه دومره متاثره شو، چې پر دغه ځای کې يې د هغوی يادگاري څلی جوړ کړ او دغه يادگاري څلي ته يې د «پير او مريدې» نوم ورکړ.

له دې پېښې وروسته د زرمينې او شهباز خان د آشنايانو په ډلو کې ډول - ډول اوازې خپرې شوې او د وخت په تېرېدو سره دا اوازې او گنگوسې د خلکو د خيالي کيسو او له مبالغو ډکو او خرافاتي فلترونو نه له تېرېدو وروسته ترې داسې عجيبه داستانونه او کيسې جوړې شوې، چې د چا په اروا کې هم نه گرځېدې. لومړی خو سپين ږيرو داسې داستان جوړ کړ، چې زرمينه سيند ته نه ده لوبدلې، د شهباز بابا په لټه کې غار ته ننوته، لېونۍ په غار کې دومره لرې لار،

چې تر اوسه یې هیڅ درک نه لگي، چې څه شوه؟ د هغې کورنۍ او د غار فقيرانو پر حقيقت پرده واچوله او د خلکو سترگو ته خاورو شيندلو سره يې داسې کيسه جوړه کړه، چې هغه سيند کې ډوبه شوه. بل خوا داسې هم ويل کېږي چې شهباز خان هم په دې غار کې ورک شوی دی او فقير او د هغه مريدان د شهباز خان همکاران دي، له هغه سره د خپلې ملگرتيا او وفادارۍ حق ادا کولو له پاره د غار خوله کې دېره دي. هغوی د شهباز خان په اړه د دې له پاره څه نه شي ويلی، چې هغه منع کړي دي، د هغه راز افشا کول، له هغه سره غداري ده. لنډه دا چې، څومره خولې وې، هومره خبرې وې.

د وخت په تېرېدو سره او د فقير د لېوالتيا او گټې په نظر کې نيولو سره د «پير او مړېدې» د يادگار په اړه بې شمېره کيسې مشهورې شوې او خلکو نه يوازې په دې باور کاوه، چې شهباز خان او زمينه په غار کې ورک شوي دي او دا د هغوی يادگار دی، بلکې دا يادگار د کراماتو او خرافاتو محور گرځېدلی دی. هر کال په دې ورځ (په کومه ورځ چې شهباز خان غار ته ننوتلی و او په کومه ورځ چې زمينه هغه پسې غار ته ننوتلې وه) او شپې د پيريانو او وحشي ځناورو مېله وي؛ خو عام خلک يې نه شي ليدای، يوازې دا خبره ده، چې په دې شپه چې هر څوک د خپل مراد سوال وکړي، هغه پوره کېږي، خو په دې شرط چې د «پير او مړېدې» له پاره د غار له خولې نه دننه لور ته د نذر له کېښودو وروسته بېرته ژر داسې را ووځي، چې شا ته ونه گوري. هره پنجشنبه (جمعات) غار ته دوه ښاماران راځي، د خپلې خولې ځلېدونکي لعل هلته پرېږدي، چې څوک يې وگوري او سوال وکړي، هغه پوره کېږي، په دې شرط چې سوال کوونکی په ځانکړي ټاکل شوي ځای کې کېږي، د غار خولې پر لور وگوري او د ځلا ليدو سره سم دستي سترگې پټې کړي او بېرته دې راوگرځي، که نه له دېرې ځلا سره يې د سترگو ليد ختمېږي؛ چې تر اوسه د زرگونو خلکو سترگې ږنډې شوې دي. د هرې مياشتې پر دېرشمه شپه، کله چې د يکشنبې، چهارشنبې او جمعې پر

شپو باندې شهباز او زرمينه په تورو کالو کې د غار په خوله کې د يو خو شېبو له پاره را بنکاره کېږي، هر چا چې وليدل او هر سوال وکړي، پوره کېږي. د غار په خوله کې يوه گرده غټه تيره پرته ده، څوک چې زر وارې د الله نامه واخلي او د «پير او مرېدې» په نامه نذر ورکولو سره دا تيره اووه ځلې په غېږ کې ونيسي، هغه ته خدای زوی ورکوي. له فقير سره يوه پخوانۍ شپېلۍ وه، که څوک غواړي شپېلۍ زده کړي، هغه دې يوه سپينه لموره گډه (پسه) راوړي او غار ته دننه دې يې خوشې کړي او د دغه فقير پر شپېلۍ باندې دې شپېلۍ غږول پيل کړي، نو هغه به د شپېلۍ په غږولو کې ماهر شي. که څوک د خوشبخته کېدو له پاره دغه يادگاري ځلي ته له خپلې مالي وس سره سم گران بيه غلاف (پرده) راوړي، پر هغه يې وغوړوي او اووه ځلې ترې تاو شي، نو خپله معشوقه به تر لاسه کړي. لنډه دا چې په دې ډول بې شمېره کيسې مشهورې شوې دي او تر ټولو ډېره يې دا چې هغه دواړه مړه نه دي، ژوندي دي او يوه ورځ به له غاره را وځي، همدې خبرو خو دغه يادگاري ځلي ته شهرت ورکړی و. فقير او د هغه مريدان ښه په مزو کې وو، د مال او دولت سربېره شهرت، اغېز، نفوذ او خلکو عقيدې د هغوی پنبو کې پرتې وې، د فقير او مريدانو شمېر هم کال په کال ډېرېده او د هغوی له پاره شاوخوا غرونو په کېندلو سره د اوسېدو نور غارونه آباد شول. اوس په دغه سيمه کې فقيران او مريدان هر يو بېل - بېل اوسېږي، د دوی معتقدينو له پاره د شپې پاتې کېدو بندوبست هم وشو، د خوراک او څښاک له پاره لنگر هم چلان شو، چې د دې لگښت څخه خو چنده زيات سامان او توکي ورته راتلل او له دې سره د شهباز خان او زرمينې د عقيدت او مينې شهرت هم هر لور ته تر لرو - لرو سيمو پورې خپرېده؛ خو د شهباز او زرمينې په نومونو کم او د «پير او مرېدې» په نوم زيات.

سياسي او معقول خلک وايي: دا ښه خبره ده، چې د هغوی دواړو دغه يادگار تر ننه پورې د هغوی پر نوم مشهور دی، په ټولنه کې د بدلون عمل روان

دی، داسې وخت راتلونکی دی، چې له حقایقو به پرده پورته شي او معلومه به شي، چې دا یادگار د یوه داسې غازی دی، چې د مور له غېږې نه نیولې تر د لحد تیارو پورې یې مسلسل د آزادۍ له پاره مبارزه وکړه او د ځان له پاره یې نور څه کړي وای؟ نوم یې هم د گمنامۍ په پردو کې پټ کړ او په گمنامۍ کې مړ هم شو او د یوې داسې حسینې یادگار دی، چې خدا ترې د حسن ملکه جوړه کړې وه؛ خو د خوشحاله او آرامه ژوند پر تخت د کیناستو پر ځای د ټولنیز ژوند کړاوونو او د خپل ذهن او ضمیر د غوښتنو تر منځ تضاداتو او گډوډیو یې ټول ژوند ناآرامه او ناقراره کړی و.

پوهانو، څېړونکو، محب الوطن، عوام دوسته او حقیقت خوښونکيه عالمه! او اهل قلمه! د انساني ژوند په پار په جلا - جلا برخو کې د دواړو مصیبتونه، ستونزې، آزمایشونه، قربانۍ او د مبارزې داستانونه به په خرافاتي ژبه نه، بلکې د تفکر او تعقل په رڼا کې لیکئ!

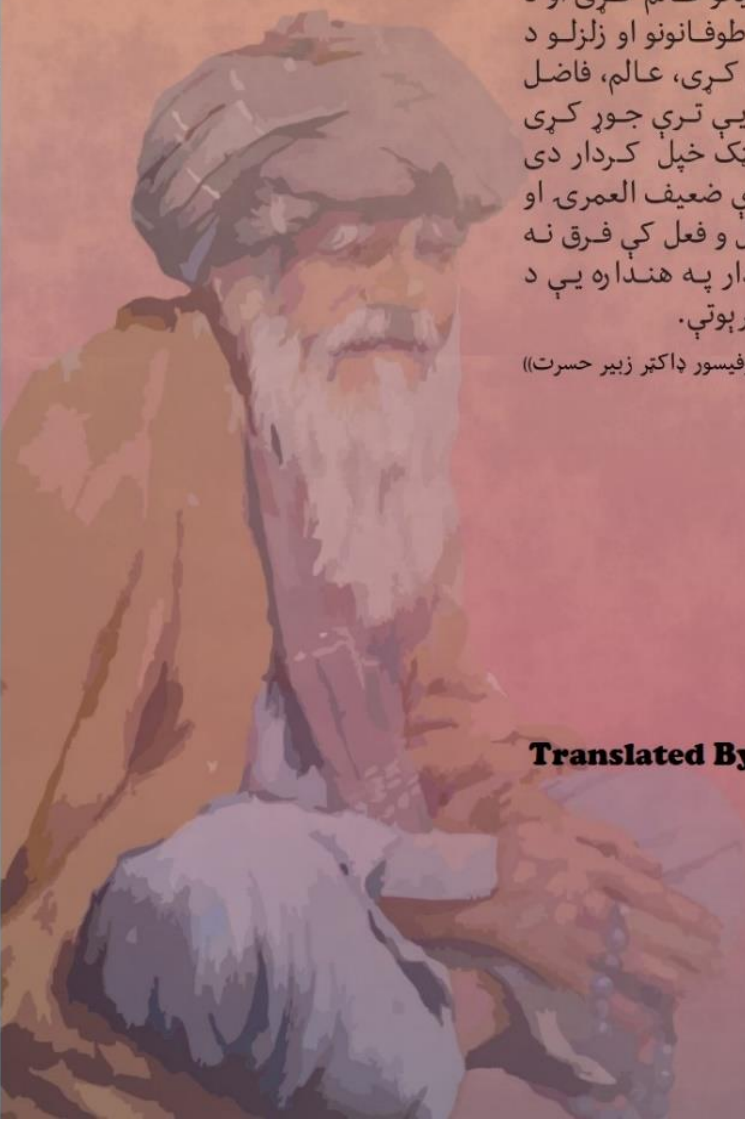
اجمل خټک

۱۴-۰۷-۱۹۹۰

دا ناول د پېرنگي استعمار د ظلم، جبر او قهر داستان دی چې د غلامۍ نه د نجات په پس منظر کې ليکلی شوی دی. دې کې د وطن آزادي، قصه ده، د وطن د زلمي حریت پسند شهباز خان قصه ده، چې وروستو د ژوند غرزو پرزو، هلو ځلو او قامي مسئلو او مبارزو په حکيم شهباز بابا بدل کړی دی او د يو سپين سپېڅلي شخصيت، د نېکو جذبه، ځوانو حوصلو او توانا ولولو د سماجياتو او نفسياتو عالم کړی او د وخت تودو سړو سيليو، طوفانونو او زلزلو د حالاتو په بټۍ کې گندن کړی، عالم، فاضل دانشور او د حکمت خاوند يې ترې جوړ کړی دی. دا در اصل د اجمل خټک خپل کردار دی چې د طالب علمۍ نه تر دې ضعيف العمرۍ او پيرانه سالی پورې يې په قول و فعل کې فرق نه دی راغلی او د کوټلي کردار په هنداره يې د بدنامۍ دوره قدرې نه ده پرېوتې.

((پروفیسور ډاکټر زبير حسرت))

Translated By: JAVED AFTAB

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**